

Maak Ketə nə Maak a kyorεε bo lee aseŋ timaa-o si-o

*Yohanee Osuuubəpo-ɔ abwareseŋ kətəwə
(Matiyo 3.1–12; Lukas 3.1–18; Yohanee 1.19–28)*

¹ Mfaanee nə aseŋ timaa nə a lee Yeesuu Kristoo, Wuribware mò gyi-o, kuju si-o du. ² Dədaa-ɔ Wuribware kyaamee Isaya a kyorεε waa abwareseŋ wore-ɔ-ro nəe feyε,

“Wuribware yε, ‘Mo i sunj mo kabəə kə a o gyε fo
ŋkpεε
ya ləŋŋə kpa bo yera fo.’ ”*

Nə Isaya a bęe təwε feyε,

³ “Okə e fεε-rə kimukee-ro feyε,
‘Mon’ ləŋŋə kpa nεenee bo bęa Wuribware.
Mon’ waa kpa kyərarase sa mò a o borə se.’ ”*

⁴ To, anęŋ a ənyare-ɔ dεε o bo-rə nə ba tεe mò ε Yohanee nə oo yə kimukee-ro o təwε Wuribware aseŋ o gywii aseŋ nə ba borə mfəŋ-ɔ, na o bə bamə asuu. Aseŋ nə oo təwε-ɔ e gye feyε, “Mon’ nu mone eyee, na mon’ kinji lee mone ebəye-rə, na Wuribware nya taa mone ebəye bo ke mone.”

⁵ Nə aseŋ biribiri a lee Yudeya sweerε pεε se na Yerosaləm man-nə pεε bo nu Yohanee aseŋ.

* ^{1:2} Malakii 3.1.   * ^{1:3} Isaya 40.3 (LXX).

Bamø a nu mò aseñ-ɔ, nè baa nu bamø eyee, nè baa tawé bamø ebøye gywii mò, nè oo bø bamø asuu Yoodanø boñ-nø. ⁶ Nyøma ifwii nè baa bo waa Yohanee atø buñse, nè kabø wøre keresesø da mò laare-rø. Mò ateese e gye akyañkyanøka na gyabwækkyu. ⁷ Yohanee aseñ nè oo tawé gywii asesø-ɔ e gye feyø, “Okø sanj ø ba na ø kyø mo, nè moñ fo feyø m buñje lee mò asebøta gbaa na m fwøe mò ayaapapaa se. ⁸ Nkyu nè n de mo e bø monø asuu, amaa mò feraa, ø sa a Wuribware a kufwiijø timaa-o yweø monø se. Na mon' nya keyaaleñ feyø deekpa-ɔ. Na ø ba Wuribware a kufwiijø timaa-o bo gyee monø.”

Yeesuu asuu këbø na kokyørøkøe

(Matiyo 3.13 – 4.11; Lukas 3.21–22; 4.1–13;
Yohanee 1.32–34)

⁹ Ketø moñ kyee, nè Yeesuu a lèø Nasaret manj kø ne ø bø Galileya swærø se-ɔ-rø ba Yohanee ase. Nè Yohanee a bø mò asuu Yoodanø boñ-nø. ¹⁰ Yeesuu a deñ lèø nkyu-o-ro-o, nè oo ñu awøre-rø a buñji-ro. Nè oo ñu Wuribware a kufwiijø timaa-o a lèø sosø mfeñ bo yweø mò se feyø kuwurelepo-ɔ. ¹¹ Nè bore kø a lèø Wuribware se tawé feyø, “Fo e gye mo gyi timaa nè mo e kpa fo aseñ bweetø-ɔ, nè mo akato a gyi fo se.”

¹² Amø-ɔ kamæe-rø, nè Wuribware a kufwiijø timaa-o a yaa Yeesuu kimukee-ro. ¹³ Nè Yeesuu a gyi ñke aduna kimukee-o-ro. Amø efa-rø mbø bø kimukee-o-ro mfeñ. Ó bø mfeñ, nè Ñbønsam a bø kyø mò-rø këe feyø ø nya mò bø waa ebøye-rø aaa. Nè Wuribware a suñ mò mbøø kø, nè baa bø kya Yeesuu-ro.

*Aneŋ ne Yeesuu a t̄eŋ ɻkiŋgi akrapo ana-ɔ
(Matiyo 4.12–22; Lukas 4.14–15; 5.1–11)*

14 A moŋ kyee, ne H̄erad ne ɔ gye Galileya swēere se a owure-o a tii Yohanee. Amose se-ɔ ne Yeesuu a yø Galileya ɔ t̄wē aseŋ timaa feyε, **15** “Saŋ a fo. Wuribware a kuwure-o ɛ kpa a k̄ ba. Amose se-ɔ ɔk̄emaa nu m̄o eyee, na o kiŋji lēe m̄o eb̄oye-ɾo, na ɔ k̄oře Wuribware aseŋ timaa-o gyi.”

16 Ne Yeesuu a b̄oř Galileya k̄epare dabe a kebegya-ɔ. M̄o a naa nkyu-o ɛk̄eek̄ee se-ɔ, ne oo ɻju ɻkiŋgi akrapo anyø ko ne ba t̄eŋ bamø ε Simøn na m̄o tire Andruu-o, na ba tweę kisawu ba kra ɻkiŋgi. **17** Ne Yeesuu a t̄wē gywii bamø feyε, “Mon' ba a ane yø. Mon̄ maa l̄eε kra ɻkiŋgi. Amaa mo e kaapo mone asesε kibuwi kpa, na mon' baa bamø mo ase.” **18** M̄o a deŋ t̄wē aneŋ-ɔ, ne baa yøwø bamø asawu-o bō beya, ne baa gya Yeesuu si bō yii.

19 Yeesuu a yø akat̄ se kafw̄eę-ɔ, ne ɔɔ beę ɻju Sibidii m̄o gyi-ana ne ba t̄eŋ bamø ε Yakubu na Yohanee-o, na bo te bamø k̄oreę-ɾo ba waa bamø asawu sira. **20** Yeesuu a deŋ ɻju bamø-ɔ, ne ɔɔ t̄eŋ bamø. Ne baa yøwø bamø se na bamø ne baa suŋ k̄oreę-ɔ-ɾ-ɔ, ne baa gya Yeesuu si bō yii.

*Onyarę ko ne ibrisi ko te m̄o se-ɔ
(Lukas 4.31–37)*

21 Ne Yeesuu m̄o aa m̄o agyasepo-ɔ a ba Kapaaniyum maŋ-n̄o. Kukyure kake a fo-ɔ, ne ɔɔ yo kebwarek̄orekyan̄-n̄o mf̄en̄ ya kaapo abwareseŋ.

22 Ne asesε ne baa nu aneŋ ne ɔɔ kaapo-ɔ eyee a kp̄en̄ bamø, a l̄ē feyε m̄o k̄ekaapo-ɔ kweę Wuribware mbraa a akaapopo-ɔ lee-ro. ɔɔ kaapo nee

feyε mò a gyε mbraa የsapo-ር. 23 Yeesuu a maa
se ላ kaapo ክቡራዊሮኝያን-ር-ር, nε መንያረ ክዕ
nε ibrisi ክዕ te mò se-ር a ba bø faa-rø keንkeን feyε,
24 “Aa! Yeesuu Nasareተንyi, ntetø nε fo ይ kpa ane
ase mfee? Fo a ba a fo bø mω ane nee eee? N
nyi feyε fo ይ gye ክየአፍሮ ተማዏ nε Wuribware
a lee suን bø ክዮንዬ-ር.” 25 Mfetn nε Yeesuu a faa
ibrisi amo se ε, “Laato, na fo koso መንያረ amo se.”
26 Yeesuu a faa ibrisi amo se-ር, nε ibrisi-o a lenkpaን
መንያረ-ር-ር keንken, nε ዘ faa-rø. Nε ibrisi amo a
koso mò se.

27 Nε eyee a kpeን bamø nε bø bø mfetn-ር pεee, nε
baa bise abee feyε, “Ntetø aseን nee? N gye seንpweε
nε ላ kaapo-ር ጽሑ? O de ibrisi pεee mω se keyaaleን,
haree mò ya ተወቂ aseን, ii bu mò nee.”

28 Mfaanee se-ር Yeesuu aseን a sanjye-rø mēnan
Galileya sweere pεee se.

*Anet nε Yeesuu a kya alpo bweetn-ር
(Matiyo 8.14–17; Lukas 4.38–41)*

29 Nε Yeesuu na Yakubu na Yohanee
na mò agyasepo nε bø tii si-o pεee a lee
ክቡራዊሮኝያን-ር-ር, nε baa lwee Simən na
Andruu lən-/>. 30 Saን amo-ር, Simən mò saa kyeeșe
mω ይ fekyu ው da lən-ር-ር mfetn. Amoṣe se-ር Yeesuu
a fo lən-ር-ር, nε baa ተወቂ ይkyee amo a kolo-ር aseን
gywii mò. 31 Nε ዘ yø ይkyee amo ase ya kra mò
kesaree-rø bø kyuwi-ro, nε puri amo-rø ይkyee-ር a
kpaare. Nε ዘ koso waa ateese sa bamø.

32 Saን nε kyawé a twee-ር, nε baa taa man-ር-ር
alpo pεee na bamø nε ibrisi te bamø se-ር baa
Yeesuu ase. 33 Nε man-ር-ር aseee pεee mω a bø
gyanje Simən na Andruu a lən-ር akatn-/>. 34 Nε

Yeesuu a kya aləpo nē ba lə aləgyi bwəetə-ɔ. Nē ɔ̄ gya ibrisi bō koso bamō nē i te te bamō se-ɔ se. Amaa ɔ moŋ sa a ibrisi-o sa seŋsa, a lee feyε i nyi sesε nē Yeesuu gye-ɔ.

*Yeesuu abwareṣen kotowę Galileya sweere se
(Lukas 4.42–44)*

³⁵ Kemo kaye ŋke gyegyayę kese-ro-o, nē Yeesuu a koso lee ləŋ-ɔ-rə lee man-ɔ-rə yə mfəŋ nē ɔkō moŋ bo-rə nē a du diŋŋ-o, nē ɔ̄ ya kore kebwarekore. ³⁶ Yeesuu bō mfəŋ na Simaj mō aa mō anarəbəeepo naa ba buwi ba kpa mō. ³⁷ San ne baa buwi ŋu mō-ɔ, nē baa təwə gywii mō feyε, “Okemaa gye nē o buwi ɔ kpa fo nee.”

³⁸ Amaa Yeesuu a beŋŋaa bamō nee ε, “A tiri feyε ane yə emaj nē e bō mfee-ɔ pεee-rə, na ŋ ya təwə abwareṣen gywii bamō gbaa bamō, a lee feyε amo se nē mo a ba.” ³⁹ Amose se-ɔ Yeesuu a narę Galileya sweere-ɔ pεee se ɔ təwə abwareṣen kebwarekore akyan-ŋo, na ɔ gya ibrisi ɔ koso asesε se.

*Anę nē Yeesuu a kya bwatəpo kɔ-ɔ
(Matiyo 8.1–4; Lukas 5.12–16)*

⁴⁰ San kō, nē bwatəpo kō a bō kpuni anjurii kore Yeesuu feyε ɔ kya mō-rə. Ketə nē bwatəpo amo a təwə gywii Yeesuu-o e gyε feyε, “Fo e kpa, fo e taare a fo kya mo kolo mō na ŋ nya lwee asesε-rə.”

⁴¹ Nē Yeesuu a ŋu mō ewee, nē ɔ̄ beŋŋaa mō feyε, “Mo e kpa.” Nē ɔ̄ ba kəsarę bō dəŋŋə ɔləpo-ɔ se, nē ɔ yε, “Mbeyəmə fo e taare a fo lwee asesε-rə, a lee feyε fo a kpaare.” ⁴² Mfəŋ dee nē ɔnyare amo a kebwatə-ɔ a lōwe.

43-44 Kamεε-rɔ nε Yeesuu a yii ḡnyare-ɔ sε feyε, “Deŋ bɔrɔ kpa kyεye sε yɔ Wuribware aləŋŋəro-ɔ ɔkɔ ase, na o deere fɔ na a kaapo ɔkemaa feyε fɔ a kpaare, na fɔ bɔ aləŋŋətɔ nε anε ɔdεdaapɔ Mosis a tɔwε ε mɔ nε oɔ lɔ kɔlɔ mɔ nε oɔ kpaare-ɔ bɔ, na ɔkemaa ɣu feyε anεŋ a kɔlɔ-ɔ moŋ lεs ki te mɔ sε-ɔ. Fɔ a maa sε fɔ e yɔ fɔ bɔ kpa-rɔ-ɔ, fɔ ma kaŋ yεrε tɔwε kεtɔ nε mo a waa sa fɔ-ɔ gywii ɔkɔ.”

45 Amaa ḡnyare amo a lee mfεn-ɔ, o naa o tɔwε anεŋ nε Yeesuu a kya mɔ-ɔ o kaa nee. Oo tɔwε amo aseŋ bwεetɔ, haree gbaa Yeesuu moŋ lεs taare lee gyεmaŋ-nɔ. Anεŋ sε-ɔ nε o naa o te mfεn nε a du diŋŋ-ɔ, nε ɣkee aseſe e lee tɔŋ kεmaa bɔ naa ba deere mɔ.

2

Anεŋ nε Yeesuu a kya kegyabɔɔ kɔ-ɔ (Matiyo 9.1-8; Lukas 5.17-26)

1 Amo a waa ɣke ɣnyɔ kɔ-ɔ, Yeesuu a kiŋŋi yɔ Kapaaniyum man-ɔ mfeŋ nε o te-o, nε ɔkemaa a kya nu mɔ sε. **2** Amose-ɔ aseſe a bɔ bɔrɔ mɔ ləŋ-ɔ gya, haree kpa moŋ lεs o bɔ kibunogyi-ro gbaa pεeε. Aseſe-ɔ bwεetɔ a ba na bɔ bɔ nu anεŋ nε Yeesuu e tɔwε abwareſen-ɔ nee. **3** San amo abee ana kɔ mɔ a sɔrɔ kegyabɔɔ kɔ baa Yeesuu ase a o kya mɔ. **4** Aseſe a bɔrɔ ləŋ-ɔ sε-ɔ, bɔ moŋ nya kpa baa kegyabɔɔ-ɔ bɔ bɔrɔ kibunogyi-o-ro yɔ mfeŋ nε Yeesuu bɔ-ɔ. Bamo a tee kεkyan nε Yeesuu bɔ kεmo-rɔ soso-ɔ sε-ɔ, kεtɔ nε baa waa-ɔ e gyε feyε baa dee nee, tuwi bɔ kεmo soso. Ne baa taa kegyabɔɔ-ɔ bɔ dəŋŋɔ mɔ kraŋ sε ba ife bɔ da-rɔ, nε baa kra ife-o-ro yεwε mɔ-rɔ kafwee

kafwee bo kyonwe kekyan-o-ro yaa bo beyaa Yeesuu akato-ro. ⁵ Aneng ne baa pee akato baa kegyaboo-c se-c, Yeesuu a ηju feye baa koore mo gyi bweeto. Amose-c ne oo towe gywii kegyaboo-c feye, “Mo nyare, mo a taa fo eboye-c bo ke fo.”

⁶ Yeesuu a towe aneng-c, ne Wuribwaree mbraa akaapopo ne bo te mfeng-c i ηwiini ba gywii abee feye, ⁷ “Neeg Wuribwaree wore e gye ne o taare a o taa eboye bo ke asese ε? Ne emene se ne o sa sensa aneng feye mo a gye Wuribware-c neeg? Onyare mo a towe abusenseng.”

⁸⁻⁹ Amo feraa, Yeesuu a kyopini keto ne Wuribwaree mbraa akaapopo amo e towe-c, ne oo bise bamo feye, “Nteto i de mone? Kemo-c kemo e bo towe lo, feye mo a towe gywii kegyaboo mo feye, ‘Mo a taa fo eboye bo ke fo,’ beee feye mo a towe gywii mo ε, ‘Koso, taa fo kraj a fo nare?’ ¹⁰ To, mo e kaapo mone feye mo, dimaadi mo gyi-o, de keyaalen sweere mo se a n taare taa okemaa eboye bo ke mo.” Ne oo towe gywii kegyaboo-c feye, ¹¹ “Kee ε, koso, taa fo kraj a fo nare yo pe.” ¹² Mfeng, na asese-c peee yere ba deere, ne kegyaboo-c a koso taa mo kraj nare mo ayaa anyo se o yii pe. Ne okemaa ne o bo mfeng-c eyee a kpen mo, ne bo yε, “Ane moj tee ηju faanee a ato-c ako daa.” Ne bamo peee a kyoro Wuribwaree.

Anen ne Yeesuu a tee Lewii, ne oo ba bo gya mo se-c
(Matiyo 9.9–13; Lukas 5.27–32)

¹³ Ne Yeesuu a kinji yo Galileya kepare dabe-c kese. O bo mfeng, ne asese biribiri a ba mo ase, ne oo kaapo bamo abwareseng. ¹⁴ Mo a kyon o yo-c, ne

oo ሚ Alafiyus mò gyi lejpoor kooorepo ne ba tee
mò ε Lewii-o (ne bo bee ba tee mò ε Matiyo-o), na
o te mò lejpoor koorekpa. Ne Yeesuu a tawé gywii
mò feye, “Koso gya mo se.” Mfey ne Lewii a koso
meraa se gya Yeesuu si.

¹⁵ Kamεε-rɔ nε Yeesuu a yɔ Lewii ayε a o ya
gyi ateese, ne lenpoo akɔɔrepo bweetɔ na asesε
nε Farisii awuye ε tεε bamɔ ε ɛbɔyε awaapo-ɔ
naa bɔ gya Yeesuu si. Ne bamɔ bweetɔ a ba
bɔ gyi mɔ aa mɔ agyasepo-ɔ ase. ¹⁶ Wuribware
mbraa akaapopo nε bɔ gyε Farisii awuye-o a ɲu
feyε Yeesuu na lenpoo akɔɔrepo na bamɔ nε ba
tεε ε ɛbɔyε awaapo-ɔ i gyi-o, nε baa bise Yeesuu
agyasepo-ɔ feyε, "Ntεtɔ sε nε Yeesuu a sa nε mɔ aa
aneŋ a asesε amo i gyi abεε ase?"

17 Yeesuu a nu aseñ ne baa bise-o, ne oo beñjaa bamo feyε, “Oko ne o lɔ-ɔ ne ba sa kadwii. N gye øko ne o bo alañfiya-o. Amose-ɔ, n gye bamo ne bo moŋ gye ebɔye awaapo-ɔ se ne mo a ba, amaa bamo ne bo gye ebɔye awaapo-ɔ se ne mo a ba, na m bo tɔwe gywii bamo feyε bo nu bamo eyee kiñji lee bamo ebɔye-ɔ.”

Akoṇ kēkra aseṇ (Matiyo 9.14–17; Lukas 5.33–39)

¹⁸ San ko ne Yohanee Osuubopo a agyasepo-o na Farisii awuye ko e kra akon, ne asese ko a bo bise Yeesuu feye, “Nto se ne Yohanee Osuubopo a agyasepo-o na Farisii awuye a agyasepo-o e kra akon, ne fo feraa fo bomo-o maa kra akon?”

19 Ne Yeesuu a beñjaa bamō feyε, “Mone e fa feyε sañ nē øko e waaree-ɔ, økofø mò kuri mò nyare-ana e kyena økoñ na ɔ bo-rɔ aaa? Moñ kɔore gyi. **20** N

du née feyε የቆዕች mὸ kuri-o, nē mo agyaseሩ-ጂ mዕ du née feyε የቆዕች mὸ kuri mὸ nyare-ana-ጂ. እኔ እኩ ይ በ nē በ lee mō a bō lee bamō ase, na እኩ በ kra akonj.

²¹ Anej dēe nē የቆዕች maa kyan waagya popwēe na የ በ taa waagya dēdaa-rō, a lee feyε kētō maa kyee, na o እኩ feyε mfej nē የ በ taa-rō-ጂ ይከደከድ-ጂ se i wu, na a tuwi-ro lee waagya popwēe-ጂ bēe waa bō dabe na የ በ kyā ይግየእቅርድ-ጂ. ²² Anej dēe nē ሚስኑ nyi feyε bō de nta nē በ ba waa prantōwa nē ba ba kabō wōrē bō waa-ጂ-ሬ. Bō de nta popwēe ba waa prantōwa popwēe-rō. Nta popwēe ya lwee prantōwa dēdaa-rō, nta-ጂ i fwii, na prantōwa-ጂ bwee nyera, na nta-ጂ twiiri weē. Amosē se-ጂ bō de nta popwēe ba waa prantōwa popwēe-rō. Amosē se-ጂ mō agyaseሩ-ጂ maa kra akonj.”

*Kukyure እኔ aseን
(Matiyo 12.1–8; Lukas 6.1–5)*

²³ Kukyure kake kō, nē Yeesuu mὸ aa mὸ agyaseሩ-ጂ naa ba kyon abwaye adəo kō-rō. Bamō a kyon-ጂ, nē mὸ agyaseሩ-ጂ a lee kaase ba gyee abwaye akō, a lee feyε akonj de bamō. ²⁴ Nē Farisii awuye kō a bise Yeesuu feyε, “Kee ε, ntetō se nē ba gyee abwaye-o? Bō moj nyi feyε kētō nē ba waa-ጂ gye kusun nee eee? Nē a kye ane Wuribware mbraa feyε የቆዕች a waa kusun kō kukyure kake.”

²⁵ Nē Yeesuu mō a bēnjaa bamō feyε, “Moj moj tēe karē abwareṣen wōrē-ጂ እኩ kētō nē anē የ ደደዳሞ ፋይፊት a waa saj nē Abiyatare gye Wuribware ወልደንጂ ይመስ-ጂ ይመስ-ጂ? ²⁶ Moj moj tēe karē feyε akonj a de Deefid mὸ aa mὸ anarebēeሩ-ጂ, oo lwee Wuribware suŋkpa, nē baa

sa mὸ bodobodoo akuri nε baa bὸ ləŋŋɔ Wuribware-ɔ, haree ɔ̄ saŋ eko sa mὸ anarebεερο-ɔ, na a moŋ gyε mbraa kikye aaa? A lee feyε anε mbraa yε Wuribware ałəŋŋɔpo wɔrε e gyε nε bὸ de kpa feyε bὸ gyi aneŋ a bodobodoo-o.”

²⁷ Nε Yeesuu a tɔwε bὸ gyε kεε feyε, “Nyinjkpasε se nε Wuribware a waa kukyure kake-o, amaa n gyε kukyure kake-o si nε Wuribware a twee nyinjkpasε. ²⁸ Amose-ɔ mo, dimaadi mὸ gyi-o, de kukyure kake-o gbaa ełenj.”

3

*Kesaree wuse wuye kɔ aseŋ
(Matiyo 12.9–14; Lukas 6.6–11)*

¹ Saŋ kɔ Yeesuu a bεe yɔ ya lwee kebwarekorekyan kɔ-rɔ, nε ɔ̄ ya to kεsaree wuse wuye kɔ, na Farisii awuye kɔ bὸ mfεŋ. ² Farisii awuye-o a kpa a bὸ pɔrɔ Yeesuu si-o, baa pee akatɔ a bὸ dεerε kεe feyε ɔ kya kεsaree wuse wuye-o kukyure kake amo aaa, a lee feyε bὸ maa waa kusun kemaa kake amo. ³ Nε Yeesuu a tɔwε gywii kεsaree wuse wuye-o feyε, “Koso, ba akatɔ-rɔ mfεŋ.”

⁴ Nε Yeesuu a bise asesε nε baa gyanŋε mfεŋ-ɔ feyε, “Emεnε nε anε mbraa nε Wuribware a sa ane-ɔ a sa kpa feyε anε waa kukyure kake-o nee? Mbraa-ɔ yε anε waa itimaa nee bεee ebɔyε aaa? N yε anε morɔwε sesε nee eee, bεee anε mɔ sεsε nee eee? Mon! tɔwε gywii mo.” Amaa ɔko moŋ bεŋŋaa mὸ.

⁵ Amose-ɔ, Yeesuu a dεerε bamɔ pεεε-ɔ, nε mὸ duŋ a fwii, nε bamɔ aseŋ a koŋ bεe waa mὸ ɛwεε,

a leę feyε bø moŋ kpa kunu aneŋ nę o tɔwε-ɔ kaase. Nę ńkee Yeesuu a tɔwε gywii kęsareę wuse wuye-o feyε, “Teyi fo kęsareę-ɔ-ro.” Mὸ a teyi-ro-o, nę kaa kpaare. ⁶ Mfaanee se-ɔ, nę Farisii awuye-o a leę kebwarekorekyan-nə mfeṇ. Nę bamo aa Owure Herɔd ayererɔpo kɔ a gyanjε da Yeesuu kuju si kikpuni a bø nya mao mὸ.

Aneŋ ne asesε biribiri a ba Yeesuu ase-ɔ

⁷ Amo kamεε-rɔ, nę Yeesuu mὸ aa mὸ agyasepɔ-ɔ a yɔ Galileya kępare dabę-ɔ kεε, nę asesε biribiri a gya mὸ se yɔ mfeṇ. Boko a leę Galileya sweere se na Yudeya sweere se. ⁸ Boko mɔ a leę Yerōsalem maŋ-nə na Idumεya sweere se na Yoɔdaŋ boŋ kyɔwe leekpa a keri-o si na Tiro na Sidɔŋ ifuri si. Bamo pεεε a nu kεtɔ nę Yeesuu e waa-ɔ se nee, nę baa ba mὸ ase. ⁹ Aneŋ ne asesε-ɔ kyɔ bwεetɔ-ɔ se-ɔ, nę Yeesuu a tɔwε gywii mὸ agyasepɔ-ɔ feyε bø kpa kɔrεe waa siraas a mὸ a o nya bø kyεna-rɔ nkyu kεe tɔwε abwareṣen gywii asesε-ɔ. N gye aneŋ, aneŋ nę bø kyɔ-ɔ se-ɔ, ba buŋ mὸ se bwεetɔ. ¹⁰ Kεtɔ se nę Yeesuu a waa aneŋ-ɔ e gye feyε o kya alɔpø bwεetɔ mfeṇ saŋ kɔ. Ńkee bamo nę ba lɔ-ɔ pεee i neŋŋi ba yɔ akatɔ-rɔ a bø nya daborɔ Yeesuu. ¹¹ Saŋ kemaa nę asesε nę ibrisi te bamo se-ɔ i lju mὸ-ɔ, amo ba kpuni aŋurii mὸ ayaa-rɔ na bø faa-rɔ feyε, “Wuribware mὸ gyi-o e gye fo.” ¹² Nę Yeesuu a yii ibrisi nę i te bamo se-ɔ se feyε bø ma kaŋ tɔwε gywii ɔkɔ seſe nę o gye-ɔ.

Aneŋ ne Yeesuu a lee mὸ ayaa-rɔ ayerepo kudu anyɔ-ɔ

(Matiyo 10.1–4; Lukas 6.12–16)

¹³ Saŋ ko, ne Yeesuu a yo kebee ko se, ne oo tee anyareko. Mò a tee bamo-c, ne baa ba. ¹⁴ Mò a deere bamo-ro-c, ne oo lee bamo ne baa pre mò-c kudu anyo feyε bo waa mò ayaa-ro ayerepo. Mfeyη ne oo towe gywii bamo feyε, “Mo a lee mone neefeyε mon' ba a anekyena. Amaa m bee mo i sun mone a m bo kyoŋwe a mon' nare towe abwareseη, ¹⁵ na mon' nya elen bo gya ibrisi bo koso asese se.” ¹⁶ Anyare kudu anyo ko ne Yeesuu a lee-o e gye Simoη (ne Yeesuu a bee sa mò keŋasenyaare feyε Peetroo-o), ¹⁷ na Sibidii mò gyi-ana ne ba tee bamo ε Yakubu na Yohanee (ne Yeesuu a sa bamo keŋasenyaare ε Bineregis, kaase e kaapo feyε Ikii-awuye-o), ¹⁸ na Andruu na Filipo na Bar-Tolomiyu na Matiyo na Tomas na Alafiyus mò gyi Yakubu, na Tadiyus na Simoη ne ba tee mò ε Selot (kaase e kaapo feyε ɔmaŋkpapo) ¹⁹ na Yudas ne ba tee mò ε Kariyotinyi ne o ba a o bo gyi Yeesuu kidiburo-o.

*Yeesuu na Biil-sibul
(Matiyo 12.22–32; Lukas 11.14–23; 12.10)*

²⁰ Ne Yeesuu a lee kebee-c se lwee loŋ ko-ro. Mò a lweero-o, asese biribiri a bee bo gyaŋje. Amose se-c, mò aa mò agyasepo-c mon' nya bamo eyee, haree gbaa ba gyi ateese. ²¹ Yeesuu mò kowebee-ana a nu anen-c, ne baa yo a bo ya kra mò yaa ɔpe, a lee feyε baa nu boko a towe feyε, “O lɔ ebony nee.”

²² Nkee Wuribwarekmraa akaapopo ko ne baa lee Yerosalem maŋ-no ba-c e towe neefeyε, “Onyare mo gye sesse bɔyε nee. ɔbɔnsam ne bo bee ba tee mò ε Biil-sibul-o i te mò se, ne mò e gye ne o de ibrisi

si keyaalein, nē o sa onyare mō elen feye o gya ibrisi bo koso asesē se.”

²³ Mfēn nē Yeesuu a tēe bamō, nē oo da kekpare ko gywii bamō feye, “Emenē nē Ḍbōnsam e waa a o kine mō eyee? ²⁴ Ekō ya lwee manj-nō, nē manj-o ya ke-ro, amo manj amo ibwee. ²⁵ Anej dēe nē kabuno ya ke-ro, ka bwē-o nee. ²⁶ Amose-o, Ḍbōnsam na mō kamēe-rō awuye ya kō abee, mō keyaalein nē o de-o maa kyee na ke lowe.

²⁷ M bēe taa feye Ḍbōnsam du nee feye ɔyaaleñpo-o. Ḍkemaa maa lwee ɔyaaleñpo amo lōn-nō a o ya bera mō kapotēe nare, amo o ɳure ɔyaaleñpo-o pwēe, na o dēe taare lweero ya bera mō kapotēe-o bō yō. ²⁸ Mōnē a tōwē feye elen nē Wuribware a kufwiijē timaa-o a sa mō-o a lee Ḍbōnsam ase nee eee? To, mo i gyi mōnē kaseñtij feye Wuribware e taare a o ba asej bōyē kēmaa nē sesē e tōwē-o na atā bōyē nē o waa-o a o bō ke mō. ²⁹ Amaa Ḍkemaa nē mō ya tōwē asej bōyē bō kye Wuribware a kufwiijē timaa-o feraa, Wuribware maa taa bōyē amo a o bō ke mō pēe, a kaapo nee feye sesē a bōyē amo a sii mō se nee.” ³⁰ Kētō se nē Yeesuu a tōwē faanee-o e gyē feye bōkō yē, “Ḍbōnsam e gyē nē o te mō se.”

Yeesuu mō nyi na mō tire-ana asej (Matiyo 12.46–50; Lukas 8.19–21)

³¹ Mfēn nē Yeesuu mō nyi na mō tire-ana a ba bō yere lōn nē Yeesuu bō-rō-o kawu si. Nē baa sunj Ḍkō bō kyoñwē feye ba kpa a bō ɳu mō. ³² Sanj-o asesē mō a deñ kyēna muruwaa Yeesuu, nē baa tōwē gywii mō feye, “Kēe ε, fō nyi na fō tire-ana e yere kawu ba tēe fō-o.” ³³ Nē Yeesuu a kōn bēñjaa

asəsə-ɔ ε, “Nsε ɛ gyε n na? Nε nsε-ana mɔ ɛ gyε mo tire-ana?” ³⁴ Nε ɔ̄ dēere asəsə nε bo te muruwaan mò-ɔ, nε ɔ ye, “Mon' kεe, n na na mo tire-ana i te mo asə mfee-ɔ. ³⁵ Amose-ɔ, ɔkemaa nε ɔ waa kεtɔ nε Wuribware ɛ kpa-ɔ nε mo ɛ tεe mò ε mo tire na mo pekyee na n na.”

4

ɔdəəpo kitee (Matiyo 13:1-9; Lukas 8:4-8)

¹ Saŋ kɔ nε Yeesuu a bee lee ɔ kaapo abwareseñ Galileya kepare dabε-ɔ kεe. Amaa asəsə nε baa bo gyanje muruwaan mò mfεñ-ɔ a kyɔ bweetɔ-ɔ se-ɔ, nε oo buwi kpa koree, nε oo nej koree-ɔ bo dəñjɔ nkyu-o si kafwεe. Nε ɔ̄ kyena-rɔ kaapo asəsə-ɔ abwareseñ. Na asəsə-ɔ mɔ yere kyukεe. ² Mfεñ nε ɔ̄ ba itee na akpare bo kaapo bamɔ asεñ bweetɔ. Anεñ a itee mɔ kokonjko e gye feyε, ³ “N gyε ɔdəəpo kɔ ɛ bo-rɔ aaa? Nε ɔ̄ yɔ a ɔ ya ηonyan mò yaabrraa. ⁴ Mò a yɔ ɔ ηonyan-ɔ, nε ayaabraagyi amo akɔ a lee da kpa kεe, nε mbogyii a bo tesi gyi. ⁵ Nε amo akɔ a lee da kagyaase, mfεñ nε sweere-ɔ moŋ bo dañ kyεεkyεe-ɔ. Sweere-ɔ a moŋ bo keñ-o si-o, aa kwεe mεnañ. ⁶ Amo a kwεe-ɔ, nε kyawε a bo da amo-ɔ, nε amo pεee a wu, a lee feyε sweere-ɔ moŋ bo keñ a amo ilen yɔ kaase. ⁷ Ayaabraagyi-o akɔ nε aa lee da ɛfa-rɔ-ɔ mɔ a kɔso dañ. Amaa ɛfa a dañ mwiire amo se-ɔ, a moŋ taare waa. ⁸ Nε ɣkee ayaabraagyi-o akɔ a lee da sweere timaa si, nε aa kwεe nεenεe, nε aa dañ bo kowε. Haree amo akɔ a waa aŋu ngingyii na anyiiresε na adabe. Amo e

gye saasebεε. ⁹ Amose-ɔ, ။kemaa nε o de esεbε-ɔ, o nu.”

*Ketɔ se nε Yeesuu a ba itee na akpare bɔ kaapo
asεsε aseŋ-ɔ*

(Matiyo 13.10–17; Lukas 8.9–10)

¹⁰ San nε Yeesuu a tɔwε kitee-o lɔwε, nε asεsε-ɔ a brawε-rɔ-ɔ, nε mɔ agyasepo kudu anyɔ-ɔ na bamɔ nε bɔ gya mɔ se, nε baa san-ɔ a ba mɔ asε feyε ɔ kaapo bamɔ kitee-o kaase. ¹¹ Ne ɔɔ kaapo bamɔ-rɔ feyε, “Mone wɔrε nε mɔ ɛ tɔwε anεŋ nε Wuribware a kuwure-o-ro du-o mɔ i gywii, amaa itee-ro na akpare-ɔ nε bamɔ nε bɔ mɔn tii mone se-ɔ i nu mɔ aseŋ. Feyε anεŋ nε baa kyoreε waa abwareseŋ wɔrε-ɔ-rɔ-ɔ,

¹² ‘Na bɔ deere aseŋ-ɔ-rɔ,
na bɔ fa amo mfεεrε kpone,
na bɔ ma nu kaase.

Na bɔ bee nu aseŋ kpora-rɔ iluwi bweεtɔ,
na bamɔ mɔ bɔ ma nu kaase,
a lee feyε bamɔ ya nu kaase,
ba nu bamɔ eyee,
na bɔ kyurowi bamɔ mfεεrε bɔ ba Wuribware ase,
na ɔ taa bamɔ ebɔyε bɔ ke bamɔ.’ ”*

*Anεŋ nε Yeesuu a kaapo ɔdɔrɔ kitee a kaase-ɔ
(Matiyo 13.18–23; Lukas 8.11–15)*

¹³ Ne Yeesuu a bise bamɔ feyε, “Mone mɔn nu kitee-o kaase nee eee? Ne emene gbaa nε mone ɛ waa a mɔn' nu kεkεmaa kaase-ɔ nee?
¹⁴ To, mɔn' nu. ။dɔrɔ-ɔ ɛ gye mɔ nε ɔ tɔwε abwareseŋ o gywii asεsε-ɔ, nε asεsε nε ba nu

* **4:12** Isaya 6.9-10 (LXX).

abwareſen-ɔ mɔ du feyε ayaabraagyi-o. ¹⁵ Asesε-ɔ boko aſen du nεe feyε ayaabraagyi nε aa lεe da kpa kεe-ɔ. Bamɔ ya nu abwareſen-ɔ, nε kεtɔ ya waa kafwεe, amo Obɔnsam e ba a ɔ bɔ lee amo lεe bamɔ mfεere-ɔ. ¹⁶ Boko mɔ aſen du nεe feyε ayaabraagyi nε aa lεe da kagyaase. Bamɔ feraa bamɔ ya nu abwareſen-ɔ, amo-ɔ a waa bamɔ kɔne na bɔ kɔrε waa bamɔ nkronɔ-ɔ. ¹⁷ Amaa bamɔ akatɔ a moŋ pee si-o si-o, aſen kuŋu bεee aworefɔɔ ya tɔ bamɔ bo lεe abwareſen nε baa kɔrε gyi-o si, amo ba yɔwε amo se kegya. ¹⁸ Asesε-ɔ boko aſen du nεe feyε ayaabraagyi nε aa lεe da efa-ɔ, nε aa kwεe, nε efa a dan mwiire si-o. Mfaanee a asesε-ɔ i nu abwareſen-ɔ. ¹⁹ Amaa kayε mɔ-ɔ atɔ tɔoraase, na katannekpa nε ka taare a ka penna sεsε-ɔ, na atɔ biribiri kεkpa ya lwee bamɔ mfεere-ɔ, amo aa waa kɔkyɔ kyon abwareſen nε a bɔ bamɔ nkronɔ-ɔ-ɔ. Amɔ bamɔ kɔkɔrεg yi-o maa waa bamɔ seye. ²⁰ Amaa boko mɔ aſen du nεe feyε ayaabraagyi nε aa lεe da sweere timaa-o si-o. Anεn a asesε-ɔ i nu abwareſen nεenee, na bo kɔrε amo waa bamɔ nkronɔ-ɔ. Feyε anεn nε ayaabraagyi nε aa lεe da sweere timaa-o si-o a waa anju ngyingyii na anyirese na adabe-ɔ, mfaanee a asesε-ɔ e waa kεdamenajse. Boko e waa kεdamenajse bweetɔ, nε boko mɔ e waa kεdamenajse bweetɔ bweetɔ, nε boko mɔ bεe ba waa kεdamenajse bweetɔ bweetɔ bweetɔ.”

*Mon' nu aſen nε Yeesuu e tɔwε-ɔ damenajse
(Lukas 8.16–18)*

²¹ Kamεe-ɔ, nε Yeesuu a bise feyε, “Mɔnε nsε e gye nε ɔ kyanjε mɔ fetiri si na ɔ kɔŋ bera kike bɔ

buŋ si, bεεε ɔ taa fetiri-o bo kweero mpaa kaase? N gyε kabuno ne ɔ ba a ɔ bo yera a ɔ laŋŋe lɔŋ-ɔ-rɔ pεεε aaa? ²²⁻²³ Mone i de ɛsebɔ, mon' nu. Sεyε maa leε kweero. Kεtɔ kεmaa na aseŋ kεmaa e lεe ifuri na ɔkεmaa nyu.”

²⁴ Ne Yeesuu a kya se tωε feyε, “ɔkεmaa fa aseŋ ne o nu-o mfεεre neεεε. Amose-ɔ ɔkεmaa ne o nu mo aseŋ timaa-o ne ɔ kɔɔrε a o gyi-o, Wuribware e sa mɔ kanyiasen bweetɔ na ɔ bo tii kamɔ ne o de-o si. ²⁵ A lεe feyε ɔkεmaa ne o nu mo aseŋ timaa-o ne ɔ kɔɔrε a o gyi-o e nya kanyiasen bweetɔ, ne mɔ-ɔ mɔ ne o kine amo-ɔ e paŋ mɔ kanyiasen kafwee ne ɔ kyɔ o de-o.”

Aneŋ ne Wuribware a kuwure-o i tii si-o

²⁶ Mfεn ne Yeesuu a bεe tωε feyε, “To, ne emene ne Wuribware a kuwure-o-ro du-o nee? Ku du nee feyε ɔdɔɔpo a dwii abwaye-o. ²⁷ Kake kεmaa ne o di ɔ kɔɔrε, a daŋ, na mɔ-ɔ mɔ moŋ nyi aneŋ ne a waa a daŋ-ɔ. ²⁸ A kaapo feyε swεere-ɔ e gyε ne ɔ bεra abwaye-o, na a kwεε, na a bo daŋ, na a powi, na a bεre waa ateese. ²⁹ Amo ya wore lowe-ɔ, na ɔdɔɔpo-ɔ ya gyεε baa pe. Mfaanee deε ne Wuribware a kuwure-o-ro du.”

Aneŋ ne Yeesuu a ba kupurutugyi bo da kekpare-ɔ

(Matiyo 13.31-32; Lukas 13.18-19)

³⁰ Saŋ amo ne Yeesuu a bεe da kekpare ko. Ne oo bise ε, “Ntɔ gbaa ne mo e ba a m bo kaapo moŋe aneŋ ne Wuribware a kuwure-o-ro du-o nee? Kekpare mo ne mo e ba a m bo kaapo moŋe Wuribware a kuwure-o kaase-ɔ nee? ³¹ To, mfaanee ne ku du. Wuribware a kuwure-o-ro du

nee feyε kupurutugyi-o. Kigyи mə du kagyingyi. ³² Amaa sese ya dwii kəmo, amo kε e kwεe a kε dan kii kikiree, ne kε bo əswεe kə kyοn ayii pεee. Na mbogyi bo kyεna kəmo se waa bamə asaa.”

*Keto se ne Yeesuu a bee ba itee na akpare bo kaapo asesε aseŋ-ɔ
(Matiyo 13.34–35)*

³³ Mfaanee ne Yeesuu a tωe abwareseŋ bweetə akpare-ɔ na itee-ro gywii asesε. Ḍo tωe aseŋ bweetə gywii bamə anəŋ ne baa nya a bo nu kaase-ɔ. ³⁴ O maa tωe aseŋ a o gywii asesε na a moŋ gye kitee bεee kεkpare. Amaa amo ya sanj mò aa mò agyasəpo-ɔ wore, ne asesε moŋ lee bo bo-ɔ, amo o kaapo bamə itee na akpare-ɔ kaase.

*Anəŋ ne afwii na alaŋkparə a bu Yeesuu-o
(Matiyo 8.23–27; Lukas 8.22–25)*

³⁵ Nke nsi amo kedeepweta, ne Yeesuu a tωe gywii mò agyasəpo-ɔ feyε, “Mon' sa a anə teŋ Galileya kεpare dabe-ɔ-ɔ yə nnοŋ a boŋbe-ɔ se.”

³⁶ Ne mò agyasəpo-ɔ a lwee koree ne Yeesuu te mò-ɔ nkyu-o kεe o tωe abwareseŋ-ɔ-ɔ, ne baa meraa se ba parə. Ne baa yowε asesε ne Yeesuu a kaapo bamə-ɔ bo sii nkyu-o kεe. Ekoree ko gbaa tii Yeesuu-ana mmɔ-ɔ se. ³⁷ Nkyu si mfεŋ ne afwii dabe kə a kya, ne alaŋkparə a da nkyu bo waa Yeesuu-ana koree-ɔ-ɔ, ne o kpa a o borɔ.

³⁸ Ademanjtε mə ne a su-o pεee na Yeesuu kuŋu dəŋ kaputu si o da koree-ɔ kuŋu o di idi. Amo feraa ne mò agyasəpo-ɔ a kyiŋji mò, ne baa bise mò feyε, “Okaapopo, amo anə koree-ɔ a kpa a o bun ane-ɔ, a moŋ tiri fo nee eee?”

39 Mò a koso-ɔ, nè ɔɔ tawé yε, “Afwii, yɔwε.” Nè ɔɔ tawé fεyε, “Alanjkpare, yɔwε.” Mfεŋ nè afwii-o na alanjkpare-ɔ pεee a waa surumm.

40 Nè Yeesuu a bise mò agyasepo-ɔ fεyε, “Ntɔ sε ne kufu de mone? Ntεtɔ sε ne mone maa kɔrε mɔ mone i gyi-o nee?”

41 Kufu a nya mò agyasepo-ɔ bwεetɔ, nè ɳkee ba ɳwiini ba gywii abee ε, “Ntεtɔ sεsε e gye ɔnyare mɔ? Mò ya sa kanɔ, afwii na alanjkpare gya kamo sε-ɔ nee.”

5

Aneŋ nè Yeesuu a kya ɔnyare kɔ nè ibrisi bwεetɔ te mò sε-ɔ

(Matiyo 8.28–34; Lukas 8.26–39)

1 Amo kamεε-rɔ, nè Yeesuu mò aa mò agyasepo-ɔ a kya sε pare bamɔ koree-ɔ bo tεŋ-nɔ ya bo dan Galileya kepare dabe a nnɔŋ a boŋbe-ɔ. Gadara ifuri si nè baa fo-ɔ. **2** Yeesuu a deŋ lεe koree-ɔ-rɔ, nè ɔɔ meraa sε ɔ yɔ-ɔ, nè ɔnyare kɔ nè ibrisi te mò sε-ɔ a lεe mfεŋ nè ba pure afuniŋ-o gyanjaa mò. **3** Oo tu lεe manj-nɔ yɔ o te mfεŋ nè ba pure asεεsε-ɔ. ɔkɔ moŋ bo-rɔ nè ɔ taare a o ɳure mò bo kyεna tɔŋ kɔŋkɔ. **4** Saŋ kεmaa nè ba ba agbarabi a bo bo ɳure mò ayaan-rɔ na asaree-ɔ, ɔ tεŋŋε amo pεee-rɔ. Amose-ɔ, ɔkεmaa moŋ de mò ɛleŋ ɔ kra mò. **5** ɔnyare amo a waa nee fεyε ɔboŋlεpo-ɔ, nè kanye na mpase ɔ naa purekpa na abee-ɔ ɔ kaa, na ɔ fee-ɔ, na o de afore ɔ tεŋŋε mò eyee.

6-8 ɔnyare mo a bo kεfɔ nè oo ɳu Yeesuu-o, nè ɔɔ ɳweenaj bo kpuni anjurii Yeesuu akatɔ-rɔ. Nè Yeesuu a tawé gywii mò fεyε, “Ibrisi, koso ɔnyare amo sε.” Mfεŋ nè ɔɔ faa-rɔ keŋkeŋ tawé fεyε,

“Yeesuu, Nyin̄kpēn̄-kyoŋ̄-at̄-pεεε-Bware mō gyi-o. Ntēt̄ nē fo e kpa mō ase mfēe? Mō e kore fo nee na fo deere Wuribware sē na fo ma tɔ̄raa mō.”

⁹ Amose-ɔ, nē Yeesuu a bise mō feyε, “Fo kenyare e gye emene?”

Nē o yε, “Mō kenyare e gye ‘Ane-kyo-mfēe,’ a lee feyε ibrisi bwēet̄ te mfee.” ¹⁰ Nē oo meraa sē o kore Yeesuu feyε o ma gya ibrisi amo lee ifuri amo se.

¹¹ Amo aprako biribiri kō mō yere kabéegyi kō se mfēn̄ ba gyi. ¹² Amose-ɔ, nē ibrisi amo a kore Yeesuu feyε, “Sa a anē ya kyēna aprako mō se.”

¹³ Yeesuu a sa emo kpa-ɔ, nē e ya koso ḡnyare amo se ya kyēna aprako-o si. Aprako-o e fo nkpeŋ̄ ḡnyo. Ibrisí amo a deŋ̄ kyēna bamō se-ɔ, nē bamō pεεε a ḡwεenāŋ̄ kporowē kabéegyi-o si ya lee da nkyu-ro wu wu.

¹⁴ Mfēn̄ nē bamō nē ba deere aprako amo se-ɔ a ḡwεenāŋ̄ yō maŋ-nō na mmaŋgyii-ro na adɔɔ-rō ya da aseŋ̄ nē aa ba-ɔ kibon̄boŋ̄. Kafwēe-ɔ, nē ɔkemaa a lee ba a o bo kee kēt̄ nē kaa waa-ɔ. ¹⁵ Bamō a ba Yeesuu ase-ɔ, nē baa ḡnu ḡnyare nē ibrisi dεε i te mō se, nē Yeesuu a kya mō-ɔ te mfēn̄ o buŋ̄ at̄, nē nkēe feraa mō mfēerē du mō kyεεkyεε. Nē kufu a nya bamō pεεε. ¹⁶ Nē bamō nē amo-ɔ pεεε a waa na bo bo mfēn̄-ɔ a tɔ̄wē aneŋ̄ nē ḡnyare amo a kpaare-ɔ, na aneŋ̄ nē aprako amo a wu-o pεεε gywii bamō nē baa sii kamεε ba-ɔ. ¹⁷ Amose-ɔ, nē baa kore Yeesuu feyε o lee bamō ifuri si nare.

¹⁸ Amo feraa Yeesuu a lwee koree-ɔ-rō o kpa a o yɔ-ɔ, nē ḡnyare nē Yeesuu a gya ibrisi bo koso mō se-ɔ yε, “Mō nyanpē, sa a mō aa fo a yo.” ¹⁹ Amaa Yeesuu moŋ̄ sure si. Nē oo bεŋ̄jaa mō feyε, “Kiŋ̄ji nare pe ya tɔ̄wē aneŋ̄ nē mo, fo nyanpē-ɔ, a ḡnu fo

ewee-ɔ, na atɔ dabɛ nɛ mɔ a waa sa fo-ɔ, gywii fo kowebee-ana.” ²⁰ Amose-ɔ, nɛ ɔnyare amɔ a meraa se ya tɔwe aseŋ-ɔ gywii ɔkemaa nɛ ɔ bo ifuri nɛ ba t̄eε ε Dekapolis-o (kaasɛ ɛ kaapɔ feyε Eman-Kudu-o) si. Ne eyee a kpɛŋ bamɔ pɛee.

*Aneŋ nɛ Yeesuu a kyiŋji kakyeesee lee lowi-ro, nɛ
ɔɔ bɛε kya ɔkyee kɔ-ɔ
(Matiyo 9.18–26; Lukas 8.40–56)*

²¹ A moŋ kyee, nɛ Yeesuu mɔ aa mɔ agyasepo-ɔ a bɛε kiŋji ba Galileya kepare dabɛ a bonjbe nɛ baa lee mɔ se-ɔ. Mfɛŋ nɛ asesɛ biribiri a kyc bo muruwaan mɔ nkyu amo kεε. ²² Nɛ kɛbwarekorekyan abrɛsɛ-ɔ ɔkɔ nɛ ba t̄eε mɔ ε Yayerus-o a fo nkyu kεε mfɛŋ nɛ oo ịju Yeesuu-o, nɛ oo kpuni ajurii mɔ ayaar-ɔ. ²³ Nɛ ɔɔ kore Yeesuu feyε, “Mo kayaagyi kyeesɛ ε lɔ, harɛe ɔ kpa a o wu. Amose-ɔ, mɔ ɛ kore fo nee feyε fo bo ba fo asaree bo dabɔrɔ mɔ a ɔ nya kpaare.”

²⁴ Mfɛŋ nɛ Yeesuu mɔ aa ɔnyare-ɔ a meraa se ba yɔ. Bamɔ a yɔ-ɔ, asesɛ bweetɔ a muruwaan Yeesuu nee bo gya se. ²⁵ Amɔ ɔkyee kɔ mɔ bo-rɔ, nɛ ɔ lɔ kɛkyeetɔ, a lee feyε kiferi kɛmaa-rɔ ɔ taare bwiino waa iluwi kanɔ ịnkɔ. Waa nsu kudu ịnnyɔ nee feyε mɔ a lɔ aneŋ a kolɔ-ɔ. ²⁶ ɔkyee mɔ a ba mɔ kapotɛɛ pɛee nɛ o de-o bo sa dəkɔtaa awuye na bo kya mɔ, bamɔ-ɔ bo moŋ taare, na ịnkee gbaa nɛ baa sa ne mɔ kolɔ amo i tii si. ²⁷ Mbeyɔmɔ ɔkyee mɔ a nu aneŋ nɛ Yeesuu a kya alɔpɔ-ɔ se-ɔ se-ɔ, nɛ oo lwee asesɛ nɛ bo gya Yeesuu si-o-ro. ²⁸ Nɛ ɔɔ fa feyε, “Mo ya dabɔrɔ mɔ atɔ buŋse gbaa, mɔ ɛ kpaare.” ²⁹ Kaseŋtiŋ, mɔ a deŋ dabɔrɔ Yeesuu a atɔ buŋse-ɔ,

ne oo kpaare, a lee feyε aa waa mò kayowore-rɔ feyε kɔlɔ amo a lowe-ɔ.

³⁰ Mfεŋ ne aa kyo waa Yeesuu feyε eleŋ a lee mò-rɔ kya ɔko. Amose-ɔ, oo buruwaa deere aseſe ne mò aa bamø naa-ɔ-rɔ, ne oo bise feyε, “Nse ya daborɔ mɔ atɔ buŋse-ɔ nee?”

³¹ Ne Yeesuu agyasepo-ɔ a beŋŋaa mò feyε, “Emenε nee ne fo i bise aneŋ, na aſeſe demanjɛ mɔ muruwaa fo?”

³² Na Yeesuu mɔ saŋ ɔ deere ɔ kpa mò ne oo daborɔ mò-ɔ. ³³ Ne kufu a nya ɔkyee-ɔ, amaa bo lee feyε mò a kpaare-ɔ se-ɔ, ne oo ba Yeesuu aſe, ne oo kpuni aŋurii tɔwε mò kɔlɔ-rɔ kaseŋtiŋ pεeε gywii mò. ³⁴ Ne Yeesuu a tɔwε gywii mò feyε, “Opekyee, bo lee aneŋ ne fo a kɔrε mɔ gyi-o si, fo a kpaare. Amose-ɔ, fo kɔlɔ-ɔ maa lee ba pεeε. To, nare dameŋjse.”

³⁵ Saŋ ne Yeesuu e tɔwε amo-ɔ, ne mbɔɔ kɔ a lee Yayerus ne mò kayaagyi kyeeſe e lɔ-ɔ aye bo tɔwε gywii mò feyε, “Fo gyi-o a wu, amose-ɔ, fo ma lee sa a ɔkaapopo-ɔ kponε mò eyee.”

³⁶ Yeesuu a nu bamø a tɔwε ba gywii ɔnyarε amo feyε mò gyi-o a wu-o, ɔ moŋ beŋŋaa bamø. Ne oo tɔwε gywii Yayerus feyε, “Fo ma sa a fo duŋ teŋ fo, fo feraa, kɔrε mɔ gyi.”

³⁷ Amo feraa Yeesuu moŋ lee sa a ɔko gya mò se, amo Peetroo na Yakubu na Yakubu mò tire Yohanee. ³⁸ Bamø a fo Yayerus aye-ɔ, ne Yeesuu a ŋu aneŋ ne aſeſe i su kenkeŋ-o. ³⁹ Ne oo bise bamø feyε, “Nteto kusu wɔrε nee? Kakyeesee-ɔ moŋ wu, o di idi nee.” ⁴⁰ Mò a tɔwε aneŋ-ɔ, ne baa mɔſe mò. Ne oo sa ne ɔkemaa a lee lɔŋ-ɔ-rɔ. Ne ŋkee mò aa

kakyeesee-č mò sę na mò nyi na mò agyasepo asa-č a yø këkyan̄ nę kifuniŋ-o da kemö-rɔ-č-rɔ. ⁴¹ Mfęñ ne oo kra kakyeesee-č kèsaree-č, nę oo tɔwę gywii mò feyε, “Taliita kum.” Bamö Heebrii seŋsa-rɔ nę oo tɔwę, kemö kaase e gye feyε, “Kakyeesee, kyiŋji kosɔ.” ⁴² Mfęñ ne kakyeesee-č a kyiŋji kosɔ o naa. Kakyeesee amo a gyi nsu kudu ḥnyo. Mò a kyiŋji kosɔ-č, aa kpeŋ ɔkemaa eyee. ⁴³ Amaa Yeesuu a tɔwę gywii bamö nee feyε ɔkemaa ma kan̄ tɔwę ketɔ ne oo waa-č gywii ɔko. Nę oo tɔwę gywii bamö feyε bo sa kakyeesee-č ateese a o gyi.

6

*Anęñ nę Nasaret awuye a kine Yeesuu-o
(Matiyo 13.53–58; Lukas 4.16–30)*

¹ Saŋ ne Yeesuu a lęe Kapaaniyum maŋ-nɔ-č, ne mò aa mò agyasepo-č a yø mò ayε Nasaret. ² Kukyure kake a fo-č, nę oo yø kebwarekorekyan̄-nɔ ya kaapo abwareseñ. Asesə bweetɔ bo këkyan̄-č-rɔ mfęñ. Bamö a nu mò aseŋ-č, nę aa kpeŋ bamö eyee. Amose-č, nę baa tɔwę feyε, “Mfęñ ne ɔnyare mɔ a nya mfeeerɛ mɔ lęe? Nsε ya sa mò kpa feyε o waa akpeŋeyeetɔ mɔ ne anę a nu amo aseŋ-č?” ³ N gye Mariya mò gyi na Yakubu na Yosef na Yudas na Simɔŋ bamö daa kaapeŋtaa-č nee eee? Mò pekyee-ana moŋ te mfee aaa?” Ne baa kine mò.

⁴ Mfęñ ne Yeesuu a beŋŋaa bamö feyε, “Ba bu Wuribware kyaamee tɔŋ këmaa, amaa mò fɔŋfɔŋ ayε awuye na mò akowebɛe feraa mɔ moŋ de mò bo tée seye.” ⁵ Amose-č, o moŋ nya kya alɔpo mò maŋ-č-rɔ, a lęe feyε bo moŋ kɔɔre mò gyi. Amaa oo

teyi mò kesaree bø dønjø aløpo kafwøø ko se mføø, ne baa kpaare. ⁶ Nø eyee a kpeø Yeesuu feyø mò fønjøø asøse a moø køørø mò gyi.

*Aneø ne Yeesuu a suø mò agyaseøø kudu anyø-ø
bo kyoñwe emaø se-ø
(Matiyo 10.5–15; 11.1; Lukas 9.1–6)*

Nø Yeesuu a lëø mføø yø emaø nø e bo mføø-ø-ro ya kaapo abwareseø. ⁷ Nsaø amo, nø øø sa nø mò agyaseøø kudu anyø-ø a gyanjø, nø oo suø bamø anyø anyø bø kyoñwe emaø se feyø bø nare tøwø abwareseø. Nø øø sa bamø eleø a bø taare kya aløpo nø ibrisi te bamø se-ø. ⁸⁻⁹ Nø Yeesuu a tøwø gywii bamø feyø, “Møne a yø-ø, øko ma kan taa bodobodoo bøøø koreø bøøøø atanne waa mò gyife-ro, bøøøø ekaare ko bo tii øko nø mone økemaa mø buñ-o si, amo kayii narøseø na aseøbeta kpeø.” ¹⁰ Nø Yeesuu a bøøøø tøwø gywii bamø feyø, “Møne a yø-ø, møn’ kyøna løø nø mone e sowe møø-ro-ø nø ba kra mone nøøøø-ø-ro-ø bo fo øke nsi nø mone e lëø maø-ø-ro. ¹¹ Amaa mone nø mone ya yø toø ko, nø bamø e moø kra mone damenøøøø, bøøøø bamø e ma kpa a bo nu mone aseø timaa-o føraa, na møn’ lëø maø-ø-ro gbaa pøøøø, na møn’ kpoñkpaø mone aseøbeta-ro øseø bo sii bamø aye, bo yii bamø se feyø bamø øbøøøø a sii bamø se.”

¹² Yeesuu a tøwø lowø-ø, nø baa meraa se anyø anyø yø ba tøwø abwareseø feyø økemaa nu mò øyeøø na ø lëø mò øbøøøø-ro. ¹³ Nø baa gya ibrisi bo koso asøse bweøøøø se, nø baa twiiri mføø bo weøø aløpo bweøøøø aju-ro, nø baa kpaare.

*Aneø ne Yohanee Osuubøøøø-ø a wu-o
(Matiyo 14.1–12; Lukas 3.19–20; 9.7–9)*

14 Mbeyəmə, Yeesuu kənyare a yə ndə pəee sə-ɔ se-ɔ, Hərəd nə ɔ gyə Galileya swēere sə a owure-o* a nu Yeesuu aseŋ. Nkee bokə e təwə nee feyε, “Anə e kəəre a anə gyi feyε ənyare amo ə gyə Yohanee Osuubəpo nə fo a məa mə-ɔ, nə ɔɔ bəe kyiŋji lee lowi-ro-o. Amo ə moŋ gyə anəj feraa, ɔ maa taare a ɔ waa anəj a akpeñeyeeetə mə.” **15** Bokə mə yε, “Iliya nee.” Ne bokə mə yε, “O gyə Wuribware kyaamee nee feyε bamə nə baa dəe ba dədaa-ɔ.”

16 Owure Hərəd a nu Yeesuu aseŋ-ɔ, mə feraa yε, “Yohanee Osuubəpo nə mə a sa nə baa tuwi mə kuŋu-o ya bəe kyiŋji lee lowi-ro.”

17-20 Mfaanee mə nə Yohanee Osuubəpo-ɔ a wu. San kə Owure Hərəd a kəəre mə tire Filipo mə ka ne ba təe mə e Hərədeya-ɔ waaree. Ne Yohanee Osuubəpo-ɔ mə a yii owure-o si iluwi bwēetə feyε, “A moŋ bware feyε fo a kəəre fo tire mə ka waaree.” Mfaanee se-ɔ, nə ɔkyee Hərədeya a taa Yohanee kikisi, haree ɔ kpa mə a ɔ məa, amaa aa waa mə lə, a lee feyε Owure Hərəd i bu Yohanee nə o nyi feyε ɔ gyə səsə timaa, nə mə kakponə-rə moŋ de iyisi-o. Amo feraa kətə nə Hərəd a waa-ɔ e gyə feyε ɔɔ sa nə baa kra Yohanee, nə baa ba agbarabi bə ŋure mə, nə baa tii mə. Mfaanee nə ɔɔ bə kuŋ Yohanee na mə ka ma nya məa mə. San kə na o lee Yohanee lee mə tiikpa-ɔ na ɔ bə təwə abwareseŋ gywii mə, a lee feyε ɔ kpa mə seŋsa sasə na o nu, amaa san kemaa nə oo nu aseŋ amo-ɔ, amə mə kakponə-rə a nyera. **21** Owure Hərəd kəkowə kasu kanə a fo-ɔ, nə ɔɔ təe mə manj abrəsə na asoogyaa abrəsə na Galileya swēere sə abrəsə bə gyanjə feyε bə bə gyi

---

* **6:14** Mə ə gyə Hərəd Antipas nee.

ateese na bo gyi akatə. Sanj amo nē Herədeya a nya Yohanee Osuubəpo-ɔ kəməo. ²² Ngyanjə amo-rə, nē Herədeya mò gyi kabregyii a lwee boŋ-nə kyaa. Mò a kyaa-ɔ, nē aa gyi Owure Herəd na əkəmaa nē oo gyanjə mfeŋ-ɔ akatə bwęetə.

Amoſe-ɔ, nē owure a bise mò feyε, “Mo gyi, ntətə nē fo e kpa a ŋ ke fo-ɔ nee? Ketə kəmaa nē fo e kpa-ɔ, təwə a n sa fo.” ²³ Nē oo bee waa ətan feyε, “Mo e waa ətan feyε mo e sa fo kətɔ kəmaa nē fo e təwə a fo gywii mo e fo e kpa-ɔ. Amo e gyε mo sweere-ɔ kəbegya gbaa, mo e teŋ a n sa fo.”

²⁴ To, nē kabregyii amo a lęe mfeŋ ya bise mò nyi Herədeya feyε, “Ntətə nē n təwə e mo e kpa-ɔ nee?” Nē mò nyi yε o təwə feyε, “Yohanee Osuubəpo-ɔ kuju.” ²⁵ Mfeŋ nē kabregyii-o a waa mənaŋ ya təwə gywii owure-o feyε, “Yohanee Osuubəpo-ɔ kuju nē mo e kpa kyanjse-rə mbeyəmo.”

²⁶ A moŋ gyi owure-o akatə pεεε, amaa aneŋ nē oo kyə waa ətan gyemən-ɔ-rə se-ɔ, o moŋ taare kine. ²⁷ Mfeŋ nē oo sunj asoogyaa nē ba kuŋ mò-ɔ ɔko feyε o yə mfeŋ nē baa tii Yohanee-o ya tuwi mò kuju baa. ²⁸ Nē oo ya tuwi Yohanee Osuubəpo kuju bo waa kyanjse-rə taa bo sa kabregyii-o, nē mò-ɔ mò a taa yaa bo sa mò nyi.

²⁹ Yohanee a agyasepo-ɔ boŋko a nu mò lowi amo-ɔ, nē baa ya taa mò kifuniŋ yaa pure.

*Aneŋ nē Yeesuu a sa asesə nkpeŋ nnuu ateese-o
(Matiyo 14.13–21; Lukas 9.10–17; Yohanee 6.1–14)*

³⁰ A moŋ kyee, nē Yeesuu agyasepo nē oo sunj bamə bo kyoŋwε emən se feyε bo ya təwə awareseŋ-ɔ a kiŋŋi bo tə mò, nē baa təwə kətə

kemaa n̄e baa waa-ɔ, na atɔ n̄e baa kaapɔ-ɔ pεεε gywii m̄ò. ³¹ Aneŋ n̄e asεε bweɛtɔ ɛ ba Yeesuu ase-ɔ se-ɔ, m̄ò aa m̄ò agyasepo-ɔ maa nya bamɔ eyee a bɔ gyi ateese. Amose-ɔ, n̄e Yeesuu a tɔwε gywii bamɔ feyε, “Mon' sa a ane yɔ mfεŋ n̄e a du diŋŋ-o na mon' nya kyure kafwεe.”

³² N̄e m̄ò aa bamɔ wɔrε a lwee koreɛ-ɔ-rɔ ba kpa a bɔ pare yɔ mfεŋ n̄e a du diŋŋ-o. ³³ Asεε bweɛtɔ mɔ a ɿu saŋ n̄e baa yε-ɔ, n̄e baa kyɔ pini feyε Yeesuu m̄ò aa m̄ò agyasepo-ɔ neε. Mfεŋ n̄e asεε biribiri a lee mfεŋ a emaj-ɔ pεεε-rɔ meraa se bɔ bɔ nkyu-o ekeekεe se bɔ gya m̄ò se. N̄e baa sere gye m̄ò ɿkpεε ya fɔ mfεŋ n̄e Yeesuu m̄ò aa m̄ò agyasepo-ɔ ɛ kpa a bɔ yɔ-ɔ. ³⁴ Koreɛ-ɔ a bɔ daŋ, n̄e Yeesuu a lee-ɔ, n̄e oo ɿu asεε biribiri kyɔ bɔ yere nkyu-o kεε bɔ gywii m̄ò. ɔ moŋ lee kpa a ɔ kwayε bamɔ, a lee feyε oo ɿu aneŋ n̄e bɔ yere bɔ du feyε esanne n̄e bɔ moŋ de ɔdeere sepo-ɔ. Amose-ɔ, bamɔ aseŋ a waa m̄ò ewεε. Amose-ɔ, n̄e ɔɔ lee ɔ kaapɔ bamɔ abwareseŋ bweɛtɔ.

³⁵⁻³⁶ Saŋ n̄e kyowε ɛ kpa a ɔ twεε-ɔ, n̄e m̄ò agyasepo-ɔ a bɔ tɔwε gywii m̄ò feyε, “Kyowε a lowε. Amo a gye ɛfa-rɔ-ɔ se-ɔ, sa a asεε-ɔ yɔ mmaŋgyii na emaj n̄e ɛ maa mfεɛ-ɔ-rɔ na bɔ nya ya sɔɔ kɔtɔkɔ gyi.”

³⁷ N̄e Yeesuu a bεŋjaa m̄ò agyasepo-ɔ feyε, “Monε fəŋfəŋ sa bamɔ kɔtɔkɔ a bɔ gyi.”

N̄e baa bεŋ tɔwε gywii Yeesuu feyε, “Fɔ ɛ kpa feyε ane nyera siidii ɿkpεŋ ɿnyɔ (GHC 2,000) bɔ sɔɔ bodobodoo sa bamɔ a bɔ gyi neε eεe?”

³⁸ To, n̄e Yeesuu a bise m̄ò agyasepo-ɔ feyε, “Bodobodoo akuri afεnε n̄e monε de? Mon' ya

keee.”

Bamo a ya deere-o, ne baa bo towe gywii mò ye,
“Ane de bodobodoo akuri anuu na nkiŋgiyi nnyo.”

39 Mfēj ne Yeesuu ye bo ke asese-o-ro bo kyena
efa bobwee ko ne e bo mfēj-o se ntuj si ntuj
si. 40 Ne asese-o a kyena ntuj si kya abee se.
Ntuj-o nko-ro asese bo kelafa, ne nko-ro mo asese
bo adunu. 41 Ne Yeesuu a taa bodobodoo akuri
anuu-o na nkiŋgiyi nnyo-o waa mò asaree-ro, ne oo
deere Wuribware se, ne oo sa Wuribware aŋse wee
se. Ne nkee oo teŋŋe-ro peee bo sa mò agyasepo-o,
ne baa ke-ro sa asese-o peee. 42 Bamo peee a gyi
bodobodoo-o kpone, ne baa wo nkiŋgiyi-o kpone.
43 Ne nkee mò agyasepo-o a taa ake kudu anyo
swii bodobodoo na nkiŋgiyi mpupuriasee ne n ya
saŋ-o bo bora. 44 Bamo ne baa gyi ateese-o, bamo
anyare-o wore bo nkpeŋ nnuu.

*Ane ne Yeesuu a nare nkyu si-o
(Matiyo 14.22-33; Yohanee 6.16-21)*

45 Amo-o kamee-ro-o, ne Yeesuu a sa ne mò
agyasepo-o a lwee koree-o-ro gye mò nkpees yo
Betesayeda maŋ ko ne o bo Galileya kepare dabe a
nnoro a boŋbe-o se-o. Ne mò-o mò a sii a o sa lamaŋ
kpa a bo yo pe. 46 Mò a brawe asese-o-ro peee bo
kyoŋwe bamo epe-o, ne oo yo kebee ko se ya kore
kebwarekore.

47 Bo fo kanye-o, Yeesuu agyasepo a koree-o a
fo nkyu nsena, na Yeesuu mo wore bo boŋbe ne
baa lee-o se. 48 O yere mfēj na o kee ane ne
mò agyasepo-o a pare koree-o kpone-o, a lee feye
ba pare ba gyanjaa afwii nee. Amose-o, bo fo
gyegyaye kese-ro, ne Yeesuu a nare nkyu-o si feye

mò a naa sweere-ɔ ya to bamø, o kpa a o kyoŋ bamø se. ⁴⁹ Bamø a ሃnu mò a naa nkyu-o si-o, bo moŋ pini mò, amoſe-ɔ kufu a nya bamø pεεε, ne baa fεε-rɔ feyε, “Kyejanjpo nee!” ⁵⁰ Mfεŋ ne Yeesuu a sa seŋsa feyε, “Mo nee! Mon' nya kakponø. Monε ma sa a kufu nya mone.” ⁵¹ Ne oo lwee bamø koree-ɔ-rɔ, ne afwii-o a yewe.

Ne mò agyasepo-ɔ eyee a kpeŋ bamø, ⁵² a lee feyε bo moŋ tεε nu aneŋ ne Yeesuu a waa sa ne aſeſe እkpeŋ nnuu-o a gyi ateese-o kpone-ɔ kaase.

*Aneŋ ne Yeesuu a kya alɔpo Ginesaret ifuri si-o
(Matiyo 14.34–36)*

⁵³ Ne እkee baa meraa se yo nkyu-o si ya fo Ginesaret ifuri si. Bamø koree-ɔ a bo daŋ-ɔ, ne baa እnure mò mfeŋ. ⁵⁴ Bamø a lee koree-ɔ-rɔ-ɔ, ne aſeſe a kyø pini Yeesuu. ⁵⁵ Amoſe-ɔ, እkee aſeſe na bo serε ba kaa Ginesaret ifuri si ba kpa a bo taa bamø alɔpo baa Yeesuu aſe nee. Mfεŋ ne bamø ya nu feyε o bo-ɔ, amo baa taa bamø ne ba lɔ bo da bamø ekraŋ se-ɔ yaa mò aſe. ⁵⁶ Yeesuu a yo mmaŋgyii-ro na eman se toŋ kεmaa-ɔ, ne aſeſe a baa alɔpo mò aſe kegya-rɔ na alɔŋde se bo kore mò feyε o sa alɔpo-ɔ deŋ dabørø mò ato buŋse. የkεmaa ne ጽዕል dabørø amo-ɔ mɔ a kpaare.

7

*Aneŋ ne adedaapo a kaapo-ɔ
(Matiyo 15.1–9)*

¹ Saŋ kɔ, ne Farisii awuye na Wuribware mbraa akaapopo kɔ ne baa lee Yerøalem maŋ-nɔ-ɔ a bo yere muruwaa Yeesuu. ² Ne baa ሃnu feyε mò agyasepo-ɔ de asaree ne Yudaa awuye aſe a waa

iyisi-o ba gyi, a kaapo nee feyε bo moŋ fwee asaree aneŋ ne Farisii awuye-o ye aseſe fwee-ɔ.

³⁻⁴ Farisii awuye e gye ne bo gye Yudaa awuye ŋkree na bamo adedaapo a ekpa-ɔ kegyasε se. Ne bamo e moŋ fwee asaree feyε aneŋ ne bamo adedaapo-ɔ a kaapo bamo-ɔ, bo maa gyi. Bo maa gyi kegya-ɾɔ atɔ na bo moŋ fwee se pwεε. Bo bee bo gya bamo adedaapo a ekpa-ɔ bwεtɔ se. Mmo ŋko e gye feyε bo de aneŋ ne ba fwee bamo atorenkyu-ro na egypte-ɾɔ na ndeŋεe-ɾɔ na edadeseyε-ɾɔ-ɔ.

⁵ Amose-ɔ ne Farisii awuye-o na Wuribware mbraa akaapopo-ɔ a bise Yeesuu feyε, “Ntetɔ se ne fo agyasεpo-ɔ maa gya ekpa ne ane adedaapo-ɔ a kaapo ane-ɔ se, ne bo de iyisi asaree ba gyi ateese?”

⁶ Ne Yeesuu a beŋŋaa bamo feyε, “Moŋe nnɔ ŋnyɔ ŋnyɔ awuye mɔ, saŋ ne Wuribware kyaamεe Isaya a kyoree aseŋ kɔ waa abwaresen wɔre-ɔ-ɾɔ-ɔ, moŋe aseŋ ne ɔɔ tɔwε-ɔ, o moŋ ba ayeba. ɔɔ kyoree nee feyε Wuribware ye,

‘Aseſe mo de bamo nnɔ kpaŋkpaj nee ba bonyaa mo,

amaa bamo ŋkroŋo moŋ bo mo se.

⁷ Bamo kusunj mo ne ba suŋ mo-ɔ gyε kwaa, ke e gyε kegya mbraa na amanberε ne dimaadi a kaapo-ɔ se dooo.’ ”*

⁸ Ne Yeesuu ye, “Moŋe fɔŋfɔŋ ekpa ne moŋe e kaapo. A moŋ lεe a gyε Wuribware aseŋ ne moŋe gya se.”

---

* ^{7:7} Isaya 29.13 (LXX).

9 Ne Yeesuu a kya se tawé feyε, “Mone e fa feyε mone de kanyiasen mone i kine Wuribware a mbraa-ɔ na mon' nya gya mone asesε a ekpa-ɔ se-ɔ, mone e waa neenee nee eee? **10** Mone nyi feyε ane mbraa-ɔ ɔsapo Mosis a sa mbraa nee feyε,

‘Bu fo se na fo nyi,’*
na ‘Okemaa ne oo loŋ mò se beee mò nyi-o, bo moa mò.’*

11-12 Amaa mone feraa, mone e kaapo nee feyε øko i de atanne beee ket timaa ko a bo kya mò se na mò nyi-ro, ne mò ya tee tawé feyε, ‘Ke gyε Koreban nee’ (kaase e kaapo feyε oo kyø taa amo sa Wuribware na mò kusun, mbeyømo feraa Wuribware e bo), mone e kaapo nee feyε sesε-ɔ a nya mò eyee. Ne mone bee mone ye mò se na mò nyi kitiri ne ba wu-o mon lεe ke gyε mò aseñ nee. Mò akowepo-ɔ atanne kesa maa kaapo nee feyε o bu bamø nee eee? **13** Mone fønføn a ekpa mo ne mone a kaapo-ɔ se-ɔ, Wuribware a aseñ-ɔ mon lεe a gyε kotøko mone ase. Mfaanee dee ne mone e waa ato bwøetø ne a mon bo dan-ɔ mone i tii si.”

*Atø ne a waa sesε iyisi-o
(Matiyo 15.10-20)*

14 Yeesuu a tawé aseñ gywii Farisii awuye-o na Wuribware mbraa akaapopo-ɔ løwe-ɔ, ne oo bee tee laman-ɔ bo gyanjø mò ase, ne oo tawé gywii bamø feyε, “Mone pøee nu mo ase na mon' nu kaase feyε **15** n gyε ketø ne sesε i gyi o waa

* **7:10** Keleø Igypiti 20.12; Mbøraa købeesa 5.16.

* **7:10** Keleø Igypiti 21.17; Kølønjø mbøraa 20.9.

kame-ro-o e gyę nę kę e sa a o waa iyisi. Amaa kętə
nę kę e leę mὸ kanɔ-rɔ-ɔ e gyę nę kę e sa a o waa
iyisi.” [16 Amose-ɔ okemaa nę o de esebo-ɔ, o nu.]

17 Mὸ a tɔwę aneŋ lowe-ɔ, nę oo lee asesę amo ase,
nę oo lwee lɔŋ-nɔ. Nę mὸ agyasepo-ɔ yε o kaapo
bamо kękpare nę oo da bamо-ɔ kaase. **18** Nę Yeesuu
yε, “Ntɔ sę nę moŋ du feyε asesę amo-ɔ nęe? Ntɔ
sę nę moŋ moŋ nu aseŋ amo kaase-ɔ nęe? Moŋ'
nu feyε n gyę sesę a kętə nę o gyi-o e gyę nę kę e
sa a o waa iyisi, **19** a lee feyε n gyę kakpono-rɔ nę
atɔ gyisę e yɔ. Amaa a yɔ kame-ro nęe, na o kɔ bɔ
twee.” Yeesuu a tɔwę amo-ɔ, a kaapo nęe feyε o sa
sesę kpa nęe feyε o gyi kętə kemaa.

20 Mfęŋ nę Yeesuu a kya sę feyε, “Sesę kakpono-rɔ
e gyę nę ka sa nę o waa iyisi. **21** A lee feyε sesę
kakpono-rɔ nę mfęerę bɔyę e lee, nę ka sa nę o waa
kakyęekpa bęee kanyarekpa, nę o ywii, nę o moɔ
mὸ bęekɔ, **22** nę o pee akatɔ o kpa atɔ, nę o kisi
mὸ bęekɔ, nę o pęenna mὸ bęekɔ, nę o ka kɔkwęe,
nę o teŋ mὸ bęekɔ kanɔ, nę o kaapo mὸ eyee, nę
o waa nsapennaseŋ, nę o waa aseŋ bɔyę kemaa.
23 Asuŋ bɔyę na aseŋ bɔyę mɔ pęee a lee nyiŋkpasę
kakpono-rɔ nęe, nę a sa nę o waa iyisi.”

Okyęe ko nę o moŋ gyę Yudaanyi-o a kokɔɔręgyi-o (Matiyo 15.21-28)

24 Yeesuu a lee mfęŋ-ɔ, nę oo ywii lee bamо
fɔŋfɔŋ Isireelii sweere se yɔ ifuri kɔ nę o da o maa
Tiro maŋ-ɔ sę, ya kyure kafwęe. Mὸ a fɔ maŋ kɔ
sę mfęŋ-ɔ, nę oo lwee lɔŋ kɔ-rɔ na asesę ma nya
nyu feyε o bɔ mfęŋ. Amaa o moŋ taare kweerɔ mὸ
eyee bɔ lee asesę kuŋu mὸ sę. **25-26** Okyęe kɔ a dęŋ
nyu mὸ a ba-ɔ, nę oo ba mὸ ase. Okyęe mɔ moŋ gyę

Yudaanyi, የ gyę Siriya-Fonikiyanyi. የ sa Griiki-ro neę. Ibrisi kő te የkyęę-č mὸ kayaagyi kyęęsę se. Ne ዝ ba Yeesuu asę mfęęn bő kpuni aŋjurii, ne ዝ kore Yeesuu feęę የ gya ibrisi ne i te mὸ gyi-o si-o.

27 Amaa Yeesuu a bęęjaa mὸ feęę, “N de ateese mo ይ sa Wuribware mὸ gyi-ana. Ne mo ya taa ako sa bamo ne anę asęsę ይ tęę feęę igyono-o, a bware aaa? Wuribware mὸ gyi-ana i gyi pwęę.”

28 Ne የkyęę amo yę, “To, mo a nu, mo nyanpe, amaa igyono maa kisi ማyaagyi a nnəwore ne እ ya leę da swęere-č kigyi.”

29 Mὸ a təwę aneŋ-č, ne Yeesuu mo a bęę təwę gywii mὸ feęę, “Aneŋ ne fo a bęęjaa mo neenęe-č se-č, kiŋŋi nare pe. Fo ይ ya to feęę ibrisi-o a koso fo gyi-o si.”

30 Kasęęntin, ዝ ya to feęę mὸ gyi-o da mpaa se na ibrisi-o a koso mὸ se.

Aneŋ ne Yeesuu a kya የko ne የ gyę kpawu na kamu-o

31 Amo-č kamęę-č, ne Yeesuu a lee Tiro a ifuri-o si bɔrɔ Sidɔŋ manj ya kyoŋ Galileya kęparę dabę-č se ya yę Dekapolis ifuri si. **32** Mfęęn ne asęsę kő a baa መnyare kő ne የ gyę kpawu na kamu-o bő kore Yeesuu feęę የ ba mὸ kęsareę bő dabɔrɔ mὸ na የ kpaare.

33 Ne Yeesuu a taa ələpo-č lee lamaŋ-č-rɔ yę keri si. Ne ዝ ba mὸ asareęegyi waa mὸ ęsębɔ-rɔ, ne ዝ tweę kōkyɔne weę mὸ fəŋfɔŋ kęsareęegyi si, ne የ bő dabɔrɔ መnyare-č gyeepu si. **34** Ne Yeesuu a deerę soso, ne oo keŋŋi-ro, ne ዝ təwę gywii መnyare-č Heebrii seŋsa-rɔ feęę, “Ifata.” Kaase ይ kaapo feęę,

“Taye.” ³⁵ Mfəŋ nə ɔnyare-ɔ əsəbə a tayə, nə oo nu aseŋ, nə ɔɔ bəe ləe ɔ sa səŋsa nəεnεε.

³⁶ Nə Yeesuu a təwə gywii asəsə nə baa taa ələrə-ɔ baa-ɔ fəyə bə ma kaj təwə aseŋ-ɔ gywii əko. Amaa mò a təwə aneŋ-ɔ gbaa, nə baa ləe ba təwə ba gywii asəsə bweetə. ³⁷ Nə eyee a kpeŋ bamə nə baa təwə aseŋ-ɔ gywii bamə-ɔ. Nə bə yε, “Kee aneŋ nə ɔ waa mò kətə kemaa nəεnεε-ɔ. ɔ tayə akpawu əsəbə, nə ɔ kya mmu, nə ba sa səŋsa nəεnεε.”

8

*Aneŋ nə Yeesuu a sa asəsə ηkpeŋ nna ateese-o
(Matiyo 15.32-39)*

¹ Kətə moŋ kyee, nə asəsə bweetə a bəe bə gyanjə Yeesuu ase. Asəsə amo a moŋ ləe bə de ateese gyisə-ɔ, nə Yeesuu a təe mò agyasepo-ɔ, nə ɔɔ təwə gywii bamə fəyε, ² “Moŋe kəe asəsə demanjə mə aaa? Bamə aseŋ bə mo əwεε, a ləe fəyε bamə a ba mo ase mfəe bə nu mo atə kekaapo-ɔ, ɳke nsa nəe. Amoŋ-ɔ, bamə ateese pεεe a lowε. ³ Ne mo-ɔ mo ya sa nə baa yə əpε na moŋ sa bamə ateese, akonj e məɔ bokə kpa-rɔ, a ləe fəyε bamə bweetə a ləe kəfə kəfə.”

⁴ Nə mò agyasepo-ɔ a bise mò fəyε, “Kimukee mə-rɔ mfənə nə əko e waa a ɔ nya asəsə demanjə mə kanə se ateese?”

⁵ To, nə Yeesuu a bise bamə fəyε, “Bodobodoo akuri afənə nə moŋe de?” Nə agyasepo-ɔ a bəŋjaa fəyε, “Bodobodoo akuri asunoo.”

⁶ Amo feraa nə ɔɔ sa nə asəsə-ɔ pεεe mə a kyεna swεere. Nə ɔɔ sa Wuribware anjə wεe bodobodoo akuri asunoo-o si, nə ɔɔ təŋjə-rɔ, nə ɔɔ taa sa mò

agyasəpo-č feyε bø ke-ro sa bamø. Nø baa ke-ro sa asəse-č pεee mø. ⁷ Bø de ɳkiŋyi ngyingyi kafwee ko, nø ø sa Wuribware aŋse wεe mmø se, nø ø sa nø mø agyasəpo-č a bεe ke-ro sa asəse-č pεee. ⁸⁻⁹ Nø økemaa a gyi kpønø. Asəse-č bø ɳkpønø nna.

Nø mø agyasəpo-č a swii ateese mpupuriasee-č bø børø ake asunoo. Nø ø sa nø asəse-č pεee mø a brawe-rø yø epe. ¹⁰ Nø mø aa mø agyasəpo-č a lwee koree-rø yø mfønø nø ba tøe ε Dalamanuta-o.

*Anøj nø Farisii awuye ye Yeesuu kaapo eleŋ-č
(Matiyo 16.1-12)*

¹¹ Bamø a fo mfønø-č, nø Farisii awuye ko a ba Yeesuu asø na bø ɳu feyε mø keyaaleŋ nø o de ø waa akpønøyeetø-č a lee Wuribware asø kasøntiŋ nøe bεee. Nø bø ye, “Sa a køtøko lee Wuribware se na anø nya ɳu feyε Wuribware bø fo asø nøe.” ¹² Nø Yeesuu ye, “Abaa! Ntøtø se nø monø ndø a kayø a asəse-č e kpa feyε ɳ waa køtøko pwεe na mon' døe ɳu feyε mo eleŋ-č a lee Wuribware asø nøe? Daabii! Mo e tøwø a n gywii monø feyε ma waa køtøko a m bø kaapo monø feyε mo eleŋ-č a lee Wuribware asø nøe.” ¹³ Nø ø lee bamø asø mfønø ya lwee koree-č-rø yø køpare dabø-č nnøj a boŋbe-č se. ¹⁴ Yeesuu agyasəpo-č mø a taŋ se bø monø baa bodobodoo anøj nø e fo bamø-č. Amøse-č, bodobodoo kukuri koŋko wøre e bø bamø asø koree-č-rø mfønø. ¹⁵ Mfønø nø Yeesuu a yii bamø se feyε, “Mon' sa Farisii awuye na Owure Hørd se, a lee feyε bø de yiisi kø ba waa bodobodoo nø o tiŋ-o na ø monø bø køne.”

16 To, nē mō agyasepo-č a lēe ba tōwē ba gywii abee fēye, “Anēn nē anē mōn de bodobodoo-o si nē oo tōwē anēn-č, bēee?”

17 Yeesuu mō a nyi kētō nē ba tōwē-č sē-č, nē oo bise bamō fēye, “Ntō nēn nē mōnē e tōwē mōnē kē-mōn-de bodobodoo aseñ? Mōnē mōn tēe nu mō kēkaapō-č kaasē nēe bēee? Mōnē mfeerē maa waa kusun nēe eee? **18-19** Mōnē de akatō, bēee mōnē mōn kēe nēe eee? Mōnē de eṣebō, bēee mōnē maa nu aseñ nēe eee? Mōnē mōn nyinji sañ nē mō a tēñjē bodobodoo akuri anuu-o-ro sa asēsē ḥkpēñ nnuu-o si nēe eee? Ake afēnē nē mōnē a swii mpupuriasee-č waa-rō?”

Nē bo yē, “Kudu anyō.”

20 Nē Yeesuu yē, “Nē mō a bēe tēñjē bodobodoo akuri asunoo-o-ro sa asēsē ḥkpēñ nna-č, ake afēnē nē mōnē a bēe swii mpupuriasee-č waa-rō?”

Nē bo yē, “Asunoo.”

21 Nē Yeesuu a bise bamō fēye, “Nē mōnē sañ mōnē maa nu mō kaasē aaa?”

Anēn nē Yeesuu a kya tēnapo nyare kō Betēsayēda-č

22 Nē Yeesuu mō aa mō agyasepo-č a yō mañ kō nē ba tēe e Betēsayēda-č-rō. Mfēñ nē asēsē kō a taa tēnapo nyare kō baa Yeesuu asē fēye ṣ daborō mō na ṣ kpaare. **23** Nē Yeesuu a kra tēnapo-č kesaree-rō, nē oo gye mō ḥkpēñ, nē mō aa mō a lēe mañ-č-rō yā keri si. Mfēñ nē Yeesuu a tweē kōkyōne waa tēnapo-č akatōgyi-ro. Nē Yeesuu a bēe ba asaree bō dōñjō amo sē, nē oo bise mō fēye, “Fō kēe kōtōkō aaa?”

24 Amo tənapo-ɔ a yase akatɔ, nē o yε, “Cəŋ, ɳ kee asesɛ, amaa bɔ du nē feyε ayii-o bɔ naa.”

25 To, nē Yeesuu a bee ba asaree bɔ dəŋŋə mò akatɔgyi-o si. Nkee fəraa ɔnyare-ɔ a nyeyi akatɔ-ɔ, o kee ketɔ kəmaa damenajse. **26** Nē Yeesuu yε o nare pe, amaa o ma kanj kijŋji yɔ maŋ-ɔ-ro ya tɔwε kεtɔ nē kaa waa mò-ɔ.

*Mò ne Peetroo yε Yeesuu gye-ɔ
(Matiyo 16.13-20; Lukas 9.18-21)*

27 Amo-ɔ a kyɔŋ-ɔ, nē Yeesuu mò aa mò agyasepo-ɔ a yɔ mmaŋgyii kɔ nē m maa maŋ nē ba tεe ε Kayesareya Filipii-o-ro. Bamɔ a naa ba yɔ-ɔ, nē oo bise bamɔ feyε, “Mɔn' tɔwε aneŋ nē asesɛ e tεe mo-ɔ gywii mo.”

28 Ne baa beŋŋaa mò feyε, “Boko yε fo gye Wuribware a akyaaamε nē baa dεe kyεna-ɔ ɔkɔ nē oo kijŋji lee lowi-ro, feyε Yohanee Osuubɔrɔ-ɔ, bεee Iliya-o nē.” **29** Ne oo bise mò agyasepo-ɔ feyε, “Ne mone mɔ mone yε nse e gye mo-ɔ nē?”

Ne Peetroo a beŋŋaa feyε, “Fo e gye Kristoo ne Wuribware a suŋ ane ase-ɔ.”

30 Ne Yeesuu a yii bamɔ se feyε, “Mɔnε ma kanj tɔwε amo-ɔ gywii ɔkemaa.”

Aneŋ ne Yeesuu a tɔwε mò aseŋ kuŋu na mò lowi aseŋ-ɔ

(Matiyo 16.21-28; Lukas 9.22-27)

31 Amo kamεε-rɔ, nē Yeesuu a lee o kaapo mò agyasepo-ɔ. O yε, “A tiri feyε mo, dimaadi mò gyi-o, ɳu aseŋ bweetɔ, na maŋ abresɛ-ɔ na Wuribware aləŋŋərɔ abresɛ-ɔ na Wuribware mbraa akaaporo-ɔ pεee kine mo, na bɔ mɔ mo, amaa kemɔ ɳke nsa na n kijŋji lee lowi-ro.” **32** O kaapo

bamø amo-ɔ-rø nεεnεε. Amose-ɔ, nε Peetroo a lee mø keri si, nε øø tøwø gywii mø feyε ø ma lee tøwø aneŋ.

³³ Amaa Yeesuu a buruwaa nee deerø mø agyasøpo-ɔ, nε øø tøwø gywii Peetroo feyε, “Obønsam, lee mo ase. Fo mfεεreø mon lee Wuribwareø ase, sεsε mfεεreø nε fo de.”

³⁴ Mfeŋ nε Yeesuu a tøø mø agyasøpo-ɔ na laman ne bo gya mø se-ɔ baa mø ase, nε øø tøwø gywii bamø ε, “Okø nε ø kpa a ø gya mo se-ɔ, yøwø kowaa ketø nε kε e pre mø-ɔ, na ø sørø mø fønføŋ kiyii kpare-abee-rø gya mo se. ³⁵ A lee feyε økø nε ø kpa a ø nya mø eyee lee lowi ase-ɔ, lowi e nya mø nsu pεεε. Okø mo nε ø kperi mo aa aseŋ timaa kotoøwø se na o wu-o e nya ηkpa na kukyure nε a mon de kεε-ɔ. ³⁶ Tonø mo nε sεsε e nya feyε mø a nya kaye-rø atø pεεε, na bo lee aneŋ se-ɔ na ø paŋ kyenakpa Wuribwareø ase? A mon de tonø. ³⁷ Sεsε ya paŋ kyenakpa Wuribwareø ase, sεyε mon bo-rø ne ø taareø a ø bo søø kyenakpa amo. ³⁸ Okø nε ø maa kpa feyε aseøø pini feyε ø gyø mo agyasøpo-ɔ, nε ø maa kpa a ø gya mo kekaapo se ndøø a kaye bøye mo-rø-ɔ, amo feraa mo, dimaadi mø gyi-o, gbaa mo i kine mø kipini saŋ nε Wuribwareø a kelaŋjerø-ɔ e lee soso a kø wee sweereø se, na aseøø pεεε ήu n se Wuribwareø a kedaøø na wuraa-o saŋ nε mo aa Wuribwareø mbøø-ɔ e ba-ɔ.”

9

¹ Ne Yeesuu a kya se tøwø feyε, “Mo e tøwø a n gywii monε feyε bøkø bo mfεεø na bo ma wu, amo baa ήu Wuribwareø a kuwure-o na kemo elen-ɔ pwεε.”

*Aneŋ ne Yeesuu agyasepo-ɔ bokɔ a ɻu Yeesuu
kedabɛ na wuraa-o
(Matiyo 17.1–13; Lukas 9.28–36)*

² Nke nsiye a kyoŋ-ɔ, ne Yeesuu a lee Peetroo na Yakubu na Yohanee bɔ tii mò eyee se, ne baa yo kebeɛ ko soso bamɔ wɔrɛ. Bamɔ akato-rɔ mfɛŋ, ne baa ɻu feyε Yeesuu a kyurowi. ³ Ne mò atɔ bunṣe a kii afufuri pareparepare a tɔrɛ se. ɔko maa taare a ɔ fwɛɛ atɔ kaye mɔ-rɔ na a waa parepare aneŋ. ⁴ Puri amo-rɔ ne baa ɻu feyε anyarɛ anyɔ na Yeesuu yere na ba sa seŋsa. Ne baa pini feyε Wuribware mbraa ɔsapɔ Mosis na Wuribware kyaamɛɛ Iliya nee.

^{5–6} Kufu a nya agyasepo asa-ɔ, ne bɔ moŋ lɛɛ bɔ nyi aneŋ ne ba tɔwɛ-ɔ. Ne Peetroo a tɔwɛ gywii Yeesuu feyε, “ɔkaapopo, a bware feyε ane a bɔ mfɛɛ. Ane e waa abwii asa, fɔ koŋko, na Mosis koŋko, na Iliya koŋko.” ⁷ Mfɛŋ ne kowore a lɛɛ bɔ ba kɛmo kuyayu bɔ dɔŋŋɔ bamɔ se. Ne bɔrɛ ko a lɛɛ kowore-ɔ-rɔ tɔwɛ feyε, “Mon' kɛɛ mo gyi timaa ne mo e kpa mò aseŋ bwɛetɔ-ɔ. Mon' nu mò aseŋ.”

⁸ To, ne mò agyasepo asa-ɔ a kii deerɛ muruwaa bɔ moŋ ɻu seye, amo Yeesuu wɔrɛ, ne baa ɻu na ɔ yere bamɔ ase.

⁹ Bamɔ a kporowɛ kebeɛ-ɔ se ba ba kaase-ɔ, ne Yeesuu a yiι bamɔ se feyε, “Monɛ ma kan tɔwɛ kɛtɔ ne monɛ a ɻu-o gywii ɔko, amo bɔ fɔ saŋ ne mo, dimaadi mò gyi-o, a kyiŋji lɛɛ lowi-ro.” ¹⁰ Baa nu mò kanɔ-ɔ, amaa bamɔ wɔrɛ wɔrɛ a lɛɛ ba tɔwɛ amo aseŋ feyε, “Ntɛtɔ ne ‘kikyiŋji lɛɛ lowi-ro’ mo e kaapo-ɔ nee?”

¹¹ Ne baa bise Yeesuu feyε, “Ntɛtɔ se ne Wuribware mbraa akaapopo-ɔ e tɔwɛ feyε Iliya amo ne

ane a nyu-o e gye ne o gye Kristoo nkrees a o ba-o
nee?"

12 Mò kanolee e gye feyε, “Iliya e gye ne o gye
ŋkpεe a o ba na o nya bø lɔŋŋø ékpa-ɔ-rø. To, ne ntø
se ne abwareseñ wɔre-ɔ yε mo, dimaadi mò gyi-o,
i እን ሁሰን bweetø na bø kine mo-ɔ neε? **13** Amaa
mo e tɔwε mo i gywii mɔnε feyε Iliya a kyø ba, ne
asεse a waa mò anεn ne baa kpa-ɔ, feyε anεn ne
baa kyoree mò asen waa abwareseñ wɔre-ɔ-rø-ɔ.”

*Anęŋ nę Yeesuu a kya kanyaŋssee kō nę ibrisi te mō
c-as*

(Matiyo 17.14–21; Lukas 9.37–43)

¹⁴ Sañ nē Yeesuu na Peetroo na Yakubu na Yohannee a kinjñi ya tii agyasepo nē baa sañ-ɔ se-ɔ, nē baa ya to feyε Wuribware mbraa akaapopo kō na bamō i gyiiri ikii, nē asesε bweetɔ yere muruwaamābamō. ¹⁵ Aa kpeñ asesε eyee feyε bamō a nju Yeesuu sañ amo, amose-ɔ nē baa nwεenāñ ya kamō kano.

¹⁶ Ne Yeesuu a bise mò agyasepo-ɔ feyε, “Ntetɔ se ne mone aa bamoo i gyiiri ikii-o nee?”

17 Ne asese-ɔ-rɔ əko a bəŋŋaa feyɛ, “ɔkaapopo, mo a baa mo kagyinyaŋsɛ fo ase nɛe. Ibrisí kɔ te mò se-ɔ se-ɔ, o maa taare a o sa seŋsa. **18** San kemaa nɛ ibrisí amo ya ba mò se, ee tweɛ mò nɛe a e bo da sweere nɛe feyɛ mò a lɔ kigbuŋgbuŋ-o na o tweɛ mò asaree na ayaa, na mò kanɔ-rɔ e lee afwii na o dun abwano, amo mo kayowɔrɛ a wɔrɛ. N ye fo agyasepo-ɔ gya ibrisí-o bo koso mò se, bamɔ-ɔ bo moŋ taare.”

¹⁹ Ne Yeesuu a tɔwɛ gywii mò agyasəpo-ɔ feyɛ,
“Keseborølen awuye mɔ, mone maa koore mo

mone i gyi. Nsu mfene ne mone e kpa feye mo aa mone a kyena? Bees nsu mfene ne mone e kpa feye nyite mone pwes na mon' dee koore mo gyi-o nee? Mon' taa kanyaees- ba a mose mfe." 20

N e baa taa mò baa Yeesuu ase. Ibrisi amo a deej iju Yeesuu-o, ne e ya tweé kanyaees- bo da sweere feye mò alò kigbungbuñ-o ò tweé mò asaree na ayaa na ò da o kuroñ, na mò kanorò e leè afwii.

21 Ne Yeesuu a bise kanyaees- mò se feye, "Nsu mfene nee feye mò a nya kolò mò?"

Ne mò se ye, "Leè san ne ò gyè kagyingyii-o. 22 Iluwi bweeto ibrisi amo a tweé mò waa deekpa-rò na nkyu-ro ee kpa a e mò mò. Amose- iju ane ewee na fo e taare na fo kya ane-rò."

23 Ne Yeesuu ye, "Nteto ne 'ketaare kya ane-rò' mo e kaapo- nee? Fo ya koore gyi feye mo e taare a n kya mò feraa, mo e kya mò. A leè feye ketó kemaa e taare a kò waa sa bamò ne ba koore ba gyi-o."

24 Amo feraa ne mò se a faa-rò feye, "Mo e koore fo mo i gyi kafwé. Kya mo-rò na ñ nya koore fo gyi bweeto."

25 Yeesuu a iju feye asees e kpawé ba bun mò se- , ne ò tawé gywii ibrisi ne i te kanyaees- se- feye, "Ibrisi, fo ne fo a waa mò kpawu na kamu-o, koso kanyaees amo se na fo ma leè kyena mò se daa."

26 Mfene ne ibrisi ne i te kanyaees- se- a faa-rò, ne e ya bee sa ne ò tweé mò asaree na ayaa, ne e ya koso mò se. Kanyaees- da sweere nee feye kifuniñ-o, ne ñkee okemaa ye, "Oo wu." 27 Amaa Yeesuu a kra mò kesaree-rò nee bo koso, ne ò yere.

28 Amo kamee-rò Yeesuu a yo o bo lèñ-no- , ne mò agyasepo- a bise mò feye, "Nteto se ne ane mon taare gya ibrisi amo- nee?" 29 Ne ò beñjaa bamò

feyε, “Sεyε maa taare a a gya aneŋ a ibrisi-o, amo mone a kore kεbwarekore [nε mone a kra akɔŋ] pwεε.”

*Aneŋ nε Yeesuu a bεq tωwε mò lowi aseŋ-o
(Matiyo 17.22-23; Lukas 9.43-45)*

30-31 Yeesuu mò aa mò agyasepo-o a lee mfεŋ-o, ne baa borɔ Galileya swεerε se. Ḍ moŋ kpa feyε ɔko ɲu mfεŋ ne ɔ yɔ-o, a lee feyε ɔ kaapo mò agyasepo-o nee feyε, “Ba taa mo, dimaadi mò gyi-o, a bo bo waa swεerε mo se ayaaleŋpo kεsaree-rɔ, na bo mo mo. Amaa amo ya fo ɲke nsa-o, mo i kyinji a n lee lowi-ro.” **32** Amaa mò agyasepo-o moŋ nu aneŋ ne ɔɔ kaapo-o kaase, bamɔ mo kufu de bamɔ a bo bise mò.

*Agyasepo-o-rɔ nsε e gye bresε?
(Matiyo 18.1-5; Lukas 9.46-48)*

33 Nε baa ba Kapaaniyum maŋ-nɔ. Bamɔ a lwee Yeesuu lɔŋ-nɔ-o, ne oo bise mò agyasepo-o feyε, “Ntɔ kεtɔ se ne mone i gyiiri ikii kpa-rɔ-o nee?” **34** Amaa bo moŋ beŋjaa Yeesuu, a lee feyε baa gyiiri ikii kpa-o-rɔ nee, baa kpa bamɔ-rɔ mò ne ɔ gye bresε-o nee.

35 Ne Yeesuu a kyεna, ne ɔɔ tεe mò agyasepo kudu anyɔ-o baa mò ase, ne ɔɔ tωwε gywii bamɔ feyε, “Okɔ ne ɔ kpa feyε o kii mone-rɔ ɔbrεsε-o wa a mò eyεe mone pεεε-rɔ kayaagyi na o suŋ mone.”

36 Mfεŋ ne ɔɔ baa kayaagyi ko baa bo yεra bamɔ akatɔ-rɔ, ne oo powi mò, ne ɔɔ tωwε gywii bamɔ feyε, **37** “Okεmaa ne mo kεnyare-rɔ ɔ kra nyaagyi mo ɔko neεneε-o a kra mo neεneε nee, ne mò ne ɔ kra mo neεneε-o mo a kra mò ne oo suŋ mo bo kyoŋwε-o neεneε dεe nee.”

*ꝝko n̄e o moŋ gyę anę ədōŋ-č bo anę k̄ebegya n̄ee
(Lukas 9.49–50)*

38 N̄e Yohanee n̄e o gye Yeesuu agyasepo-č əko-č a t̄w̄e gywii Yeesuu feyε, “ꝝkaapopo, anę a ȳu əko de fo k̄enyare o gya ibrisi o k̄oso asesę se. N̄e anę a t̄w̄e gywii m̄o feyε o yōw̄e anę k̄owaa, bo l̄e feyε o moŋ tii anę se.”

39 N̄e Yeesuu yε, “M̄one ma l̄e gya m̄o, a l̄e feyε m̄o n̄e o de mo k̄enyare o waa at̄o dabe-č maa l̄e taare a o t̄w̄e aseň b̄oye bo kye mo puri amo-r̄. **40** Bo l̄e feyε ək̄emaa n̄e o moŋ gyę anę ədōŋ-č bo anę k̄ebegya n̄ee. **41** Mo i gyi m̄one kasentij feyε əko n̄e o sa m̄one nkyu a moŋ'nuu bo l̄e feyε m̄one a gyę Kristoo agyasepo-č se-č e nya k̄edamēnaŋse kak̄ka.”

*Kokyɔrɔk̄ee n̄e k̄e e baa əbɔyę k̄owaa-č
(Matiyo 18.6–9; Lukas 17.1–2)*

42 N̄e Yeesuu a kya se t̄w̄e feyε, “ꝝko n̄e m̄o ya sa n̄e ȳyaagyi ngyingyii mo n̄e ba k̄oɔr̄e mo ba gyi-o əko ya waa əbɔyę, amo feraa bam̄o ya ba kibū dab̄e bo da s̄esę-č k̄eb̄o-r̄, n̄e baa tw̄e m̄o waa əpoo-r̄, a bo feyε m̄o a ȳu k̄esəbəggiiri n̄e Wuribware e taa a o bo laye anę a əbɔyę awaapo-č. **43** Amose-č, fo ko n̄e fo k̄esaree e gye n̄e k̄e e sa n̄e fo e waa b̄oye, t̄en̄ k̄em̄o bo tw̄e, a l̄e feyε fo ya kii k̄esaree koŋko wuye, n̄e fo a nya ȳkp̄a na kukuure n̄e a moŋ de k̄ee-č, a bo feyε fo a ba fo asaree anyo bo waa asun̄, na lalalowę-č fo lwee awɔrefč deekpa n̄e o maa dun̄, n̄e Wuribware a kure bo beya na o bo gyiiri əbɔyę awaapo əsəb̄o-r̄-č-č-č. [**44** Bo l̄e feyε,

‘Asoŋsa o n̄e a wo mfęn̄ a awuye-o maa wu daa,

anęŋ dęe mə nę fo dęekpa nę o kywęe bamo-ɔ
maa duŋ.]*

45 Nę fo kō mə nę fo keyaa e sa nę fo e waa bɔyę-ɔ,
teŋ fo keyaa amo bo twęe, a lęe feyę fo ya kii keyaa
kɔŋkɔ wuye, nę fo a nya ńkpá na kukyure nę a moŋ
de kęe-ɔ, a bɔ feyę fo keyaa a moŋ teŋ, nę fo a lwee
aworefɔo dęekpa-ɔ-ro. [**46** Bo lęe feyę,

'Asoŋsao nę a wo mfęŋ a awuye-o maa wu daa,
anęŋ dęe mə nę dęekpa nę o kywęe bamo-ɔ
maa duŋ.]

47 Nę fo kō mə nę fo kękatɔ kō e sa nę fo e waa
bɔyę-ɔ, lee kęmo bo twęe, a lęe feyę fo ya kii kękatɔ
kɔŋkɔ wuye, nę fo a nya ńkpá na kukyure nę a moŋ
de kęe-ɔ, a bɔ feyę fo akatɔ anyɔ a te fo se, nę fo a bɔ
lwee aworefɔo dęekpa-ɔ-ro. **48** Bo lęe feyę,

'Asoŋsao nę a wo mfęŋ a awuye-o maa wu daa,
anęŋ dęe mə nę dęekpa nę o kywęe bamo-ɔ
maa duŋ.'

49 Wuribware e ba aworefɔo nę a du feyę
dęekpa-ɔ kayę mə-ro nęe a o bo lęŋjɔ ɔkemaa
kakpono-ɔ, feyę anęŋ nę Wuribware ałoŋjɔpo de
mfɔrę ba waa ayu mpu-ro na a nya waa kɔnę pwęe
a bɔ dęe taa bo lęŋjɔ Wuribware-ɔ.

50 Mfɔrę bo kɔnę, amaa mmɔ kɔnę-ɔ ya lee
mmɔ-ro, mmɔ moŋ lee n gyę mfɔrę. Kɔnę amo a
lęe-ɔ, ɔko maa taare a o borɔ kpa kō se bee sa a ńkii
mfɔrę. Amose-ɔ, moŋ' kyena kayeeyuri-ro, a lee

---

* **9:44** Isaya 66.24.

feyε kayeeeyuri du nεe feyε mfɔrε, nε η waa ateesε kɔnε-ɔ.”

10

*Aneŋ ne Yeesuu a kaapo kɔwaareetεŋ-nɔ aseŋ-ɔ
(Matiyo 19.1–12; Lukas 16.18)*

1 Saŋ ne Yeesuu a lεe mfeŋ-ɔ, ne ɔɔ yɔ Yudeya swεerε se. Mfeŋ ne ɔɔ tεŋ Yoođan bɔŋ-ɔ-rɔ yɔ nnɔŋ a bɔŋbe-ɔ se. Mfeŋ ne aseſε a lεe ba ba mὸ aſe. Ne ɔɔ kaapo abwareſen feyε aneŋ ne ɔɔ kyo ɔ naa ɔ kaapo-ɔ.

2 Ne Farisii awuye kɔ a ba mὸ aſe mfeŋ a bɔ lɔɔrε mὸ kanɔ-rɔ. Ne baa bise mὸ feyε, “To, tɔwε gywii ane. Anε mbraa-ɔ ɛ sa kpa feyε ɔkɔ kine mὸ ka aaa?”

3 Ne Yeesuu a ba sεŋbise bɔ bεŋjaa bamɔ feyε, “Mbraa mὸ ne Mosis a sa mɔne?”

4 Ne bamɔ-ɔ baa bεŋjaa mὸ feyε, “Mosis a sa mbraa feyε, ɔnyare ya kine mὸ ka, ɔ kyɔrεe wɔrε na ɔkemaa nya ɲu feyε oo yure mὸ se* pwεε a ɔ dεε gya mὸ lεe mὸ lɔŋ-nɔ.”

5 Mfeŋ ne Yeesuu a tɔwε gywii bamɔ feyε, “Kεtɔ se ne Mosis a kyɔrεe mfaanεε a mbraa mɔ sa mɔne-ɔ ɛ gye feyε mɔne anju-ro bɔ lεŋ nee fεe.

6 Amaa saŋ ne Wuribware a tweε kεtɔ kεmaa-ɔ, ɔɔ tweε ɔnyare na ɔkyee nee,* feyε aneŋ ne abwareſen wɔrε-ɔ a tɔwε-ɔ. **7-8** Ne a bee a tɔwε feyε,

‘Amose ne ɔnyare e lεe mὸ se na mὸ nyi lɔŋ-nɔ na ɔ waareeε,

* **10:4** Mbriaa kεbεesa 24.1.

* **10:6** Kεleekaaſe 1.27.

na mò aa mò ka a waa kanɔ kyɛna kii
kɔkɔŋkɔ.*

Amo-ɔ e kaapo nèe fεyε bø moŋ lεe bø gyε abεε anyɔ, amaa Wuribware a sa nè baa kii sεsε kɔŋkɔ nèe. ⁹ Amose sε-ɔ, sεsε moŋ de kpa fεyε mò a brawε kεtø nè Wuribware a bø waa abεε-rɔ-ɔ-rɔ.”

¹⁰ Saŋ nè baa kiŋji yø løŋ-nø-ɔ, nè Yeesuu agyasepo-ɔ a bise Yeesuu aseŋ bø lεe kεtø nè øø tøwε-ɔ se. ¹¹ Nø øø bεŋjaa bamø fεyε, “Onyare ya kine mò ka, nè øø ya waaree ɔkyee baŋbaŋ, øø waa bøye. Mò kebøe waaree ɔkyee baŋbaŋ-ɔ a sa nè øø waa kakyeekpa. ¹² Aneŋ dεe nè ɔkyee ya kine mò kuri ya waaree onyarø baŋbaŋ, nè øø waa kanyarekpa.”

*Aneŋ nè Yeesuu a yure ɳyaagyi-o
(Matiyo 19.13-15; Lukas 18.15-17)*

¹³ Nø aseše kø a baa bamø ɳyaagyi Yeesuu ase na ø ba mò asaree bø døŋjø bamø sε yure bamø. Amø mò agyasepo-ɔ e kpa a bø gya bamø bø kiŋji. ¹⁴ Saŋ nè Yeesuu a ɳu na ba waa aneŋ-ɔ, a moŋ waa mò kønø. Nø øø tøwε gywi mò agyasepo-ɔ fεyε, “Moŋø ma gya ɳyaagyi-o. Moŋ' sa a bø ba mo ase, bø lεe fεyε aneŋ a ɳyaagyi mø na bamø nè bø du fεyε bamø mɔ-ɔ e gyε nè bø tii Wuribware a kuwure-o si. ¹⁵ Na moŋ' nyiŋji si fεyε ɔkømaa nè ø maa sure si fεyε Wuribware gyi kuwure fεyε aneŋ nè ɳyaagyi mø a sure si-o, maa tii Wuribware a kuwure-o si.” ¹⁶ Nø Yeesuu a powi ɳyaagyi amo øko øko, nè øø ba mò asaree bø døŋjø bamø ɔkømaa kuŋu si, nè oo yure bamø.

* **10:7-8** Kεløekaase 2.24.

*A waa leŋ bweetə feyε atə wuye a sure si feyε
Wuribware gye mò owure
(Matiyo 19.16–30; Lukas 18.18–30)*

¹⁷ Yeesuu a meraa kpa sè o bęe o yo-ɔ, nę ɔnyare₉
kɔ a ŋwεenaj bo kpuni anjurii Yeesuu akatɔ-rɔ, nę o
yε, “Okaapopo timaa, emenę nę mo e waa na ŋ nya
ŋkpa na kukyure nę a moŋ de kεε-ɔ née?”

¹⁸ Nę Yeesuu a bise ɔnyare-ɔ feyε, “Ntetɔ sè nę fo
e tee mo feyε otimaa-o née? Oko moŋ bo-rɔ nę o
gye otimaa bęe bo tii Wuribware sè. ¹⁹ To, fo nyi
Wuribware a mbraa-ɔ pεee mɔ feyε,

‘Oko ma mɔa mò bεekɔ, øko ma waa kakyeekpa,
øko ma kaŋ ywii, øko ma teŋ mò bεekɔ kanɔ,
øko ma gyi mò bεekɔ, na økemaa bu mò sè na mò
nyi.’ ”*

²⁰ Nę ɔnyare-ɔ yε, “Okaapopo, deŋ lee mo
ŋyaagyi-ro nę mo a lee gya Wuribware a mbraa
mɔ pεee sè ba bo fo ndɔɔ.”

²¹ Mfεŋ nę Yeesuu a deere ɔnyare amo, nę mò
aseŋ a waa mò kɔne, nę o yε, “Ketɔ kɔŋkɔ ya san fo
a fo waa na fo ya wu na fo kii atə wuye Wuribware
sè. Amo e gye feyε fo ya fe fo kapotεe pεee, na fo taa
atanne-ɔ sa atiripo, na fo bo gya mo sè.”

²² ɔnyare amo a nu aneŋ nę Yeesuu a tɔwε-ɔ, a
moŋ waa mò kɔne, bo lee feyε o de kapotεe bweetə.
Nę ɔɔ bore o yii mò lɔŋ-nɔ.

²³ Nę Yeesuu a kii deere mò agyasepo-ɔ, nę o yε,
“A waa leŋ feyε atə wuye a sure si feyε Wuribware
gye mò owure.”

---

* ^{10:19} Kεlε Igyipiti 20.12; Mbriaa kεbεesa 5.16-20.

24 Yeesuu a tɔwɛ aŋɛŋ-ɔ, aa waa mò agyasepo-ɔ aseŋ dabɛ. Né Yeesuu a bɛɛ kya sɛ feyɛ, “Mɔ gyi-ana, a waa lɛŋ fɛɛ feyɛ ɔkɔ a sure si feyɛ Wuribware gye mò owure. **25** Nyɔma ɛ taare a o lwee basa bɔ-rɔ daree aaa? Amaa atɔ wuye kusure si feyɛ Wuribware gye mò owure bɔ lɛŋ kɔ kyo nyɔma kulwee basa bɔ-rɔ daree.”

26 Yeesuu a bɛɛ tɔwɛ faanɛɛ-ɔ, aa bɛɛ waa mò agyasepo-ɔ kanɔ ɪkɔ, nɛ baa bise abɛɛ feyɛ, “Né ɪkee nse gbaa ɛ gye nɛ o de kpa feyɛ o nya ɪkpa na kukyure nɛ a moŋ de kɛɛ-ɔ nɛɛ?”

27 Né Yeesuu a deere mò agyasepo-ɔ, nɛ ɔɔ bɛŋŋaa bamɔ feyɛ, “Sɛsɛ fɛraa maa taare a o nya aŋɛŋ a ɪkpa-ɔ, amɔ Wuribware a sa mò kpa. Kotɔkɔ moŋ bɔ-rɔ na Wuribware maa taare a o waa kɛmo.”

28 Né Peetroo a tɔwɛ feyɛ, “Kɛɛ ε, aŋɛ a yɔwɛ kɛtɔ kɛmaa nɛɛ gya fo se.”

29-30 Né Yeesuu a kpone sɛ feyɛ, “ɔɔŋ, na mo ɛ tɔwɛ mo i gywii moŋɛ feyɛ ɔkɛmaa nɛ oo kperi mo sɛ na aseŋ timaa-o si, nɛ ɔɔ yɔwɛ mò pe bɛɛɛ mò daa-ana bɛɛɛ mò tire-ana bɛɛɛ mò pekyee-ana bɛɛɛ mò nyi bɛɛɛ mò sɛ bɛɛɛ mò gyi-ana bɛɛɛ mò adoo gya mo se-ɔ ɛ nya elɔŋ na adaa na atire na apekyee na anyi na agyi na adoo nɛ ɔɔ yɔwɛ-ɔ iluwi kɛlafa a o bo teere kaye mɔ-rɔ, na aseɛɛ kperi mo se waa mò aworefɔɔ na bɔ tɔwɛ aseŋ boyɛ bɔ kye mɔ, na ɪkee o nya ɪkpa na kukyure nɛ a moŋ de kɛɛ-ɔ kaye nɛ ka ba a ka bɔ ba-ɔ-rɔ. **31** Amaa aseɛɛ bwɛɛtɔ nɛ bɔ gye agyɛŋkpeɛpo mbeyɔmɔ-ɔ i kii nsii-amɛɛ, na bamɔ nɛ bɔ gye nsii-amɛɛ mbeyɔmɔ-ɔ mɔ kii agyɛŋkpeɛpo.”

*Aneñ nē Yeesuu a tōwē mō lowi aseñ sasepo-ɔ
(Matiyo 20.17-19; Lukas 18.31-34)*

³² Kamεε-rɔ nē Yeesuu mō aa mō agyasepo-ɔ a meraa se ba yɔ Yerøalem manj-nɔ, na Yeesuu gyε ηkρεε. Bamɔ a yɔ-ɔ, ne mō agyasepo-ɔ iduŋ saŋ e teñjε bamɔ. Kufu gbaa a nya aseñ nē bamɔ-ɔ gbaa bɔ gya bamɔ se-ɔ. Mfεñ nē Yeesuu a bee lee mō agyasepo kudu anyɔ-ɔ keri si, ne ɔɔ lεe o tōwē aseñ ne a ba a a bɔ tɔ mō-ɔ o gywii bamɔ.

³³ ɔɔ tōwē nē feyε, “Mon' nu mo ase. Anε e yɔ Yerøalem manj-nɔ mfεñ nē ba ba mo, dimaadi mō gyi-o, a bɔ bɔ waa Wuribware alənjəpɔ abrεe na Wuribware mbraa akaapɔpɔ kesaree-ɔ-ɔ. Bamɔ e gyε nē ba gyi mo aseñ na bɔ bu mo kepɔ, na ηkee bo taa mo sa Roma awuye ne baa kɔɔre ane manj-ɔ, a bɔ mɔɔ mo. ³⁴ Roma awuye mo e saare mo, na bɔ tweε akyɔnε wεe mo se, na bɔ da mo paara, na bɔ mɔɔ mo. Amaa kεmo ηke nsa mo i kyiñji a n lεe lowi-ro.”

*Aneñ nē Yakubu na Yohanee a bise ba kpa kɔtɔkɔ
Yeesuu ase-ɔ
(Matiyo 20.20-28)*

³⁵ To, nē Yeesuu a agyasepo-ɔ anyɔ kɔ a lee mō keri si na bɔ kɔre mō kɔtɔkɔ. Bamɔ e gyε Sibidii mō agyi nyansε anyɔ-ɔ, Yakubu na Yohanee. Ne baa tōwē gywii mō feyε, “Okaapɔpɔ, anε e kpa feyε fɔ waa kɔtɔkɔ sa anε.”

³⁶ Nē Yeesuu yε, “Ntεtɔ nē mone e kpa a η waa sa mone?”

³⁷ Nē bɔ yε, “Fɔ ya kyεna fɔ kuwure dabe-ɔ se, na fɔ sa a anε kyεna fɔ ase, okɔ kyεna fɔ kigyise si na okɔ mo kyεna fɔ kεbεna se.”

38 Né Yeesuu a tōwē gywii bamō feyε, “Mōnē mōn̄ nyi aneŋ nē kētō nē mōnē i bise mōnē e kpa-ɔ du-o. Mōnē e taare a mōn' gyi awōrefɔ̄ nē mo e ba a m bō gyi-o ooo, nē mōnē e taare a mōn' nyite aseŋ nē ases̄e e taa a bō bō laye mo-ɔ ɔɔɔ?”

39 Né baa bēñjaa feyε, “Aneŋ e taare.” Né Yeesuu yε, “Aneŋ nē mo i gyi awōrefɔ̄ na ases̄e taa aseŋ bō laye mo-ɔ, aneŋ dεε nē a waa mōnē-ɔ. **40** Amaa n gye mo e gye nē mo i lee mō nē ɔ kyena mo kigyise si-o na mō-ɔ mō nē ɔ kyena mo kēbēna se-ɔ. Wuribware e gye ne o lee ɛkyenakpa amo a ɔ bō sa bamō nē ɔɔ lōñjɔ mfen̄ bō yera bamō-ɔ.”

41 Saŋ nē Yeesuu agyasepo kudu nē baa saŋ-ɔ a nu aneŋ nē Yakubu na Yohanee e kpa feyε Yeesuu sa bamō kēdabé kyōn̄ bamō pεεε-ɔ, nē bamō iduŋ a fwii bamō se. **42** Yeesuu a ḥu feyε bamō iduŋ a fwii-o, nē ɔɔ tēe bamō pεεε bō gyanjε, nē ɔɔ tōwē gywii bamō feyε, “Nēe mōnē nyi feyε kaye mō-rɔ ases̄e-rɔ feraa, bamō nē bō de maŋ-ɔ na agyēñkpeεepo-ɔ e gye ne bō de keyaalen̄ ba gyi ɔkēmaa se ε? **43** Amaa mōnē-rɔ feraa n gye aneŋ nē a du. Mō nē ɔ kpa a ɔ waa mōnē-rɔ əbres̄e-ɔ bεεε sēs̄e dabē-ɔ waa asun̄ bō suŋ mōnē nē mōnē a saŋ-ɔ. **44** Né mō-ɔ mō nē ɔ kpa feyε o kii mōnē-rɔ ɔgyēñkpeεepo-ɔ waa mō eyee mōnē pεεε-rɔ kēnya. **45** A leę feyε mo, dimaadi mō gyi-o, gbaa mōn̄ ba feyε ɔkō waa asun̄ sa mo nē. Mō a ba a m bō waa asun̄ sa ases̄e nē, na ḥ wu bō sa ases̄e bwēet̄, na ḥ ka kōkō sa bamō, na bō nya nya bamō eyee.”

*Aneŋ nē Yeesuu a buñji tenapo Bar-Timiyus akatɔ-ɔ
(Matiyo 20.29–34; Lukas 18.35–43)*

46 Né Yeesuu mò aa mò agyasepo-ɔ a borɔ Yerikoo maŋ-nɔ. Bamo a lèe mfen-ɔ, né asesɛ bweetɔ a gya bamɔ se. Timiyus mò gyi tənapo ko né ba tèe mò ε Bar-Timiyus-o mɔ bɔ maŋ-ɔ-rɔ, né o te kabore kɛe saŋ kemaa ɔ kɔrɛ atɔ. **47** Tənapo amo a te kabore kɛe mfen né oo nu feyε Yeesuu Nasaretenyi e kyoŋ kabore-ɔ se-ɔ, né ɔɔ lèe ɔ fεε-rɔ kenkej feyε, “Yeesuu, Deefid mò nana, ḥu mo ewee.”

48 Né asesɛ-ɔ a fεε mò se feyε ɔ laatɔ. Amaa ḥkee gbaa né ɔɔ meraa se ɔ fεε-rɔ kenken-ɔ néfeyε, “Deefid mò nana, ḥu mo ewee.”

49 Amo feraa né Yeesuu a yere, né ɔ yε, “Mon' tee mò.”

Né baa tèe tənapo amo, né baa tɔwε gywii mò feyε, “Koso na fo sa a fo akatɔ gyi, a lèe feyε ɔ yε fo ba.”

50 Né oo buŋji mò waagya, né oo fuwi ywee, né ɔɔ yɔ Yeesuu ase.

51 Né Yeesuu a bise mò feyε, “Nteto né fo e kpa feyε ḥ waa sa fo?”

Né tənapo-ɔ yε, “Okaapopo, mo e kpa feyε fo buŋji mo akatɔ néfeyε, na n dεe nya ḥu atɔ.”

52 Né Yeesuu yε, “Fo a kɔrɛ mo gyi-o si-o, fo a kpaare, amose-ɔ nare.” Puri amo-rɔ né tənapo amo akatɔ a buŋji, né ɔɔ gya Yeesuu si kabore amo se.

11

*Anęj né Yeesuu a kyena kuruma si lwee
Yerosalém maŋ-nɔ-ɔ*

(Matiyo 21.1–11; Lukas 19.28–40; Yohanee 12.12–19)

¹ Bamo a kpa a bo fo Yerosalem maj-no, ne baa kyoj kamangyii ko ne ba tee ε Betaniya-o, ne ba kpa a bo fo kamangyii ko ne ba tee ε Betefageε, ne ka maa Mfo-Ayii kebeε-o. Mfenj ne Yeesuu a suj mò agyasepo-o anyo bo gye ηkpes towe gywii bamo feye, ² “Mon’ yo kamangyii ne ka bo akatɔ-rɔ-o-rɔ. Mone ya fo mfenj, mone i ηu bamo a ηure kuruma ko ne o moj tee daj lowe-o, ne oko moj tee dee-o yere, na mon’ sajne mò baa mfee. ³ Ne oko ya bise mone keto se ne mone e sajne kuruma-o, mon’ towe gywii sese-o feye, ‘Ane nyaupe e gye ne o kpa. Amaa keto maa kyee na o bee kinηaa mò baa.’ ”

⁴ Amose-o, ne baa yo mfenj ya ηu feye oko a ηure mò kuruma kibunogyi ase kaborese. Ne baa meraa se ba sajne. ⁵ Saj ne ba sajne kuruma-o, ne bamo ne bo yere mfenj-o a bise Yeesuu agyasepo anyo amo feye, “Nteto ne mone e waa-o nee, mone e sajne kuruma amo nee eee?” ⁶ Ne baa benjaa anenj ne Yeesuu ye bamo ya bise a bo benjaa-o. Ne bamo ne bo yere mfenj-o a yowe bamo feye bo nares.

⁷ Ne baa taa kuruma-o baa Yeesuu ase. Ne baa buηji bamo awaagya bo buη kuruma-o si, ne Yeesuu a deε kyena se. ⁸ Ne baa meraa se ba lweero Yerosalem maj. Ne asese bweeto a brawe bamo awaagya-ro bo beya kpa-o se sa mò, ne o nare se kyoj. Boko mo a ηeri aferaa lees adee ne a maa kpa-o, ne baa bo denja kpa-o se sa mò, ne o nare se kyoj. ⁹⁻¹⁰ Nkee bamo ne bo gye mò ηkpes na bamo ne bo gya mò se-o a lees ba fee-ro nee feye,

“Mon’ sa a ane da Wuribwarε kakyirele.

Wuribwareे yure mὸ nὲ o ba mὸ
kەnyareے-rɔ-ɔ.*

Wuribwareे yure kuwure nὲ o ba a o bو gyi
fەyے anەn j nὲ anەnana Owure Deefid a dەeے
gyi-o.

Mon' sa a anەn da Wuribwareे nὲ o bو sۆsۆ-ɔ
kakyirele."

11 Yeesuu a kyەna mὸ kuruma-o si ya yەreے
kporowے manج-ɔ-ɔ, nὲ oo lwee Wuribwareے
suڭkpa mەfەn deےerە anەn nὲ baa waa kamoں-rɔ-ɔ.
Amaa kyەwe a kyە lۆwە-ɔ seے-ɔ, nὲ mὸ aa mὸ
agyaseپo kudu anyە-ɔ a kiڭni yەBەtaniya.

*Aneں nے Yeesuu a daa figi kiyii ko yەii-o
(Matiyo 21.18-19)*

12 Kake nyەsەpە-ɔ, bamو a lەeے Bەtaniya ba ba-ɔ,
nے akەn de Yeesuu. **13** Mەfەn nے oo ئu fەyے figi kiyii
ko nے kەe yەre akatو se-ɔ a pۆwە, nے o o yەa o ya kee
kەmو se fەyے o nya kەmو agyi a o gyi aaa. Amaa
mὸ a yە kەmو kaase-ɔ, seےyە mوñ te kەmو se, amو
afەeraa wۆrە, a lەeے fەyے sanو amo figi ayii maa swەe.
14 Nے Yeesuu a tۆwە gywii kiyii-o fەyے, "Oکo ma lەeے
gyi fو agyi ئke ئkو se daa." Nے Yeesuu agyaseپo-ɔ
a nu anەn nے Yeesuu a tۆwە-ɔ.

*Kەtو nے Yeesuu a waa na o bو Wuribwareے
suڭkpa-ɔ*

(Matiyo 21.12-17; Lukas 19.45-48)

15 Bamو a bەeے fو Yەrosalem manج-nە-ɔ, nے Yeesuu
a ya lwee Wuribwareے suڭkpa kabuno. Mὸ a fو
mەfەn-ɔ, nے oo ئu fەyے asەsەe te mەfەn ba fe atو, na
bۆkو mو e sۆo. Bۆkو mو te bamو iteeburi ase mەfەn

* **11:9-10** Kiliن 118.25-26.

ba kyeeri Roma sweere se atanne ba yaa Yudeya sweere se atanne-ro. Ases-e-ɔ mɔ bokɔ te kabuno-o mfeñ ba fe awurelepo nee. To, Yeesuu a ya to bamɔ aneñ-ɔ, ne oo gya bamɔ pεee lεe mfeñ. Ne oo gyera gyera bamɔ ne ba kyeeri atanne-ɔ iteeburi na bamɔ ne ba fe awurelepo a ngya-ɔ bo da. ¹⁶ Ne nkee o ye ɔkemaa ma lee sorɔ tsorɔ bo kyoñ kabuno-o mfeñ.

¹⁷ Ne nkee oo kaapo ases-e ne bo bo sunkpa a kabuno-o mfeñ. Ne o ye, “Nee baa kyoree waa abwareseñ wore-ɔ-ro feyε Wuribware ye,

‘Mo lɔñ-ɔ i kii kεkyan ne kaye mo-rɔ ases-e pεee
ε ba a bo bo nya kore kebwarekore-ɔ.’*
Amaa mone a taa mfeñ bo kii ‘ayu lɔñ nee,’* bεee?”

¹⁸ Amɔ Wuribware aləñjəpo abrese-ɔ na Wuribware mbraa akaapopo-ɔ a nu kεtɔ ne Yeesuu a tɔwε-ɔ, ne baa lee ba buwi ba kpa ekpa ne ba yere se a bo bo mɔ mɔ-ɔ. Amaa kufu de bamɔ, a lee feyε mɔ kekaapo-ɔ a kpeñ lamañ ne baa gyanjε mfeñ-ɔ eyee. ¹⁹ Bo fo kedeepweta-ɔ, ne Yeesuu mɔ aa mɔ agyasepo-ɔ a lee mañ-ɔ-ro.

*Figi kiyii-o kuwu aseñ
(Matiyo 21.20-22)*

²⁰ Kaye nke gyegyaye sañ ne Yeesuu mɔ aa mɔ agyasepo-ɔ naa kpa se-ɔ, ne baa nju figi kiyii ne Yeesuu a daa yii-o, na kemo pεee a wu. ²¹ Mfeñ ne Peetroo a nyinji kεtɔ ne kaa waa kemo-ɔ se. Ne oo tɔwε gywii Yeesuu feyε, “Okaapopo, kεe kiyii ne fo a daa yii-o a wu.”

* ^{11:17} Isaya 56.7. * ^{11:17} Yeremeya 7.11.

22 Né Yeesuu a bęñjaa feyε, “Mɔn' kɔɔrε Wuribware gyi. **23** Mɔ i gyi mɔnε kasęntiŋ feyε ɔkemaa ne mò ya kɔɔrε Wuribware gyi kyεεkyεε, ne mò ya kɔɔrε gyi feyε kεtɔ nε oo tɔwε-ɔ ɛ waa, ne mò ya tɔwε gywii kεbεe mɔ feyε kɔ kɔsɔ ya twεe kεmɔ eyεε waa ɔpoo-rɔ, Wuribware e waa anεŋ a o sa mò. **24** Amose sε-ɔ, mɔ e tɔwε mɔ i gywii mɔnε feyε ɔkemaa ne mò e kɔrε Wuribware o kpa kɔtəko, ne mò ya kɔɔrε Wuribware gyi mò kakpono-rɔ feyε oo kyɔ nya kεtɔ-ɔ, Wuribware mɔ e sa mò kεmɔ. **25** Amaa mò a kɔrε Wuribware kεtɔ-ɔ, a tiri feyε o taa mò bεεkɔ ɛbɔyε bɔ ke mò pwee na Wuribware ne o bɔ sɔsɔ-ɔ dεe kɔɔrε mò sε na o nya taa mò lee bɔ ke mò. [**26** Amaa fɔ e mɔn taa fɔ bεεkɔ ɛbɔyε bɔ ke mò, Wuribware gbaa maa taa fɔ lee a o bɔ ke fɔ.]”

*Yudaa awuye agyεŋkpeepo a seŋbise kɔ ne Yeesuu
a kine kilee kana-ɔ*

(Matiyo 21.23–27; Lukas 20.1–8)

27 Né baa bεε kiŋni ya lwee Yεrosalem maŋ-nɔ. Yeesuu a yɔ o naa Wuribware suŋkpa a kabuno-o, ne Wuribware aləŋŋəpɔ abrεsε-ɔ na Wuribware mbraa akaapopo-ɔ na maŋ-ɔ abrεsε-ɔ a yɔ mò ase. **28** Né baa bise mò feyε, “Nse ya sa fɔ kpa feyε fɔ gya asešε lεe Wuribware suŋkpa a kabuno-o mfεe? Nse ya sa fɔ kpa feyε fɔ kaapo atɔ mfεe?”

29 Mfεŋ ne Yeesuu a bęñjaa bamɔ feyε, “To, mɔ i bise mɔnε aseŋ kɔŋkɔ kpeŋ, ne mɔnε ya taare bęñjaa mɔ nεenεe fεraa, mɔ-ɔ mɔ e kaapo mɔnε kpa ne n de feyε m bɔ waa anεŋ a atɔ-ɔ. **30** Mɔn' kaapo mɔ mò ne oo sa Yohanee Osuubəpɔ-ɔ

kpa feyε o bɔ asuu-o. Wuribware ya sa mὸ bεεε dimaadi?”

³¹ Mfεŋ nε bamɔ wɔrε wɔrε a lee ba gyiiri ikii feyε, “Emenε nε anε tɔwε-ɔ nee? Bɔ lee feyε anε ya tɔwε feyε Wuribware ya sa Yohanee kpa feyε o bɔ asuu, o bise anε feyε, ‘Ntεtɔ se nee nε mone moŋ kɔɔrε Yohanee gyi?’ ³² Nε anε mɔ anε ya tɔwε feyε dimaadi ya sa mὸ kpa, emenε nε asεsε mɔ e waa anε?” Bɔ sere asεsε nε bɔ bo mfεŋ-ɔ a lee feyε bamɔ ɔkεmaa a kɔɔrε gyi feyε Yohanee gye Wuribware a akyaamεε-ɔ ɔko nee. ³³ Amose se-ɔ, baa beññaa Yeesuu nee feyε, “Anε moŋ nyi ɔko nε oɔ sa Yohanee kpa feyε o bɔ asuu-o.”

Nε Yeesuu mɔ a tɔwε gywii bamɔ feyε, “Anεn feraa, η gbaa ma tɔwε ɔko ne oɔ sa mɔ kpa feyε η waa ketɔ ne mɔ e waa-ɔ a n gywii mone.”

12

Apafo:wɔ bɔyε kɔ kitee (Matiyo 21.33–46; Lukas 20.9–19)

¹ Nε Yeesuu a tɔwε kitee mɔ gywii bamɔ feyε, “Ngyε ɔnyare kɔ e bɔ-rɔ aaa? Nε oo dwii mὸ bobe ayii kɔ, nε amo ya swεε agyi ne bɔ de ba waa nta-ɔ. Nε oo gyi banε dabe bɔ muruwaa, nε oo kwii kemantɔŋ kɔdɔɔ-ɔ-rɔ mfεŋ na bo taa ayii-o agyi bɔ waa-rɔ a bɔ kyikye si lee amo nkyu. Nε oɔ bεε waa kɔtɔkɔ ne ba yere kemo se a bo bɔ deere kɔdɔɔ-ɔ se-ɔ bɔ yera kɔdɔɔ-ɔ-rɔ. Nε oɔ taa sa apafowɔ kɔ feyε bɔ deere se sa mὸ, nε oɔ lee pe tu kpa yɔ kεfɔ.

² Saŋ nε ayii agyi amo a bεre, nε amo kiteebεe a fo-ɔ, nε kɔdɔɔ-ɔ wuye-o a suŋ mὸ kεyaafɔrε kɔ bɔ kyɔŋwε apafowɔ amo ase feyε o yɔ a bɔ ke ketɔ

ne baa nya lēe mō kōdōo-ɔ-rō, na bo taa mō lee bo kyoñwē mō. ³ Kēyaafōrē amo a yō bamō ase-ɔ, ne apafowō amo a kra mō da, ne baa yōwē mō bo kyoñwē mō nyāñpē ase asareē kpañkpañ.

⁴ Ne kōdōo-ɔ wuye-o a bēe suñ mō kēyaafōrē nyōsēpo, ne baa dayē mō kuñu-ro, ne baa saare mō. ⁵ Ne oo bēe suñ mō keyaafōrē sasēpo, ne apafowō amo a mōo mō. Aneñ dēe ne aseñ amo a bii boko, ne baa mōo bōko ne kōdōo-ɔ wuye amo a bēe suñ bamō ase-ɔ.

⁶ Nkee mō ne mō wōrē ya sañ a kōdōo-ɔ wuye amo suñ-o e gye mō fōñfōñ mō gyi kōñkō kpeñ ne o de, ne o kpa mō aseñ bwēetō-ɔ. Amo fēraa lalalowē-ɔ ne oo suñ mō gyi amo bo kyoñwē apafowō amo ase. Ne oo fa mō mfēerē feyē, ‘Mo e kōorē a n gyi feyē ba bu mo gyi-o.’ ⁷ Sañ ne apafowō amo a ḥu kayaagyi-o e ba-ɔ, ne ḥkee ba tōwē ba gywii abēe nee feyē, ‘Kēe kōdōo-ɔ wuye-o mō gyi-o ne mō se ya wu o gyi mō kapotēe-ɔ e ba-ɔ. Moñ’ sa a anē mōo mō, na mō se a kōdōo mō kii anē lee.’ ⁸ Amosē-ɔ ne baa kra mō gyi amo mōo, ne baa lee mō kifuniñ lēe kōdōo-ɔ-rō twēe kēmo bo kyoñwē bōbe kōdōo amo kamēe.’

⁹ Ne Yeesuu a bise bamō feyē, “To, mōne e kōorē mōne i gyi feyē emēne ne bōbe kōdōo-ɔ wuye-o e waa apafowō amo-ɔ nee? Mo e fa feyē mō fōñfōñ e yō nee na o ya mōo aseñ-ɔ pēee na o bēe taa kōdōo-ɔ sa aseñ banjbañ na bo deere se sa mō. Amo e gye saaseñbēe.”

¹⁰ Ne Yeesuu a kya se tōwē feyē, “Mo a kōorē gyi feyē mōne a kare abwareseñ wōrē-ɔ-rō feyē,

‘Kefore serisē kō ne apwēepō de bo pwēe

né baa kine kemo bo tweé-ɔ,
ya koŋ bo kii kemo né kaa ləŋ lɔŋ-ɔ pεεε bo
yerá-ɔ.

11 Wuribware ya sa né aa ba anen,
né aa kpeŋ ane eyee kebaŋse.’ ”*

12 Yeesuu a sa seŋsa lɔwɛ-ɔ, né Yudaa awuye agyɛŋkpeɛrɔ-ɔ e kpa a bo kra mò, a lée feyε baa እ fεyε mò apafowɔ bɔye ko kitee-o a kye bamø. Amaa bamø a sere lamanj né bo bo mfεŋ-ɔ se-ɔ, né baa naré yɔwε mò.

*Leŋpoo keka seŋbise
(Matiyo 22.15–22; Lukas 20.20–26)*

13 Amo kamεε-rø, né baa sun Farisii awuye na Owure Herød ayererøpo feyε bo ya bise Yeesuu aseŋ lɔore mò kanø-rø, na o tɔwε kεbɔye ko, na bo nya kra mò. **14** Bamø a yø Yeesuu ase-ɔ, né baa bo tɔwε køne køne gywii mò feyε, “Okaapøpo, ane nyi feyε kasεntiŋ wuye e gye fo, na fo maa pønna øko, na kufu moŋ de fo aseše kɔtɔwε fo aseŋ se. Fo moŋ nyi feyε sesε mo gye sesε dabe bεεε a gye kagyingyi, fo feraa fo e kaapo atø kasεntiŋ né Wuribware e kpa feyε sesε dimaadi kεmaa waa-ɔ. Roma awuye a kɔ kεnaa gyi ane se kɔrε ane maŋ-ɔ se-ɔ, ane ya ka leŋpoo sa bamø owure dabe né ba tεe mò ε Kayesaa-ɔ, a kye ane Wuribware mbraa-ɔ, bεεε a maa kye? Tɔwε na ane nu.”

15 Amaa Yeesuu mo a kyø እ fεyε bo de seŋbise mo ba kyø mò-rø kεe nεe. Amose-ɔ, né oo bεŋŋaa bamø feyε, “Ntεtø nεe né moŋe e kyø mo-rø moŋe e kεe-ɔ nεe? Mon' taa atanne fufuri kigyi né kaa fo siidii

---

* **12:11** Kilin 118.22-23.

kudu-o, nē mōnē de mōnē e ka lenjoo-o baa mō a
ŋ kēe.” ¹⁶ Bamō a taa baa-ɔ, nē oo bise bamō feyε,
“Nsé fotoo na kēnyare e dōŋ atanne mō sē-ɔ nēe?”

Nē baa bēnjaa mō feyε, “Owure Kayesaa lee
nēe.”

¹⁷ Nē Yeesuu yε, “To, amo feraa, mōn' ka kētɔ nē
kē gyē Kayesaa lee-o sa Kayesaa, na mōn' ka kēmō
nē kē gyē Wuribware lee-o sa Wuribware.” Nē
aneŋ nē Yeesuu a bēnjaa-ɔ a kpeŋ bamō eyee.

*Kikyijji lēe lowi-ro sēnbise
(Matiyo 22.23-33; Lukas 20.27-40)*

¹⁸ Amō kamεε-rɔ, nē Sadukii awuye kō a ba
Yeesuu ase aneŋ dεε, na bō bō bise mō aseŋ. Amō
Sadukii awuye mō mō gyē Yudaa awuye kō nē
ba kōrē ba gyi feyε sēsē ya wu, mō kayowōrē na
mō kra pεεε a wu, nē aneŋ se-ɔ ɔ maa lεε taare
a o kyiŋji lēe lowi-ro pεεε-ɔ nēe. To, nē baa bise
Yeesuu feyε, ¹⁹ “Okaapopo, anē ɔdēdaapo Mosis ya
kyōrēe mbraa mō sa anē Yudaa awuye feyε, ɔkō
ya wu yōwē mō ka na bō moŋ kōwē agyi, sēsē-ɔ
mō tire taa kpenlekyē-ɔ waareē, na bō nya kōwē
kayaagyi. Na bō taa kamō feyε mō daa nē oo wu-o
mō gyi nēe. ²⁰ To, ɔnyare kō agyi nyansē asunoo
e dεε bō bō-rɔ. Nē bamō-rɔ ɔbressē-ɔ a waareē, nē
ɔɔ bō wu yōwē ɔkyē-ɔ na mō aa mō ka-ɔ moŋ
kōwē. ²¹ Nē ɔnyasəpo-ɔ a bō taa mō bee waareē.
Amaa mō aa mō bee bō moŋ kōwē, nē ɔnyare-ɔ
a wu. ɔsasepo-ɔ gbaa aneŋ dεε. ²² Bamō asunoo
pεεε a waareē bamō daa a kpenlekyē amo gyanjē
se, nē baa wu yōwē mō, na mō aa bamō ɔkō moŋ
kōwē gyi kōŋkō gbaa. A bō-rɔ nē ɔkyē-ɔ mō a bō
wu gya bamō se. ²³ Nē mbeyəmō bō yε ɔkēmaa i

kyiñji a o lęe lowi-ro-o. Kake nsi amo bamo-rə nse e gyę ɔkyee-ɔ mò kuri? Bo lęe feyę bamo pεee mo a waaree mò bo gyanję se.”

²⁴ Mfęj nę Yeesuu a bęñjaa bamo feyę, “Mone a fo kpa, a lęe feyę mone moj nyi abwaresen wore-ɔ-rə asej, ne mone moj nyi anej nę Wuribware keyaalej du-o, anej dęe mone maa nu kemo kaase. ²⁵ A lęe feyę sese ya kyiñji lęe lowi-ro, mò kakyena-rə du nee feyę Wuribware a mbɔɔ ne bo bo soso-ɔ lee-o, amose-ɔ awaareyę moj lęe a bo-rə. ²⁶ To, mone feraa, mone ye alowipo-ɔ maa lęe kyiñji a bo lęe lowi-ro. Amaa mo i bise mone feyę mone moj kare kiyii ko nę ke e kywεe-ɔ asej Mosis a wore-ɔ-rə aaa? Mfęj-ɔ ɔɔ kyoręe nee feyę, Wuribware a təwe gywii mò feyę, ‘Mo e gyę Wuribware, nyanpe nę fo nana-ana Abraham na Isak na Yakubu i suŋ-o.’*

²⁷ Amo e gyę feyę ane adedaapo amo ne baa wu-o a saj ba suŋ Wuribware-ɔ se-ɔ, a kaapo nee feyę bamo a wu gbaa ooo, bamo ékra saj i te. Amose se-ɔ, mone e fo kpa asej mo kekaapo-rə-ɔ-rə.”

*Mbraa-ɔ pεee-rə mm̄o ne n tiri-o
(Matiyo 22.34-40)*

²⁸ Amo Wuribware mbraa ɔkaapopo ko mo bo mfej, ne oo nu ketə ne Yeesuu na Sadukii awuye e təwe kemo asej-ɔ. Amose-ɔ, mò a ḥu feyę Yeesuu a bęñjaa Sadukii awuye-o neenęe-ɔ se-ɔ, ne oo ba Yeesuu ase bo bise mò feyę, “Mbraa-ɔ pεee-rə mm̄o e gyę ne n tiri-o nee?”

---

* **12:26** Kélé Igyipiti 3.6.

29 Ne Yeesuu a bεñjaa mò feyε, “Mmø nε n tiri-o
e gyε feyε,

‘Isireelii awuye, mɔn' løj εsebø na mon' nu feyε
anε mɔn de nyāŋpε kø bo tii Wuribware se.

30 Lee fø kame-ro ba fø kakpønø na fo mfεerø na fø
kεyaaleñ pεee
bo kpa fø nyāŋpε Wuribware aseñ.*

31 Mbrraa nε n tiri nε n gya se nyɔsεpø-ɔ e gyε feyε,

‘Kpa fø bεekø aseñ feyε anε nε fo e kpa fø eyee-ɔ.’*

Amøsε-ɔ, mbrraa kø mɔn lεe m bo-rø nε n tiri feyε
ηnyø mɔ.’

32 Mfεñ nε Wuribware mbrraa økaapøpø-ɔ a
tøwø gywii Yeesuu feyε, “Fø a waa atø, økaapøpø.
Na a gyε kaseñtiñ nεe feyε fø a tøwø ε anε mɔn
de nyāŋpε kø bo tii Wuribware se. **33** Na anε lee
anε mme-ro ba anε ηkpønø na anε mfεerø na anε
kεyaaleñ pεee bo kpa anε nyāŋpε Wuribware aseñ,
na anε bεe kpa anε abεekø aseñ feyε anε nε anε
e kpa anε eyee-ɔ. A tiri feyε anε bu mbrraa ηnyø mɔ
kyøñ anε baa aløñjøtø bεee anε mɔø mbø bo kywεe
bo løñjø Wuribware.”

34 Amø feraa Yeesuu a ηu feyε øø bεñjaa mò
nεεnεe-ɔ, nε øø tøwø gywii mò feyε, “A saj kafwεe
nεe na fø waa siraalowε na fø tii Wuribware a
kuwure-o si.”

Amø kamεe-rø øko mɔn lεe taare bise Yeesuu
kεseñ kø mfεñ daa.

* **12:30** Mbrraa kεbεesa 6.4-5.   * **12:31** Køløñjø mbrraa 19.18.

*Əko nə Wuribware i suŋ a ɔ bo kyoŋwe-ɔ aseŋ
(Matiyo 22.41–46; Lukas 20.41–44)*

³⁵ Yeesuu a saŋ ɔ bo Wuribware suŋkpa a kabuno-o ɔ kaapo lamaŋ-ɔ, nə oo bise aseŋ kə bo teere aseŋ nə baa bise mò-ɔ feyε, “Emene se nə Wuribware mbraa akaapopo-ɔ ɛ təwε feyε mò nə Wuribware i suŋ a ɔ bo kyoŋwe-ɔ nə ba təe ε Kristoo-o ɛ lee Owure Deefid a kənana-ɔ-rɔ-ɔ nəe? ³⁶ Na Wuribware a kufwiinę timaa-o mə a sa nə Deefid fəŋfəŋ gbaa a təwε feyε,

“Wuribware a təwε gywii mə nyanŋpe nəe ε,
Kyəna mə kigyise si mfəe
na n sa a fo adoŋ pεεε mə ba fo kaase.”*

³⁷ To, Deefid a kyoree aseŋ amo nə Wuribware a təwε gywii əko nə o te mò ase-ɔ, Kristoo nə ɔɔ təwε gywii. Amo a gyε aneŋ-ɔ se-ɔ, nə Deefid fəŋfəŋ a kyoree tee Kristoo feyε mò nyanŋpe, bamə ya kowε Kristoo nə ɔɔ waa səsə dimaadi, emene nə ɔ waa a ɔ lee Deefid a kənana-ɔ-rɔ, na Deefid a kyə tee Kristoo feyε mò nyanŋpe-ɔ?”

*Yeesuu yε əkəmaa sa Wuribware mbraa
akaapopo-ɔ se
(Matiyo 23.1–36; Lukas 20.45–47)*

Nə lamaŋ nə bo bo mfen̄ ba nu aseŋ nə Yeesuu e təwe-ɔ akatɔ a gyi amo se. ³⁸ Mò a kaapo bamə-ɔ, nə ɔɔ təwε gywii bamə feyε, “Mon' sa Wuribware mbraa akaapopo-ɔ se. Bamə ɛ gyε nə bo naa bo buŋ akaare səswəŋ lamaŋ-nə, ba kpa feyε aseſe dee nya gyəŋŋə ka bamə nnɔ, ³⁹ nə bo te ngya

---

* **12:36** Kilin 110.1.

dabe sə kebwarekore akyan-nə na ateese gyikpa-ɔ. **40** Bamo e gye nə ba puni akpenlekyee ba kɔore bamø eləŋ, na ba kɔre kebwarekore aneŋ-aaa, na asesə nya nju saŋ amo feyε bø tεε bø gya Wuribware se neenee. Mfaaneε se-ɔ, Wuribware i gyiiri bamø kesebø bweetɔ.”

*Kpenlekyee ko a afɔreyε bøsε-ɔ
(Lukas 21.1–4)*

41 Amø Yeesuu te Wuribware sunkpa a kabuno-o mera mfenj nə bo de bamø atanne ba waa kedakaa-rɔ-ɔ, na o deere asesə nə bo de bamø atanne ba waa-rɔ-ɔ. Atɔ awuye bweetɔ e waa-rɔ atanne dabe. **42** Nə kpenlekyee otiripo ko mɔ a bo taa epasowa adunyø kpeŋ waa-rɔ. **43** Mfenj nə Yeesuu a tεe mò agyasepo-ɔ bo gyanjε, nə o yε, “Mo e tɔwε mo i gywii mone feyε kpenlekyee otiripo mɔ a afɔreyε-ɔ kyø okemaa lee-o. **44** Bo lee feyε atɔ awuye-o a lee bamø atanne nə bo de-o si-o kafwεe nəe baa bo bø afɔreyε, amaa kpenlekyee otiripo mɔ feraa, kεtø nə o de-o pεee nə oo taa bo bø afɔreyε-ɔ. Mò kapotεe pεee nə o de-o nə oo taa baa-ɔ.”

13

Aneŋ nə Yeesuu a tɔwε Wuribware sunkpa kib-wee aseŋ-ɔ

(Matiyo 24.1–2; Lukas 21.5–6)

1 Saŋ nə Yeesuu e lee Wuribware sunkpa-ɔ, nə mò agyasepo-ɔ ɔkø a tɔwε ε, “Okaapopo, kεe aneŋ nə afɔrø mɔ nə baa bo pwεε Wuribware sunkpa mɔ-ɔ a waa sunkpa-ɔ daŋ-ɔ.”

2 Né Yeesuu a tɔwé gywii mò feyε, “Fó a እu aneŋ ne akyan dabé amo du-o ooo? Saŋ kó e ba a ዓ bo ba na aforé amo né baa bo pwεε akyan amo-č kokonjko gbaa maa sii mfεŋ né ke yere mbεyomə-č. Ba gyera amo pεεε a bo bo da.”

*Aseŋ ne a ba pwεε na kaye dεε gyε kεε
(Matiyo 24.3-14; Lukas 21.7-19)*

3 Ketə a waa kafwεe-č, né Yeesuu a yɔ o te Mfɔ-Ayii kεbe-č se, ne mò akatə kore Wuribware suŋkpa-č se. Né Peetroo na Yakubu na Yohanee na Andruu abεε ana wɔrε a yɔ mò ase ya tɔwé feyε,
4 “Tɔwé gywii ane, saŋ mò né aseŋ mɔ pεεε né fo a tɔwé bo lεe Wuribware suŋkpa mɔ se-č e ba? Né ntetə atə e gyε né a waa pwεε na ane dεε እu feyε saŋ amo a fo?”

5 Né Yeesuu a tɔwé gywii bamø feyε, “Mon' sa se na ɔkø ma pεnna mɔnε. **6** Bo lεe feyε asεsε bwεetə e ba na bo bo pεnna mɔnε ε, ‘Mo e gyε Kristoo ne Wuribware a suŋ bo kyoŋwε-č’, na bo de mɔ kenyare ba tɔwé aseŋ na bo pεnna asεsε bwεetə.
7 Saŋ amo mɔnε ya nu ekə na anaa se mera mɔnε bεεε kεfø kεfø ooo, mɔnε ma sa amo aseŋ tiri mɔnε, a lεe feyε a waa kanə እkemaa a ba aneŋ pwεε. Amaa n gyε amo e gyε né a kaapo feyε kaye e kpa a ka gyε kεε. **8** Mo e tɔwé mo i gywii mɔnε feyε emaŋ e kɔ abεε, na sweere kɔ se asεsε kɔ sweere kɔ mɔ se asεsε. Na sweere lee ዓlεŋkpaŋ, na akoŋ ba esweere bwεetə se. Amo-č pεεε du nεe feyε ጽkyε a duŋwi pwεε né ዓ dεε bo kowε.

9 Mon' sa se, a lεe feyε ba kperi aneŋ né mɔnε gyε mo agyasəpo-č se na bo kra mɔnε yaa ane Yudaa awuye maŋ abresε ase. Na bo bεe dayε

mone ane kewbarekore akyan abres akeato-ro. Na mon' yere agominaa na awure akato-ro, na mon' taw abwareseñ gywii bam. ¹⁰ Amaa a tiri feye aseñ pree nu aseñ timaa pwee na kaye deey gyey kee. ¹¹ Sanj ne ba kra mone a bo yaa aneñ a esenjyikpa-ɔ, mone ma kai sa a aseñ ne mone e ya taw mfen-ɔ mfeere toraan mone. Sanj-ɔ ya fo, mon' taw keta ne ke bo mone mfeere-ro-ɔ, a lee feye keta ne mone e taw mfen-ɔ maa lee mone fonyfoni ase, ke e lee Wuribware a kufwiine timaa-o ase nee.

¹² Sanj amo deey na seese yaa mò daa beeë mò tire na bo mao mò. Na ase mao yaa bam gyi-ana a bo mao bam. Na nyaagyi mo yere bo kye bam ase na anyi ba kpa bam a bo mao. ¹³ Okemaa i kperi mo se, na o kisi mone. Amaa mo e morowé okemaa ne o taare a o yere kenkeñ bo fo aseñ amo kee-ɔ.”

*Aneñ ne Yeesuu ye Yerosalém may i kpuri-o
(Matiyo 24.15-28; Lukas 21.20-24)*

¹⁴ Ne Yeesuu a kya se taw feye, “Wuribware kyaamee Daniyel a kyoree waa abwareseñ wore-ɔ-ro feye ‘Sanj ko e ba a o bo ba ne mone adon e ba iyisi ato koo a bo bo yera mfen ne a moj bware feye a yere-ɔ, na bo bo sa a Wuribware sunkpa-ɔ nyera.’ ”* (Fo ne fo e kare amo-ɔ, fo a nu kaase aaa?) “Sanj amo, bam ne bo bo Yudeya swere se-ɔ, sere yo abee-ro. ¹⁵ Na bam ne bo bo kawu-o ma kpone bam eyee kinji yo lən-nə feye ba ya taa kotoq. ¹⁶ Na bam ne bo bo ndəɔ-ro-ɔ mao ma kinji ba pe feye ba ba a bo bo taa bam awaagya. ¹⁷ Nke nsi amo adanjokyeen na atrapo i ju aseñ nee feey. ¹⁸ Mon' kore Wuribware feye amo-ɔ ma waa san

* ^{13:14} Daniyel 9.27; 11.31; 12.11.

ne kpa kutu bo ləŋ-ɔ. ¹⁹ A lee feyε saŋ amo a aseŋ-ɔ e waa ləŋ bwεetɔ a kyoŋ aseŋ kəmaa nε a kyɔ waa lee harεe saŋ nε Wuribware a twεe kayε-ɔ bo fo ndɔɔ-ɔ. Aseŋ kɔ mɔ maa lee ba na a du feyε amo daa. ²⁰ Amaa Wuribware a tεŋ nke nε weetee aseŋ amo e waa-ɔ se. Ḍ dεe ɔ moŋ tεŋ se feraa nεe, weetee ɔko maa saŋ kayε mɔ-rɔ. Bo lee bamɔ nε Wuribware a lee sa mɔ eyεe-ɔ se nε ɔo tεŋ nke-o si.

²¹ Saŋ amo ɔko ya tɔwε gywii mone feyε, ‘Kee Kristoo nε Wuribware a suŋ-o e yere mfεe-ɔ,’ bεeε ‘Mɔ e yere nnɔŋ-ɔ,’ mone ma kɔɔre mɔ gyi. ²² A lee feyε bokɔ e ba a bo bo penna mone feyε bamɔ e gye Kristoo-o, na bokɔ mɔ penna feyε bamɔ e gye Wuribware a akyaaamεε-ɔ bokɔ. Ba ba a bo bo waa akpeŋyeetɔ dabε bo kaapo feyε bamɔ eleŋ-ɔ a lee Wuribware ase-ɔ, na bo nya penna bamɔ gbaa nε Wuribware a lee sa mɔ eyεe-ɔ. Bamɔ e taare feraa de. ²³ Amose-ɔ, mon' sa se. Mo a tɔwε kεtɔ kəmaa gywii mone pwεe a saŋ amo dεe fo.’

*Yeesuu, dimaadi mɔ gyi-o, a keba nyɔsepo-ɔ
(Matiyo 24.29–35; Lukas 21.25–33)*

²⁴ Nε Yeesuu a kya se tɔwε feyε, “Nke amo-rɔ saŋ nε aseŋ dabε amo a kyoŋ-ɔ,

‘Kyɔwε ya lee, kεtɔ e gyase,
na oferi mɔ ma lee lanŋεe-rɔ.’

²⁵ ‘Na akyee-e-kpa-agyi kyuwi
lee dayε bwεe-ro pupuri,
na kεtɔ kəmaa nε kε bo awɔrε-rɔ-ɔ pεeε
ma lee waa kyεεkyεε.’*

---

* ^{13:25} Isaya 13.10; 34.4.

26 Nkee na mo, dimaadi mò gyi-o, lee soso n te awore-rò mo e ba këyaaleñ dabè-rò na kelanjjerò-rò. **27** Na n suŋ mo mbɔɔ lee soso ba swéere mo se mfèe, na bo yø këbare këmaa ya kpawé asesé nè Wuribware a lee sa mò eyee-ɔ pèee lee swéere këmaa se bo gyanjé toŋ kɔŋko.”

28 Nè Yeesuu a kya se tawé feyε, “Mon' sa a figi kiyii kaapo monè kanyiasen. Monè nyi feyε këmo ya ba ke e kpa a ke pɔwε, amɔ këkyaaře e kpa a ke fo. **29** To, aneñ dεe nè monè ya nju feyε aseñ mo pεee e waa, amɔ mon' pini feyε saŋ e kpa a o fo feyε m beeñ kinjji ba. **30** Mò i gyi monè kasen̄tiñ feyε ndao a kaye mɔ-rò a asesé-ɔ bokò i nju saŋ nè ato mo e ba-ɔ. **31** Soso na swéere pεee aseñ e kyoŋ, amaa mo aseñ-ɔ feraa maa kyoŋ daa.”

*Okò moŋ nyi kake nsi nè Yeesuu i kinjji a o ba-ɔ
(Matiyo 24.36–44)*

32 Nè Yeesuu a tawé bo gyε kεe feyε, “Amaa ɔkò moŋ nyi kake nsi nè mo e ba a m bo kinjji ba-ɔ. Wuribware mbɔɔ-ɔ, bεee mo, dimaadi mò gyi-o, gbaa, moŋ nyi kake suyo-o. Amɔ ane se Wuribware wɔrε kpeñ i nyi. **33** Amose-ɔ, ɔkëmaa sa se na o waa siraa, a lee feyε ɔkò moŋ nyi saŋ amo. **34** A du nee feyε kawuren̄yare ko a kpa a o tu kpa, ne oo ke kusuŋ-no sa mò ayaafɔrε feyε bo waa, ne oɔ tawé gywii mò lɔŋ ɔdeereſepo feyε o deere mò lɔŋ se bo fo saŋ nè o ba-ɔ. **35** Amose-ɔ, mon' sa se, a lee feyε ɔkò moŋ nyi saŋ nè lɔŋ wuye-o de o ba-ɔ, nsan̄se kadéepwεta bεee kanye bεee kaye nseña bεee gyegyayé kese-ro nè o ba. **36** Mò ya fu-ro ba, monè ma sa a o bo to feyε monè a di idi. **37** Kεtɔ nè mo e tawé mo i gywii monè-ɔ, nè mo e tawé a

n gywii asesē pεεε-ɔ e gyε feyε mon' sa sε na mon'
kyinji kyena."

14

Anęŋ nę baa da Yeesuu kuju si kikpuni-o

(Matiyo 26.1-5; Lukas 22.1-2; Yohanee 11.45-53)

¹ Amo a saj ńke ńnyo a Bodododoo nę yiisi mon te-ro-o na Wuribware-a-ky-a-anę-yowę a atees-e-o agyibeę dęe fo-ɔ, nę Wuribware ałońńępo abręse-ɔ na Wuribware mbraa akaapopo-ɔ a lęe ba kpa ekpa nę ba bɔrɔ sę a bo kra Yeesuu na ɔkɔ mon ńju-o, na bo mɔo mò. ² Amaa bo yε, "Anę ma kra mò Wuribware-a-ky-a-anę-yowę a kigyi a ńke-o-ro, a lęe feyε anę ya kra mò ńke amo-rɔ, lamań maa sure, na bamo iduń fwii, na bo baa ęko mań-nɔ."

Anęŋ nę ɔkyęę kɔ a twiiri lańpeńtaa węę Yeesuu kuju si Betaniya-o

(Matiyo 26.6-13; Yohanee 12.1-8)

³ Amo kamęe-rɔ Yeesuu a yɔ o bo Betaniya kamęgyii-ro-o, nę oo yɔ o te Simoń nę o dęe o gyε bwatępo-ɔ aye o gyi. Nę ɔkyęę kɔ a kra mò lanpeńtaa yawo leńse kɔ lweero. Lanpeńtaa mɔ bo kalęgyii damenęnse kɔ nę baa taa kibu nę ba tée kemö ε alabasętaa-ɔ bo waa-ɔ-rɔ neę. Nę oo da kalęgyii nę lanpeńtaa-ɔ bo-rɔ-ɔ kanɔ bwee tayę se, ne oo twiiri wee Yeesuu kuju si.

⁴ Nę bamo nę bo bo mfęń-ɔ bokɔ iduń a fwii, nę bo yε, "Ntętɔ e gyε lanpeńtaa amo kenyera anęŋ?

⁵ Oo fe lanpeńtaa mɔ neę, weetee o nya a o kyon siidii ńkpęń nna, na o taa atanne-ɔ bo sa atiripo." Nę baa porɔ ɔkyęę amo bweętɔ.

6 Amaa Yeesuu a təwə gywii bamə nee feyε, “Mən' yəwə əkyee-ɔ. Nteto se ne məne e waa mə anej? M fəraa mə ase, atə timaa na adamənajse ne oo waa-ɔ. **7** Məne de atiripo məne ase saj kəmaa, amoṣe-ɔ saj kəmaa ne məne e kpa-ɔ, məne e taare a mən' kya bamə-ɔ. Amaa m fəraa, mə aa məne maa kyena a ane bə yə. **8** Ketə ne o taare-ɔ ne oo waa. Mə a twiiri lanjəntaa-ɔ wee mo se-ɔ, a kaapo nee feyε o lənjə mo kayowore o gywii saj ne mo i wu na bə pure mo-ɔ nee. **9** Mbeyəmə mo i gyi məne kasəntiŋ feyε kaye mə pəee-ɔ toŋ kəmaa ne ba təwə abwareṣen-ɔ, bə lee ketə ne əkyee mə a waa-ɔ se-ɔ, mə kənyare maa muri amo-ɔ daa.”

Anej ne Yudas a sure si feyε o gyi Yeesuu kidiburo-o

(Matiyo 26.14–16; Lukas 22.3–6)

10 Ne Yudas Kariyotinyi ne o gye Yeesuu agyasepo kudu anyə-ɔ əkə-ɔ a yə Wuribware aləŋŋəpo abrəse-ɔ ase na o ya gyi Yeesuu kidiburo gywii bamə. **11** Mə a yə-ɔ, bamə akatə a gyi ketə ne o de o təwə-ɔ se, ne bə yε ba ba atanne na bə ka mə koko. Amoṣe-ɔ, ne Yudas a lee o kpa ekpa ne o bərə se a o nya ba Yeesuu bə waa bamə kəsaree-ɔ.

Siraa ne Yeesuu mə aa mə agyasepo-ɔ a waa na bə gyi Wuribware-a-kya-anə-yəwə a ateese-o

(Matiyo 26.17–19; Lukas 22.7–13)

12 Kadawəkywee a kake ne ka gyε ɻkpεe ne ba gyi Bodobodoo-ne-yiisi-mən-te-ro-o, na bə məo nsannəgyii bə gyi Wuribware-a-kya-anə-yəwə a ateese-o, ne Yeesuu agyasepo-ɔ a bise mə feyε,

“Mfene nē fo e kpa feyε anē ya ləŋjə sa fo a fo ya gyi Wuribware-a-kya-anē-yowē a ateese-o nēe?”

¹³ Nē Yeesuu a suŋ bamō abee anyo, nē oo tōwē gywii bamō feyε, “Mon' yo maŋ-nə. Monē ya yo, monē e gyaŋjaa ḥonyare kō na o so kalɔ na nkyu. ¹⁴ Na mon' gya mō se ya lwee ləŋ ne o lweero-o, na mon' tōwē gywii ləŋ wuye-o feyε, ‘Okaaporo-ɔ yε, Nkeę kékyaŋ nē mo aa mo agyasepo-ɔ i gyi Wuribware-a-kya-anē-yowē a ateese-o kēmo-rɔ-ɔ?’ ¹⁵ Mfēn-ɔ, na o kaapo monē abaŋsoroo kékyaŋ dabé kō nē ke bo soso-ɔ-rɔ na baa kyə ləŋjə kēmo-rɔ waa ngya na iteeburi bo yera-rɔ. Na mon' waa kētə kēmaa siraa bo yera anē.”

¹⁶ Nē mō agyasepo anyo amo a meraa se yo maŋ-ɔ-rɔ. Bamō a yɔ-ɔ, anēj nē Yeesuu a tōwē-ɔ dεε nē baa ŋu. Nē baa waa Wuribware-a-kya-anē-yowē a ateese-o siraa mfēn.

Anē nyaŋŋε a ateese-o

(Matiyo 26.20–30; Lukas 22.14–23; Yohanee 13.1–2, 21–30; 1 Korintoo awuye 11.23–25)

¹⁷ Kyowē a lōwē-ɔ, nē Yeesuu mō aa mō agyasepo kudu anyo-ɔ a ba ləŋ-ɔ-rɔ. ¹⁸ Bamō a te ba gyi-o, nē Yeesuu yε, “Mo e tōwē mo i gywii monē feyε ḥoko nē mo aa mō i gyi gyare kōŋkō-rɔ-ɔ i gyi mo kidiburo.”

¹⁹ Mō a tōwē anēj-ɔ, nē aa waa bamō mfēerē bweetɔ, nē baa leę ba bise mō kegyase kegyase feyε, “Kaseŋtiŋ nēe, mo nē fo de, bεεε?”

²⁰ Nē Yeesuu a bəŋjaa bamō feyε, “Monē kudu anyo-ɔ-rɔ ḥoko nēe, ḥoko nē mo aa mō kesaree di gyare kōŋkō-rɔ anē i gyi-o. ²¹ Mo, dimaadi mō gyi-o, i wu feyε anēj nē baa kyoree mo asej waa

abwareseñ wore-ɔ-rɔ-ɔ. Amaa ɔkɔ nε o gyi mo kidiburo-o i እu aseñ nεe fεe. Bø dεe bø moŋ kowε aneñ a sese-ɔ nεe, weetee a bø.”

22 Sañ nε bø maa sε ba gyi-o, nε Yeesuu a taa bodobodoo, nε oo sa Wuribware aŋse wee se, nε oo teŋŋe-ro sa mò agyasepo-ɔ. Nε o ye, “Mɔn' kɔɔrε na mon' gyi. Mø koyowaregyi nεe.”

23 Nε oo taa nta kɔtɔrenkyu bɔrɔ, nε oo sa Wuribware aŋse wee se, nε oo taa sa bamø, nε bamø pεeε a nuu kemo-ro. **24** Nε Yeesuu ye, “Mø mbogya nε n twiiri a እ wee, na Wuribware nya taa aseñ bweetə ebøye bø ke bamø-ɔ nεe. Mø mbogya nε n tii Wuribware na aseñ mboŋtɔ-ro a etan popwεe a kanɔ-ɔ nεe. **25** Mø e tɔwε mo i gywii monε feyε, lee mbeyømø bø yo, ma lee nuu nta mo pεeε, amä እke nsi nε mo i nuu nta popwεe sañ nε Wuribware e ba a ዓ bø gyi mò kuwure-o.”

26 Nε baa waa kilin bø kyoro Wuribware mfεñ, nε baa lee kawu yo Mfø-Ayii kεbεe-ɔ se.

*Aneñ nε Yeesuu yε Peetroo e tɔwε ε o moŋ nyi mɔ-ɔ
(Matiyo 26.31–35; Lukas 22.31–34; Yohanee
13.36–38)*

27 Nε Yeesuu a bεe kya sε tɔwε gywii mò agyasepo-ɔ feyε, “Monε pεeε mo e sere a mon' yɔwε mo, feyε aneñ nε abwareseñ wore-ɔ a tɔwε ε,

‘Wuribware e moa esanne o dεe resepo-ɔ,
na esanne-ɔ pεeε mo brawe-ɔ’.*

28 Amaa mo ya bø kyinji lee lowi-ro-o, mo e gye monε እkpeε a እ yo Galileya sweere se.”

---

* **14:27** Sakariya 13.7.

29 Mfeñ nē Peetroo a bęñjaa Yeesuu feyε, “Haree
mō bęekö-ana ya sere, m feraa ma sere a η yowę
fo.”

30 Nē Yeesuu a bęñjaa Peetroo feyε, “Mō e tōwę
mō i gywii fo feyε ndoo a kanye mō fo e swee
iluwi esa feyε fo moŋ nyi mō pwεe na kyanjarę dεe
fore iluwi enyo.” **31** Nē Peetroo a bę̄ bęñjaa feyε,
“Haree amo e gye mō aa fo kuwu gbaa, ma tōwę
feyε moŋ nyi fo.” Nē agyasəpo nē baa saŋ-ɔ pεee
mō a tōwę anęj dεe.

*Anęj nē Yeesuu a ya kore kebwarekore
Getesemanee-ɔ
(Matiyo 26.36–46; Lukas 22.39–46)*

32 Amo-ɔ kamee-rɔ, nē Yeesuu mō aa
mō agyasəpo-ɔ a ba banę kō nē ba tēe
mō e Getesemanee-ɔ, nē oo tōwę gywii mō
agyasəpo-ɔ feyε, “Mon' kyena mfęe na η ya kore
kebwarekore.” **33** Nē oo tēe Peetroo na Yakubu
na Yohanee bo tii mō eyee se, nē baa yɔ. Mfeñ nē
mō abaa-rɔ a yore mō, nē mō kayowore-rɔ a waa
mō yoreyore. **34** Nē oo tōwę gywii bamō feyε, “Mo
bore-rɔ i duŋwi mō bweetɔ, haree mō e kpa a η
wu. To, mon' kyinji kyena mfęe.”

35 Nē oo narę yɔ akato-rɔ kafwęe, nē oo ya kyon
di kame si sweere, nē oo kore Wuribware feyε
ma kaŋ sa a o gyi aworefɔa. **36** Nē oo kya se kore
kebwarekore feyε, “N se, n se, η nyi feyε fo e taare
a fo waa kętɔ kemaa. Mbęyamō mō e kore fo nee
feyε fo sa a mō aworefɔa nē mō i gyi mō-ɔ gye kεe na
m ma wu. Amaa kano ɻemaa nē fo e kpa-ɔ bware
sa mō.”

37 Né oo kiñji ya to Feye mò agyasepo asa-ɔ pεee a di idi. Né oo tεe Peetroo ε, “Siməñ, fó a di idi nεe eee? Amɔ fó moñ taare kyēna dəñhweree kɔñkɔ na fó moñ di idi aaa?” **38** Né oo tawé gywii bamø Feye, “To, moñ' kyinjji kyēna, na moñ' kore kebwarekore feye ḥbənsam ma kañ kyɔ moñe-rɔ kεe feye moñe i kiñji kamεe aaa. Moñe ḥkpənɔ-rɔ moñe e kpa kikyinjji kyēna, amaa moñe nyowore-rɔ mɔ a waa yoreyore.”

39 Né oo bεe kiñji ya kore kebwarekore feye anεj ne oo kore kegyenkpree-ɔ. **40** Mò a kore kebwarekore lowe-ɔ, ne oo bεe kiñji bo to Feye mò agyasepo-ɔ a bεe di idi. Bo moñ taare kra idi. Nkee bo moñ nyi anεj ne ba tawé a bo gywii Yeesuu-o.

41 Né oo ya kore kebwarekore sasepo. Sañ ne oo kiñji ba-ɔ, ne oo tawé gywii bamø Feye, “Moñe sañ moñe i di idi moñe i kyure nεe eee? To, aa baare anεj. Sañ a fó mbeyɔmø. Moñ' deere, ba lee mo, dimaadi mò gyi-o, ba sa ebøyε awaapo na bo nya mo se keyaalej. **42** Moñ' kεe, øko ne o gyi mo kidiburo-o e ba-ɔ. To, moñ' koso na anε yɔ ya gyanjja mò.”

*Anej ne baa kra Yeesuu-o
(Matiyo 26.47–56; Lukas 22.47–53; Yohanee 18.3–11)*

43 Yeesuu sañ o sa señsa, ne Yudas ne o gyε Yeesuu agyasepo kudu anyɔ-ɔ øko-ɔ a fo. Mò aa asesε kukwii kɔ na bamø apañ na akyokuñ ya ba. Wuribware aləññəpø abresε-ɔ na Wuribware mbraa akaapropø-ɔ na mañ abresε-ɔ ya suñ bamø.

44 Amɔ odiburopø-ɔ a kyɔ kaapø bamø ne ba gya mò se ba-ɔ feye, “Øko ne mo e yɔ a ñ ya

ka mò kanɔ-ɔ e gyε mò nε mone e kpa-ɔ. Na mon' kra mò, na mon' taa mò nare!" ⁴⁵ Amose-ɔ, Yudas a deŋ fo-ɔ, nε oo yε Yeesuu ase. Nε oo tεε Yeesuu feyε, "Okaapopo," nε oo kyokywee mò kedaabɔŋ damenajse ka mò kanɔ, feyε aneŋ nε Yudaa awuye e ka abee kanɔ sanj kemaa-ɔ. ⁴⁶ Nε baa kra Yeesuu, nε baa kra mò-rɔ keŋkeŋ. ⁴⁷ Mfεŋ nε Yeesuu agyasepo-ɔ ɔko a gyiiri kεpanj lee, nε oo nε Wuribware ɔlaŋŋəpo brεsε a anya-ɔ ɔko kεsebɔ teŋ.

⁴⁸ Nε Yeesuu a bise aseſe-ɔ feyε, "Amɔ mone a ba apan na akyokuŋ a mon' bo kra mo nee feyε oyu-o ooo? ⁴⁹ Nke mfεŋe mɔ-rɔ mo aa mone nee na mo e kaapo abwareſen Wuribware suŋkpa kabuno, na mone mɔ mone moŋ kra mo? Amaa amo-ɔ a ba aneŋ nee na mo aworefɔ na lowi nε mo i wu-o, nε baa kyoree amo aseŋ waa abwareſen wore-ɔ-rɔ-ɔ, nya waa kaseŋtin."

⁵⁰ Mfεŋ nε Yeesuu a agyasepo-ɔ pεeε a sere yowε mò. ⁵¹ Amaa keyaafɔrε kɔ mɔ a kpuriti waagya laare-rɔ ɔgya bamɔ se. Nε ba kpa a bo kra mò gbaa mò. ⁵² Nε oo ŋwεeŋnaŋ, nε mò waagya-ɔ a saŋŋε lεe da, nε oo sere ketebɔŋburoŋ yowε mò waagya-ɔ bo sii.

Aneŋ nε baa yaa Yeesuu Yudaa awuye a iwurekpa-ɔ

(Matiyo 26.57–68; Lukas 22.54–55, 63–71; Yohannee 18.12–15, 24)

⁵³ To, nε baa taa Yeesuu yaa Wuribware ɔlaŋŋəpo brεsε lɔŋ-nɔ, mfεŋ nε Wuribware ɔlaŋŋəpo abrεsε-ɔ na manj abrεsε-ɔ na Wuribware mbraa akaapopo-ɔ e gyanjε-ɔ. ⁵⁴ Nε Peetroo a sii

kamεε የ gya bamο sε. የ gya bamο sε anεŋ-aaa ya bo fo አləŋŋəpo brεsε a ləŋ amo-rə. Nε mò aa adεerεsεpø kø te ləŋ-č kabuno ase ba wɔrε deekpa.

⁵⁵ Nε Wuribware aləŋŋəpo abrεsε-č na agyanŋəpo-č pεεs a buwi kpa kanətεŋ nε ba ba a bo bo yere sε a Yeesuu gyi kεpø a bo nya mω mò-č kpronε. ⁵⁶ Nε asεsε bwεetø a bo ba bamο ayεba bo kye mò a የ nya gyi kεpø. Amaa bamο ayεba-č mοŋ yere abεε sε.

⁵⁷ Nε እkkee bøkø a kɔsø ba ayεba bo porø Yeesuu feyε, ⁵⁸ “Anε a nu feyε mò a tøwε ε, ‘Mø i bwee Wuribware suŋkpa nε asεsε a ba asareε bø pwεε-č, na እke nsa kamεε-rə na m pwεε kεmø nε sεsε mοŋ ba asareε bø pwεε-č.’ ” ⁵⁹ Amaa bamο gbaa bamο ayεba-č mοŋ taare yere abεε sε anεŋ nε Yeesuu i gyi kεpø-č.

⁶⁰ Nε Wuribware ələŋŋəpo brεsε-č a kɔsø yere bamο pεεs akatø-rə, nε oo bise Yeesuu feyε, “Amø fo mοŋ de asεŋ mø pεεs nε ba tøwε ba kye fo-č kanəlee aaa?” ⁶¹ Nε Yeesuu a laatø, kanø a mοŋ buŋni.

Nε ወø bøe bise mò feyε, “Fo ይ gyε mò nε የ bo sɔsø-č mò gyi Kristoo nε oo suŋ bø kyoŋwε-č, bεεsε fo mοŋ gyε?”

⁶² Nkkee feraa nε Yeesuu a bεŋjaa feyε, “ርጋ, mø neε, na mοnε saŋ mοnε i እnø mø, dimaadi mò gyi-o, a te Bo-eleŋ-č-kyoŋ-č-kemaa-Bware kigyise si, na mø aa mò gyi mò kuwure dabε-č, na mø a lee awore-č mø ይ ba.”*

⁶³ Amø feraa nε ələŋŋəpo brεsε-č a ba kaduŋfwii bo kyaŋ mò fəŋfəŋ waagya-rə, nε የ yε, “Anε maa

---

* ^{14:62} Daniel 7.13-14

læs kpa a øko tawé koto ko pwæs na anæ dæs ñu feyε oo gyi kepø. ⁶⁴ Mønæ a nu aseñ ne oo tawé bo kye Wuribware-ɔ, o ye mó aa Wuribware ta. Amose-ɔ, emenæ ne mone e fa feyε anæ waa mó?”

Né bamø pæss a sure si feyε oo gyi kepø, amose-ɔ bo mæs mó. ⁶⁵ Mfæn dæs ne bokø a leø ba twee akyønæ ba wæs Yeesuu si. Né baa ba kaprakæs bo buñ mó akatø se, na ba da mó akuntin. Nkee bamø ya da mó, na bo tawé feyε, “Nsæ ya da fo-ɔ née?” Né adeere sepo-ɔ a taa mó yaa daye mó esebø-rø abaa.

*Aneñ ne Peetroo a swæs feyε o moñ nyi Yeesuu-o
(Matiyo 26.69-75; Lukas 22.55-62; Yohanee 18.15-18, 25-27)*

⁶⁶ Bamø a gyi Yeesuu aseñ këkyan-nø-ɔ, na Peetroo sañ o te kabuno mfæn. Né Wuribware øløññøpø bræsø-ɔ mó kabre kø a ba o kyoñ. ⁶⁷ Sañ ne oo ñu Peetroo na o wore deekpa-ɔ, ne oo deerø Peetroo akatø-rø, ne o ye, “Fo gbaa fo aa Yeesuu Nasaretenyi mó e gyø ne mone naa.” ⁶⁸ Né Peetroo a swæs feyε, “Moñ nyi aseñ ne fo e tawé amo-ɔ kaase.” Né oo nare ya yere løñ-ɔ kibunogyi-ro. Puri amo-rø ne kyanjare a fore.

⁶⁹ Kibunogyi amo-rø mfæn ne kabre amo a bee ñu Peetroo, ne oo bee lee o tawé anen ne oo dæs tawé-ɔ o gywii asesø ne bo yere mfæn-ɔ. Kabre-o a tawé gywii bamø nee feyε, “Mø gbaa gyø Yeesuu a asesø-ɔ øko nee.” ⁷⁰ Amaa Peetroo a bee swæs.

Ketø a bee waa kafwæsø-ɔ, ne bamø ne bo yere mfæn-ɔ a bee tawé gywii Peetroo feyε, “Fo maa taare a fo gyiiri ikii feyε fo moñ gyø Yeesuu a asesø-ɔ øko, a leø feyε ane a ñu feyε fo gbaa fo gyø Galileyan yi nee.” ⁷¹ Né Peetroo a beññaa feyε, “Mo

é ka keyaa feyε moŋ nyi ḥonyare mo nē moŋe é tōwē mò aseŋ-ɔ. Nē aseŋ mo nē mo é tōwē-ɔ é moŋ gyε kaseŋtiŋ, amo fəraa Wuribware loŋ mo.” Nē oo bę̄ ka aneŋ a keyaa-ɔ iluwi bwę̄etɔ.

⁷² Mò kędəŋ tōwē aneŋ lowe-ɔ, nē kyanjare a fore nyɔsəpo. Nē oo nyinji aneŋ nē Yeesuu a tōwē gywii mò-ɔ se feyε, “Fo e swę̄e iluwi esa feyε fo moŋ nyi mo pwę̄e na kyanjare dee fore iluwi enyo.” Nē oo ya su bwę̄etɔ.

15

*Aneŋ nē baa yaa Yeesuu Romanyi gominaa akatɔ-rɔ-ɔ
(Matiyo 27.1-2, 11-14; Lukas 23.1-5; Yohanee 18.28-38)*

¹ Kayę ɻke gyegyayę tututu-o, nē Wuribware aləŋŋɔpɔ abrɛsε-ɔ na manj abrɛsε-ɔ na Wuribware mbraa akaapopo-ɔ pę̄ee a gyanję kra aneŋ nē ba waa Yeesuu-o. Nē baa ba agbarabi bo da mò asaree-rɔ, nē baa yaa mò Romanyi gominaa nē ba tee mò e Pilat-o akatɔ-rɔ, na ɔ sa bamo kpa feyε bo mao mò.

² Nē gominaa-o a bise Yeesuu feyε, “Baa porɔ fo feyε fo a tōwē feyε fo e gyę Yudaa awuye owure-o. Emene nē fo i lee kanɔ?”

Nē oo bę̄ŋjaa mò feyε, “Seŋbise mo a lę̄e fo ase nee eee?”

³⁻⁴ Wuribware aləŋŋɔpɔ abrɛsε-ɔ a porɔ Yeesuu bwę̄etɔ-ɔ se-ɔ, nē gominaa-o a bise Yeesuu feyε, “Fo maa bę̄ŋjaa nee eee? Nu aneŋ nē ba porɔ fo-ɔ wɔ̄re.” ⁵ Amaa kanɔ Yeesuu bę̄ ɔ moŋ buŋni. Nē gominaa-o eyee a kpeŋ mò.

*Aneŋ ne Romanyi gominaa-o a sure sifeyε bo mao
Yeesuu-o
(Matiyo 27.15–26; Lukas 23.13–25; Yohanee
18.39–40; 19.4–16)*

⁶ Amo saŋ k̄emaa m̄o, Wuribware-a-kya-aneyowę a ateeše kigyi-o-ro, Romanyi gominaa i lee bam̄o n̄e oo tii bam̄o tiikpa-ɔ ɔk̄o n̄e laman̄ e kpa-ɔ na o nare ya kyure. ⁷ Sanj amo oo tii ɔnyare k̄o n̄e ba t̄ee m̄o ε Bar-Abas-ɔ na ases̄e k̄o tiikpa, a lee feyε baa k̄os̄o k̄o bo kye Roma aban̄e maŋ m̄o-r̄o, n̄e baa m̄o ases̄e bw̄et̄o ɛk̄o-ɔ-r̄o. ⁸ N̄e laman̄ a gyan̄je gominaa-o akat̄o-r̄o, n̄e baa lee ba bise m̄o feyε o lee ases̄e n̄e oo tii-o ɔk̄o, feyε aneŋ n̄e oo kȳo waa nsu n̄e ɔ ya kyoŋ-ɔ-r̄o-ɔ.

⁹ Amoſe-ɔ, n̄e gominaa-o a bise bam̄o feyε, “Moŋe e kpa feyε n̄ lee ɔnyare n̄e moŋe e tee m̄o ε moŋe Yudaa awuye owure-o n̄eε b̄eeε?”

¹⁰ Gominaa-o deŋ o nyi feyε k̄okw̄eε se n̄e Wuribware aləŋŋɔpo abr̄eſe-ɔ a kra Yeesuu ba bo sa m̄o.

¹¹ Amo feraa n̄e aləŋŋɔpo abr̄eſe-ɔ a da laman̄-ɔ kano se feyε bo t̄owę ε o lee Bar-Abas. N̄e bo yε, “Lee Bar-Abas.”

¹² N̄e gominaa-o a b̄eε bise feyε, “To, n̄e nt̄et̄o n̄e moŋe e kpa feyε ɔ waa m̄o n̄e moŋe e tee ε Yudaa awuye owure-o n̄eε?”

¹³ Amo feraa n̄e baa f̄ee-r̄o feyε, “Da m̄o bo m̄era kiyii kpare-abee-r̄o se!”

¹⁴ N̄e gominaa-o yε, “Nt̄et̄o boye gbaa n̄e oo waa?”

N̄e baa b̄eε f̄ee-r̄o feyε, “Da m̄o bo m̄era kiyii kpare-abee-r̄o se!”

¹⁵ Gominaa-o a kpa a o waa bam̄o k̄epre-ɔ se-ɔ, n̄e oo lee Bar-Abas bo sa bam̄o. N̄e oo sa n̄e m̄o asoogyaa awuye-o ɔk̄o a da Yeesuu paara, n̄e oo

taa mò sa bamò feyε asoogyaa awuye ya da mò bò mèra kiyii kpare-abεε-rɔ-ɔ se.

*Anęj ne asoogyaa awuye a waa Yeesuu
ηwaagyiseñjε-ɔ
(Matiyo 27.27–31; Yohanee 19.2–3)*

¹⁶ Né asoogyaa awuye-o a taa Yeesuu yaa Gominaa Pilat a ləŋ-ɔ-rɔ, né baa tε̄ē bamò bεekò-ana bò gyanjε. ¹⁷ Né baa ba waagya pipee bò buŋ mò feyε mò a gye owure-o, né baa ba iwu bò lo kuwurepa bò buŋ mò. ¹⁸ Né baa lę̄ē ba waa mò ηwaagyiseñjε feyε, “Añsuma, nana, Yudaa awuye owure.” ¹⁹ Né baa ba kayii bò dayē Yeesuu kuŋu-ro anęj-aaa, né baa twę̄ē akyɔnε wę̄ē mò se, né baa tε̄ē gyɔŋjɔ mò ayaa-rɔ feyε bamò a bu mò-ɔ. ²⁰ Saŋ né baa waa mò ηwaagyiseñjε lowe-ɔ, né baa lee waagya pipee-o, né baa ba mò fəŋfəŋ atɔ bò buŋ mò. Né baa taa mò ba yɔ a bò ya da mò bò mèra kiyii kpare-abεε-rɔ se.

*Anęj ne baa da Yeesuu bò mera kiyii kpare-
abεε-rɔ se-ɔ
(Matiyo 27.32–44; Lukas 23.26–43; Yohanee
19.17–27)*

²¹ Saŋ né asoogyaa awuye-o de Yeesuu ba yɔ-ɔ, né baa gyanjaa ḥonyarē kò na o kyoŋ o lwee maŋ-ɔ-rɔ. Ḫɔ lę̄ē Kireenee man-ñø, né ba tε̄ē mò ε Simɔŋ, né o gyε Alεsanda na Rufus bamò se-ɔ. Simɔŋ mò né asoogyaa awuye-o a yεrε mò feyε o sɔrɔ Yeesuu a kiyii kpare-abεε-rɔ-ɔ. ²² Né baa yaa Yeesuu mfεŋ né ba tε̄ē ε Gologotaa-o (kaasε e kaapɔ feyε Koləŋkɔrəŋgyi-Sweere.) ²³ Né baa bò sa Yeesuu nta né baa ba kadwii bò waa-rɔ-ɔ, na mò kayowɔrε-rɔ ma lę̄ē duŋwi mò. Amaa Yeesuu a kine kunuu.

24 Né baa da mò bo mera kiyii kpare-abee-rɔ-ɔ se. Mfəŋ nè baa waa mpini mpini bo ke mò ato buŋse-rɔ taa. **25** Saŋ nè baa da Yeesuu bo mera kiyii kpare-abee-rɔ-ɔ se-ɔ, saŋ-ɔ na kyawé a yase. **26** Né baa taa kaworetaa kɔ bo mera Yeesuu aju si. Né gominaa-o a kyoree kamɔ se feyε, “Yudaa awuye owure-o.” **27** Né baa bee da ayu anyɔ kɔ bo mera ayii kpare-abee-rɔ se. Baa da ɔkɔŋkɔ bo mera kokɔ se Yeesuu kigyise si, ɔkɔŋkɔ mɔ bo mera kokɔ se mò kebəna se. [**28** Mfaanee-ɔ, kɛtɔ nè baa kyoree waa abwareseŋ wɔrɛ-ɔ-rɔ-ɔ a waa kaseñtiŋ feyε,

“Baa waa mò kɛtɔ nè ba waa aboyewaapo-ɔ.”]*

29 Asesε nè ba kyoŋ mfəŋ-ɔ e da abaa-rɔ nee, na ba saare Yeesuu feyε, “Mboo. Nee fo ye fo i bwee Wuribware suŋkpa-ɔ, na ŋke nsa kamee fo bee pwee kemo bo yera ε? **30** Mbeyɔmɔ kporowε lee kiyii kpare-abee-rɔ mɔ se ba sweere, na fo mɔrɔwε fo eyee.”

31 Aneŋ dεe nè Wuribware aləŋŋəpɔ abreſε-ɔ na Wuribware mbraa akaapopo-ɔ a mii nnɔ kyo mo, na ba mose mò, na ba tɔwε ba gywii abee feyε, “ɔ mɔrɔwε bɔko, amaa ɔ maa taare a ɔ mɔrɔwε mò eyee. **32** Mon¹ sa a ane kɛe feyε mò a tɔwε ε ɔ gye Kristoo ne Wuribware ye o suŋ a ɔ bo kyoŋwε ane-ɔ, na ɔ gye ane Isireelii awuye owure-o nee-ɔ, ɔ taare a ɔ lee kiyii kpare-abee-rɔ mɔ se ba sweere aaa. Né mò ya taare feraa, ane e kɔɔre mò a ane gyi.” Aneŋ dεe nè ayu anyɔ nè baa da bamɔ gbaa bamɔ bo mera ayii kpare-abee-rɔ se Yeesuu ase-ɔ a saare mò.

---

* **15:28** Isaya 53.12.

*Aneŋ nē Yeesuu a wu kiyii kpare-abee-rɔ-ɔ se-ɔ
(Matiyo 27.45–56; Lukas 23.44–49; Yohanee 19.28–30)*

³³ Saŋ nē mpase a fo-ɔ, nē kyowé a yowé keda, nē kibugyii a da sweere amo se pεεε. Nē kaa gyi edəŋhweree esa. ³⁴ Saŋ amo a kpa a ɔ gyε kεε-ɔ, nē Yeesuu a faa-rɔ keŋken bamo aye-rɔ Heebrii-ro feyε, “Ili, Ili, lama sabakatani.” Kaase e kaapo feyε, “O Wuribware, O Wuribware, ntetə se nē fo a kine mo?”*

³⁵ Nē bamo nē bo bo mfεŋ-ɔ mōn nu mō aseŋ-ɔ kaase, nē boko yε, “Mon' nu, Wuribware kyaamεε Iliya nē ɔ tεe.”

³⁶ Nē bamo-rɔ okɔ a ŋwεεnaŋ ya ba ikyikyee bo da nta-rɔ, nē ɔɔ taa bo kyena kayii si. Nē oo teyi bo waa Yeesuu kanɔ-rɔ na ɔ nya kyokywεe, nē ɔ yε, “To, mon' sa a ane yere na ane kεe feyε Iliya e ba a ɔ bo maye mō lee kiyii kpare-abee-rɔ-ɔ se baa sweere aaa.”

³⁷ Mfεŋ nē Yeesuu a faa-rɔ keŋken, nē oo kii Ebware lee.

³⁸ Nē waagya nē baa bo kun Wuribware sunkpa a dɔdɔ-rɔ a kεkyan-ɔ a kyan-nɔ ntuŋ ŋnyɔ lee soso ya bo da kaase.

³⁹ Soogyaa ɔbresε nē ɔ yere kiyii kpare-abee-rɔ-ɔ akatɔ-rɔ ɔ deere Yeesuu si-o a ɳu aneŋ nē Yeesuu a wu-o, nē ɔ yε, “Onyare mo gyε Wuribware mō gyi nee kasentin.”

⁴⁰ Amo saŋ amo akyee kɔ mo yere kεfɔ ba deere ba kyowε. Akyee amo boko e gyε Mariya Magadalanyi, na Mariya nē ɔ gyε Yakubu Kagyingyii na Yosef bamo nyi-o, na Salomee. ⁴¹ Akyee amo a

---

* ^{15:34} Kiliŋ 22.1.

gya Yeesuu si haree lēe sañ nē o bo Galileya sweere se-o nee, bamō nē bo dēe ba deere mō se-o. Akyee bweetō nē baa gya mō se lwee Yerosalēm mañ-nō-o gbaa tii bamō se mfēn.

*Aneñ nē baa pure Yeesuu-o
(Matiyo 27.57–61; Lukas 23.50–56; Yohanee 19.38–42)*

42-43 Amō mañ abrēse-o ɔkō bo-rō nē ba tēe mō ε Yosēf. Nē oo lēe mañ kō nē ba tēe mō ε Arimateya-o. O gyē sēsē timaa. Nē o gywii sañ nē Wuribware i gyi mō kuwure sweere mō se-o. Nē asesē bweetō i bu mō. Kēdeepwēta a fo-o, nē oo waa kakpono, ne oo yō Gominaa Pilat asē ya kōre mō feyε o taa Yeesuu kifunin sa mō a o yaa pure. Oo yō menaij, a lēe feyε kake amo gyē Ifiyara nee. Amose-o, kyawē ya lowē, amō kukyure kake a fo, na ɔkemaa ma nya waa kusun kemaa. **44** Nē gominaa-o eyee a kpen mō feyε Yeesuu a kyō wu. Nē oo lee mō soogyaa bresē-o bise mō feyε Yeesuu a wu kyee aaa. **45** Mō a nu Yeesuu a lowi-o bo lēe soogyaa bresē amo ase-o, nē oo sa Yosēf kpa feyε o ya taa kifuniñ-o yaa pure.

46 Nē Yosēf a ya soō kyefuri popwēe. Nē oo maye Yeesuu kifuniñ-o lēe kiyii kpare-abee-rō-o se, taa kyefuri-o bo miri kifuniñ-o. Nē oo taa kifuniñ-o waa kēgyeran̄ta kō bō-rō. (A lēe feyε Yudaa awuye feraa kēfore nē ba ḥeri ba lee bō feyε kēkyan̄-o. Amō amo-rō e gyē bamō agyeran̄ta.) Nē oo kuron̄ kēfore kō bo kpuse kēgyeran̄ta-o kan̄ feyε pōne-o. **47** Sañ nē Yosēf e waa amo-o pēe-e-o, na Mariya Magadalanyi na Yosēf mō nyi Mariya mō yērē tōn̄ kō ba deere. Nē baa ḥju mfēn nē oo pure Yeesuu-o.

16

*Aneñ ne Yeesuu a kyiñji lee lowi-ro-o
(Matiyo 28.1-8; Lukas 24.1-12; Yohanee 20.1-10)*

¹ Mëmenëda, kake ne Yudaa awuye-o i kyure, ne bo maa waa kusuñ kemaa-ɔ a kyoñ-ɔ, ne Mariya Magadalanyi na Salomee na Yakubu mò nyi Mariya a ya sɔɔ kadwii na kakyanne na bo yaa bo kyiine Yeesuu kifuniñ-o. ² Amose-ɔ, kaye ñke Kosiyara gyegyaye kyowé keleebée-ɔ, ne baa yo kegyeran̄ta-ɔ ase. ³⁻⁴ Sañ ne ba yo-ɔ, ne baa bise abee feyε, “Nsε e gyε ne o kuroñ kefore-ɔ a o lee kegyeran̄ta-ɔ kanɔ se a o sa ane?” A lee feyε kefore-ɔ bo dwii. Amaa bamø a deñ yase akatø deere bo kyoñwe-ɔ, ne baa ñu feyε kefore-ɔ a kyø kuroñ lee-rɔ.

⁵ Ne baa lwee kegyeran̄ta-ɔ-rɔ, ne baa ñu keyaaføre kɔ na o te kegyeran̄ta-ɔ-rɔ kigyise si o buñ kaare sɔswεe fufuri parepare. Ne kufu a nya bamø.

⁶ Ne o ye, “Mone ma sa a kufu nya mone, na ñ nyi feyε Yeesuu Nasaretenyi ne baa da mò bo mera kiyii kpare-abee-rɔ-ɔ se-ɔ ne mone e kpa. Amaa o moñ bo mfeñ. Wuribware a kyiñji mò lee lowi-ro. Mon' kee mfeñ ne baa baa mò bo beya-ɔ. ⁷ To, mbeyømø, mon' ya tøwø gywii Peetroo na Yeesuu agyasepo ne baa sañ-ɔ feyε, ‘O gye mone ñkpeε o yii Galileya sweere se. Mfeñ-ɔ ne mone i ñu mò feyε aneñ ne o kyø tøwø gywii mone-ɔ.’ ”

⁸ Amose-ɔ, ne baa ba kufu na kayeeyon bo ñwεenaj lee kegyeran̄ta-ɔ-rɔ ba yo. Amaa bo moñ sa señsa gywii øko, a lee feyε kufu de bamø.

*Aneñ nē Yeesuu a lee mō eyee bō kaapo Mariya Magadalanyi-o
(Matiyo 28.9–10; Yohanee 20.11–18)*

[⁹] Sañ nē Yeesuu a kyiñji lēe lowi-ro Kosiyara gyegyaye-o, Mariya Magadalanyi nē Yeesuu a dēe gya ibrisi isunoo bō koso mō sē-o, nē oo daa sē ille mō eyee bō kaapo. ¹⁰ Nē Mariya a ya tōwē gywii Yeesuu mō nyare-ana, na bō waa mō kale. ¹¹ Amaa mō a tōwē gywii bamō feyε Yeesuu a kyiñji lee lowi-ro hareē oo ḥu mō-o, bō moñ kōore mō gyi.

*Aneñ nē Yeesuu a lee mō eyee bō kaapo mō nyare-ana kō-o
(Lukas 24.13–35)*

¹² Amō kamεε-rō-o, nē Yeesuu a bēe lee mō eyee kpa popwεε kō-rō bō kaapo mō nyare-ana anyo kō na bō naa bamō kpa sē ba lēe maŋ-nō. ¹³ Nē baa kiñji yō ya tōwē gywii Yeesuu mō nyare-ana nē baa san-o. Amaa bō moñ kōore gyi.

Aneñ nē Yeesuu a lee mō eyee bō kaapo mō agyasepo kudu kakō-o

(Lukas 24.36–49; Yohanee 20.19–23; Ayaa-rō ayerepo asuñ 1.6–8)

¹⁴ Lalalowē-o, nē Yeesuu a lee mō eyee bō kaapo mō agyasepo kudu kakō-o na bō te ba gyi ateese. Nē oo pōrō bamō, a lēe feyε baa kine kōkōore bamō nē baa ḥu feyε oo kyiñji lee lowi-ro-o, nē baa bō tōwē gywii bamō-o gyi.

¹⁵ Nē oo tōwē gywii bamō feyε, “Mon’ naré kaye-rō pεεε ya tōwē aseñ timaa-o gywii sēsē di-maadi pεεε. ¹⁶ Ḫkemaa nē oo kōore mone gyi, ne oo bō asuu-o, Wuribware ḫ morōwē mō. Amaa mō nē o moñ kōore mone gyi-o feraa, Wuriṁware i bu mō

kepo. ¹⁷ Mo e sa okemaa ne o koore aseñ timaa-o a o gyi-o eleñ na o ba mo kenyare bø gya ibrisi bø kosø asese se, na o sa eseñsa ne øko maa nu emo-rø-ɔ. ¹⁸ Na o kra awø-rø beee o nuu kadwii mœse na këto ma waa mò seye, na o ba kesaree bø døñjø aløpo se na bø kpaare.”

Aneñ ne Yeesuu yiisoso-ɔ

(Lukas 24.50–53; Ayaa-rø ayerepo asuñ 1.9–11)

¹⁹ Sañ ne Yeesuu a sa señsa mò agyasepo-ɔ ase lowe-ɔ, ne Wuribware a yaa Yeesuu soso yaa ba mò bø kyena mò Wuribware kigyise si, na mò aa mò gyi kuwure. ²⁰ Ne mò agyasepo-ɔ mɔ a yɔ ton kemaa ya tøwø abwareseñ. Ne Wuribware a gya bamø kamæe, ne o sa bamø keyaaleñ ne baa bo waa akpeñyeetø bø kaapo feyε abwareseñ ne baa tøwø-ɔ gyε kaseñtinj-o.]

**Abwareṣen Wore-ɔ
New Testament in Chumburung
(GH:ncu:Chumburung)**

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Chumburung

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Chumburung

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

**PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 30 Dec 2021
24326c91-bd91-5fb9-a5f1-7f3e726a9745**